

IVAN OLBRACHT

—

O B R A Z Y

Z E

S O U D O B É H O

R U S K A

I

1 9 2 0

Nakladatel Fr. Borový v Praze

REVOLUČNÍ Ulice

Moskva. Je polovice března a mírný mrazík. V parcích a na střechách domů leží bílý sníh, na ulicích půlmetrová vrstva špinavého sněhu-ledu. Ale také již na bleděmodré obloze slunce, které hlaď.

Petrohrad a Moskva — mrtvá města. Tak jsme čitali v evropských novinách. Jenže tenhle ruch a šum a barvy jaksi špatně harmonují s představou mrtvoly a troubení automobilů je příliš energickým pohřebním doprovodem. Ale pochopite ihned, proč mrtvé. Není výkladních skříní, jež udávaly ráz evropským velkoměstům. Ta tam jest typická nádhera klenotnických závodů, zmizely kožešiny, hedvábí, porcelán a sklo, pusty jsou výklady, za nimiž se v lákavém nakupení hromadily šunky a krabice s konservami, ovoce a sýry, ony mlsné skříně, před nimiž se pozastavovali růžolíci páni, polykající slinu, a na něž tiskli nosiky malí, otrhaní hoši, zadýchávající sklo. Toho již není. Jen tu a tam vidět krámek se zaprášeným výkladem a v něm jsou dětské hračky, zbytečnosti litinových trpaslíků do zahrad, jakýchsi figurin, bambusových toaletních stolků a manikur. To tu nechali a, chcete-li to koupit

130 VIII 9/ I-1

276/1 ✓ ✓ ✓

za cenu, nad níž se vám hlava zatočí, prosím!
Na hlavní trídě jest antikvární krámek, kvě.
tináfský závod a modní obchod, kde za velkým
výkladem na mosazné holi jediný dámský klo.
book, ohavně řvavý jako pro provazolezkyni.
Zmizely zlatočerné vývěsní štíty a zbyly jen
nápisy, které byly příliš vysoko v poschodích
nebo na hřebenech střech, ale jejich písmena,
jako by těžce raněná, leží na boku nebo již
vůbec spadla. Evropští novináři mají pravdu:
Hřbitovní dojem.

Ale za to žijí jiné vývěsní štíty. Červené a
bílé. Jsou svěží, jásavé a smějí se do záře břez.
nového slunce. Všude, kam oči obrátíte. Na
zdech a střechách činžáků, hotelů, vil, paláců.
Červené a bílé. Nové a veselé. Je na nich srp
a kladivo uprostřed obilního věnce, stuha s ná.
pisem: „Proletáři všech zemí, spojte se!“ a R.
S. F. S. R. Rossijskaja socialističeskaja fede.
rativnaja sovětskaja respublika. Ta písmena si
třeba pamatovat a těm slovům se naučit, neboť
znamenají zítřek světa. A pod znakem nápisu:
„I. dům sovětů“, „Vydavatelstvo dělnických,
selských a vojenských deputátů“, „Potravinové
oddělení moskevské rady dělnických a selských
deputátů“, „Chlebové oddělení“, „Galanterní
sklad č. 8. moskevské rady d. a s. d.“, „Tiskové
ústředi“, „Knižní sklad ústředního výboru ruské

komunistické strany“. Červené a bílé tabule
vsude. A co je tam za dlouhý nápis? V paláci
s malým parkem před průčelím? Zastav dech,
Evropane, zde to voní krvi. Nemýliš se, je to
skutečně ona! Črezvyčajka! Ona: „Všeruská
mimořádná komise pro boj s kontrarevolucí,
lichvou, sabotáží a zneužitím úřední moci“.
Neúprosná „črezvyčajnaja komissija“, o níž to.
lik strašných věcí čtli při ranní kávě evropští
měšťáci s vlasy rozčepýřenými hrůzou. A před
její branou stojí dva vojáci rudé armády ve
svých hrubých pláštích pískové barvy, u nohou
mají pušky s dlouhým bajonetem a na ten
napichují listky s dovolením vejiti, které jim
podává řetěz lidí, proudících sem a odtud.
Bajonetы jsou již do tří čtvrtin listky obaleny.
V bývalém největším moskevském hotelu „Me.
tropol“ jest nyní „II. dům rad“, „Dům odboro.
vých organizací“ je v šlechtickém klubu, v je.
hož sklepích našli při zabíráni kromě ohrom.
ných zásob vina, na desítky beden karet, v
mramorovém klubovém paláci moskevských
kupců jest umístěna „Sverdlovova dělnická uni.
versita“ a na Děněžním perenloku v soukromé
vile, obývané kdysi čtyřmi lidmi, tam, kde v
červenci roku 1918 sociální revolucionáři, chtě.
jice po brest-litevském míru vyprovokovati
novou válku, hodili německému vyslanci ba.
/la

renu Mirbachovi pod nohy bombu, v této vile, paláci neslychaného přepychu jsou nyní úřadovny III. Internacionály. A všude tu bylo hlavní tepny života a odtud rozlévá se krev a teplo do žil továren, dílen, staveništ, do soukromých bytů a ulic. Organismus pracuje ještě pravidelně a harmonicky. Nikoli, Moskva nezemřela, ani Petrohrad nezemřel. To jen život a kaváren, pryč z burs a bank, obchodů a nočních místností. Tam byl evropský novinář zvyklý hledat život. Toho již nikdy nenajde. Nápisy bank zmizely a skla kaváren, prostřílená tu a tam projektily pušek, opřádají pavouci.

Moskevská ulice plyne rušným proudem. Mnoho venkovských sani zde jest, tažených koniky pod duhami a osazených mužíky v beranících a ovčích kožích, celé dlouhé řetězy jich jedou, vezoucích pytle, bečky, sudy, pobité ovce a ovšem „Dříví, dříví, dříví!“ jak zní heslo dne a jak hlásají pestré plakáty již na nádražích, neboť na těchto březových a borovicích polenech závisí práce v továrnách. Také hlásají ony plakáty, na nichž jsou vymapovány dva dělnici, vrhající do jímcu rozpálené dříví. Mezi povozy se proplétají s chod-

niku na chodník lidé, jdoucí za svou prací, soudruzi v šatech pytlovou zástěrou přepásaných i soudruzi v kožích s astrachánovými límcí, neboť i zde se obléká každý přiměřeně svému zaměstnání, jenže to již neznamená, že ten s pytlovinou je chudý a ten s kožešinou bohatý. Ulice je plna lidí. Ne hladem zmučených mátob, ale zdravě vyhlížejících soudruhů a soudružek. V Rusku jsou jen soudruzi; všecky složité titulatury odpadly; není milostpánů, excelenčí, doktorů, inženýrů, domácích pánu, soudců, šéfů; domovníkovi řekne se soudruhu, Leninovi soudruhu, malému chlapci, každé ženě, vojákovi. Všichni soudruzi na moskevské ulici jsou dobře oděni. Lidi v hadrech a se rty zmodralými zimou není. Některé ženy jsou ustrojeny s jemným vkusem, v čapkách a kožešinách a, když jdou kolem rozmrzlé louže, poznáte, že si velmi potrpí na hezké botičky, jako vždycky bývalo a vždycky bude ať ve státech kapitalistických či socialistických. Na rozích náměstí čekají vousati izvozčici ve svých modrých přepásaných pláštích a jejich chundelati konici oddechuji oblaka páry. Chodníkem projde čerkeský důstojník ve višňově rudé uniformě, čisté a ozdobné, zasvítí v březnovém slunci svou samci krásou, a ostře rudá skvrna jeho postavy učini na okamžik zástup

kolem šedivým a bezbarvým. Nějaký „pán“ mrzutě táhne po blátičném ledu ulice za provázecky a na nich pytlíček se skrovnymi zásobami. Je to bývalý „buržuj“, toho skoro vždy poznáte: Jeho kožich je stále ještě pře-pychovější než těch ostatních, za tři roky se kožich nezničí, ale je i špinavější než těch ostatních, a boty také špinavější, „pán“ nemá již ani lokaje ani podomka a sám si vyčistit věci je liný. A tam té milostpaní zapoměly její komorné zašítí převelikou díru pod paží luxusního kožichu a, poněvadž se jim také nechtělo shánět tkaničky do bot — zpropadené sloty nepořádné, tyhle komornél — daly ji tam provázek od nějaké krabice. Na chodníku se stavil poddůstojník rudé armády, tříkráte se křížuje a přes ulici se hluboce klání nějakým pomalovaným kostelním vratům. Nikdo si toho nevšímá, to je jeho soukromá věc! Ano, popijsou tu také ještě, tamhle jdou dva vlasáci v dlouhých kožiších, a v kostelích se zlatými bátoni se stále konají obřady, jenže státu po si ty popy a obřady zaplatit sám. Před chrámovými vraty sedí... žebrák.

Žebrák?! Je zcela slušně oděn... ale přece?? Byl jsem v Moskvě připraven na hlad, drahotu, na to, že uvidím Rubensovy obrazy používané

za zednické zástěry, jak o tom psaly naše noviny (jaký nesmysl!), na žebráka nikoli. „Kdo žebrá v sovětském Rusku?“ ptal jsem se sou-družky Balabánové. „Lidé, kterým se v útu-nách nelíbí a utekli odtud, ti, kdož ještě nevědi, kam se v bídě obrátit nebo se o to nestarají, a konečně lidé, jimž se stala žebrota řemeslem, po kterém by se jim stýskalo.“ „A kdo jim dává?“ ptám se. „Já také“, usmála se. A jiný soudruh praví: „Před revolucí jich bývalo v Moskvě tisíce. Teď je spatříte jen ojediněle. Dříve jsme toho netrpěli, teď zamuřujeme oči, zásobování není ještě tak dokonalé, aby-chom mohli bezpečně říci, že u nás nikdo ne-musi miti hlad. Až budeme s to, aby-chom dali útlyny do vzorného pořádku, budeme s tou o-tázkou hotovi za půldne“.... Ano, bývalo jich na tisíce! Rozpominám se. Když mi bylo šest-náct let, byl jsem v Kyjevě. A tam jsem jednu slunnou červencovou neděli viděl tuto scénu: Od chrámových vrat tálily se dvě řady klečících a sedicích žebráků. Ubohých a rozedra-ných. Ulicí mezi nimi procházel asi šestitely chlapec, šlechtické dítě. Vedle něho šel lokaj s košíkem na ruce a za nimi matinka v hed-vábných šatech a s krajkovým slunečníkem nad hlavou. Lokaj měl v košiku rohliky. Hoch je bral, ulamoval z nich kousky a dával na

pravo a na levo Žebrákům. Jako psům! A ti
brali a rovnou strkali do úst. Lokaj měl ztrnule
vážnou tvář a matinka se mírně usmívala.
Tenkrát se mně chtělo střílet.

Po moskevské ulici jezdí automobily, trou-
bějí, frčí a hrčí. Na rohu Divadelního náměstí
a Ochotného rjadu jest improvisovaný trh.
Stojí tu ženy s bandaskami mléka, muži s ne-
velkými košíky zeleniny či bramborů, tam kluk
vykřikuje, že prodá čajové máslo, a jiný vedle
má na zemi pytlík machorky, nejlevnějšího
ruského kuřiva, drobně sekaných tabákových
stonků, že to vypadá jako semenec. A jsou
tu ženy s několika podplamenicemi v šátku,
ruce, na němž je vyloženo pět kousků cukru,
pekou se tu na kaménkách koňské karbonát-
ky. Zajímáte se o ceny, soudruhu? Nuže, ze-
ptejte se ženy, která stojí na rohu u kotliku
jablkové kaše! „Co to stojí?“ „Sto deset ru-
blů“, odpovídá ona. Je zřejmo, že vaši otázce
„Co stojí ta krabička sirek?“ „Osmdesát ru-
blů.“ Ouf! Ta první vám tedy také rozuměla?!

Nu, a do třetice: „Co stojí ta kostka cukru?“
„Třicet rublů, soudruhu!“ Tedy dosti, dále se
nechtejte, máte ještě kapitalistické oči, nechá-

pete posud příčin a systému toho všeho a sly-
by na vás mrákoty. Drobna spekulace tomu
zde říkají. Kefáskové, řekly bychom u nás.
Predloni by se byl nikdo z nich neodvážil na
ulici črevyčajky tehdy bez milosrdensví stří-
lely spekulanty velké i malé, a také ještě dnes
se někdy mužstvo mimořádné komise vyhrne
a sebere celý trh, ale druhý den jsou tu kefá-
skové již zase a kyselá okurka stojí opět o ně-
kolik rublů více, poněvadž si chtějí vynahra-
diti to, co prodělali včera. Jako u nás! Ale
trpí se to. Jako u nás! Jenom že tady s nimi
budou mnohem dříve hotovi, než u nás! Na
ruském venkově jsou spousty potravin, na Si-
biři hnijí hory obili, ale není vlaků, které by
to do Moskvy dopravily, z třiceti tisíc ruských
lokomotiv zbylo po světové a občanské válce
sotva šest tisíc zdravých a ty byly do rozsko-
čení zaměstnány na vojenských frontách. Až
se opraví porušený dovoz, bude v městech po-
travín nadbytek a nikoho nenapadne kupovat
jinak, než za sovětské ceny. Na opravě loko-
motiv se pracuje horečně dnem i nocí, v týd-
nu i v neděli, a sovětské Rusko práci organiso-
vat umí. Počet jezdících vlaků stoupá rapid-
ně měsíc za měsícem. Kefáskové, drobni ko-
řistnici hladu, dlouho hospodařit nebudou. „Ze-
lezničáře“, volá plakát s vymalovaným želez-

plným zřízenecem „v tvých rukou je osud de-
pravy, a čím více bude správné jezdících vla-
ků, tím více bude ubývat hladu!“

Březnová ulice žije svým rušným životem a svítí měkkým sluncem. Nákladní automobil, oh- do diry, vytále v ledu a plné vody, rozstřikla široko pršku bláta. Zde oddíl vojáků s puška-
do pochodu „Krasnoje znamja“, nás „Rudý ček dětí, červenolících a dobře živených, ja-
přejdou dvě mladé ženy v černých kožených kabátích, s čapkami na hlavách, revolvery u pasu a na prsou s rudou hvězdou, komunistickým to znakem. Jsou to vojenské komisařky a včera se vrátily z denikinské fronty. Tako-
vých kožených kabátů je teď mnoho. „Dáreček anglického krále,“ říkají moskevští. Jen ještě s mnoha jinými dobrými věcmi zapom-
něli královi žoldnéři v Murmaňsku, když odtud utíkali. Březnová ulice je veselá. Je zcela určitě veselá. Ptám se desetkrá-
te sám sebe, není-li to radost jen u mně a nepromítám-li ji na venek, ale deset-
kráte si odpovídám, že nikoli. Je veselé

to mladé slunce a vyblýštený snh na stře-
chách, ty červenobílé nápisy, pestře rozpusti-
lé karikatury ve skříních sovětských naklada-
telství, jsou veselé pohyby chodců, výskot dětí,
tváře lidí. Ano, tváře lidí jsou jiné, než u nás.
Jsou změněny. Takhle vždy nevyhližely. Jako
by z nich cosi spadlo, co na nich věky leželo,
jako by se byly vykoupaly ve studnici jiné
vody. Jsou svěží, jsou jasné, jsou plné důvěry
v budounost, je v nich poznání a jistota. Zpev-
něly a zkrásnely. Všechny? Ne. Teprve teď
si připomínám, že pán, táhnoucí prve ulici
saňky, měl zcela jiné obočí, než kdysi mival,
a dva popi měli nezvyklé pohyby, jako by
se do nich nutili, a plouživé kožichy že ze
zadu vyhližely, jako by se ani nekývaly na
popských tělech, a dlouhé kněžské vlasy že
vypadaly tragikomicky. Také z tváří se život
přelil jinam.

Nároží žijí. Jsou polepena plakáty. Je tu vy-
lepen deník ROSTA, t. j. Rossijskaja telegr. a-
gentura, který přináší nejdůležitější telegramy
dne a poskytuje obecnству zdarma informace;
má podtitul „nástěnný časopis“. Jiné plakáty
oznamují všeobecně vzdělávací kurzy, kurzy
pro mládež, ohlašují tábory lidu, veřejné dispu-
tace o různých thematech, je zde také příkaz
vojenského komisariátu moskevského o vojen-

ském výcviku komunistů. Ale také také
věto nápis:

Víc než nepřátelů všech,
boj se štěnic, vši a blech.

To je zbytek z minulého týdne. Minulý den byl sanitní nedělí, kdy bylo povinností každého moskevského občana dát do vzorného porádku a čistoty svůj byt. Po bytech chodily komise, tresty za nečistotu byly přísné, a byl-li snad nedbalcem komunista, dokonce velmi přísné. Neboť býti v Rusku komunistou není privilej, příslušenství ke strastí. Tento týden jest nedělí čistění ulic, příští týden, jak oznamují noviny, bude týdnem koupeli, kdy bude každému umožněno (povinnost to nebude) zdarma se vykoupat a každý k tomu dostane i kousek vžaceného zde teď mýdla. Ti skárny již připravují pro příští týden plakáty, které budou asi takto vyhlížet:

Kam běžíš, Váno? Vrať se!

Byls ten týden vykoupat se?

Tenmile týden jest tedy neděli čistění ulic. Moskva se připravuje důstojně uvítat bližící se jaro. Na střechách domů stojí lidé a shazují dolů sníh a po ulicích mezi chodníky pracují „metaři“. Zlořečené evropské oči! Nedovedou pod slovem metař viděti jiného než shrbené-

ho stafečka či neluživce v hadrech pod modrou zástěrou, který se malátně potáci ulici, jen s námahou za sebou plouží nohy a hýbá koštětem pouze proto, aby na něho nekříčeli. Tedy revoluční „metaři“ vypadají trochu jinak, než ti evropští. Statní muži a ženy, dobře ustrojení, mezi nimi lidé v drahých kožiších a galosích, koketní metátky, mají kožešinové čapky a přes střevice ještě jedny kožešinové boty. Buší do špinavého ledu železnými pákami, ulamujíce kusy až dolů k dlažbě, a jiní házejí led lopatami na kraj chodníku, aby si jej tam slunce samo rozpustilo. Je jim při práci veselo. Není to také práce pro celý trudný zbytek života, nýbrž na několik hodin. Jen ten a ten kousek ulice mají dát do pořádku. Loni ještě vykonávala tuto práci buržoasie. Proletariát měl přiliš mnoho jiných starostí: na frontách, kam za sebe nemohl poslat nikoho druhého, při kontrarevoluci v zemi, sabotáži úředníků v továrnách, při obnově zničené dopravy; a tak musili ulice zaměstati domácí páni, advokáti a bankovní ředitelové, kteří tenkráte neměli co na práci. Člověk by nevěřil, co dělá revoluce: Šli a metli. Nebylo to ale spøí formálně tak hrozné, jak se o tom v Evropě vykládalo, bylo to provedeno v rámci mobilisace. Mobilisovaní dělníci šli na bojiště,

kde nemohli potřebovat zrádců, mobilisovaní milostiví pánové dostali město pušky koště, Snad to téměř hrdým a statečným mužům bylo dokonce milejší. Letos je jim u té práce již veselo. Člověk by nevěřil: zvykli si. Možná, že jsou dokonce dnes již tak daleko, že pochopili, že jest tohle práce alespoň tak čestná a důležitá, jako vybírat činži a dělat bursovni transakce. Letos čistí ulice již všichni, všichni zdraví lidé od 16 do 56 let. Nejen při tomto jenerálním úklidu, nýbrž již celou zimu. Sovětská vláda určila totiž pro veřejné práce pracovní povinnost, která připadala na člověka průměrně jednou v týdnu. Přišlo nařízení, že ten a ten dům vyčistí tu a tu část ulice, větší, menší, dle počtu nájemníků. Každý dům má svůj domovní výbor, volený všemi obyvateli stavení, a jeho věci je zařídit další: oznámiti nájemníkům, rozdělit práci, dbát na provedení. Tyčku, lopatu, koště, pán nepán a na ulici. To, co dovedou neduživí starci v evropských městech, to snad dokáže každý. Kdo je s prací dříve hotov, lépe pro něho, kdo se loudá, jeho věc. Za den pracovní povinnosti se dostává 56 rublů a ruská libra chleba. Dozor je přísny, tam, kde pracují komunisté, dvojnásob přísny, neboť jejich práce musí být vzorem. K čistění ulic odsuzují také úra-

dy, a čezvýčajkami pochytní kefáskové vylizovali letos snih. K čemu také lidé zbytečně držet ve vězení a zbůhdarma je krmit chlebem, jehož není nadbytek ani pro rádné souduřky?

Ale revoluční pracovní povinnost se týkala ještě mnohých jiných věcí, než jen čistění ulic. „Dříví, dříví, dříví!“ volala tuto zimu zoufale Moskva a s ni ostatní ruská velkoměsta. Transport rozrušen, na uhlí nebo naftu ani pomyslení a sto tisíc wagonů rašelin, kterou za loňský rok mohly dodati a hlavně dopravit 120 verst vzdálené Saturské závody, byl pohlcen moskevskými továrnami velmi brzy. Tenkráté bylo opravdu zle. Ale ruská revoluce dovedla skvěle organizovat, dovedla využítkovat každé lidské ruky a dosáhla věci, jakých organizačně nikdy a nikde nebylo dosaženo. Všechno do lesa! A lidé, na něž připadala měsíční pracovní povinnost, stavěli se v šest hodin — t. j. ve čtyři, Rusové postrčili rafie o dvě hodiny napřed a v létě dokonce o tři — na svá místa a byli odváženi do blízkých lesů rubat, řezat, vozit. Kdo neumi, však se naučí! Nestačilo to. Ale revoluce jedná rychle, na studium učených projektů není kdy, v Moskvě je tolik a tolik set dřevěných stavení, nouze o byty není od té doby, co boháči

musili vykliditi svých osmnáct a dvacet pokojů a své paláce a vily, tož dolů s dřevěnými domy! Ta a ta tiskárna si rozebere ten a ten, ta pekárna tamhle ten. Na poloztrouchnivělých trámech a krovech se tiskly v Moskvě noviny a pekli chléb. Jen holé základy zbyly. Vidíte jich po Moskvě mnoho. Ale v Moskvě se také mnoho staví. V Evropě nemůže stavět ani jednotlivec, ani obec, ani stát, poněvadž cena cihly stoupá každým dnem a letí do nemožné výšky. Rusko to může a čini. Neboť co sejdé v zemi, v níž mají být peníze zničeny a kde výměnou za práci jest chléb, oděv a byt, na tom, co stojí cihla a co vůbec co stojí?! Stavba nové elektrárny pro Moskvu stála již 160 milionů. A bude státi ještě mnohem více, neboť to bude jeden z největších závodů Evropy.

Práce, práce, práce! Volá ji ulice, volá ji celé toto město, zemřelé pouze pro slepé západníky. Miliony rukou intenzivně pracují na znovuvybudování toho, co zničila válka a občanská vojna, na kladení základů k tomu, co půjde mnohem dále než bylo to, co bylo ztroskotáno. Moskva žije. A Rusko žije.

Na „Náměstí odborových organizací“, dříve Skobelevském, stojí pomník revoluce. Obelisk. Tento tvar, pevný, přísný, ostrý a do výše směřující, vyvolila si revoluce za svůj symbol. A

na obelisku jest nápis: „Kdo nepracuje, ať nejí“.

Republika to heslo provádí.

*

Jaro vpadlo do Moskvy náhle. Na počátku dubna, zrovna před Velikonočními svátky. Slunce roztažilo kopce sněhu podél chodníků, ulicemi tekly potoky vody, řeka Moskva unášela kry a chřeštila ledovou tříšti, a než minuly čtyři dny, byly chodníky suché. Velikonoční svátky, kdy po dva dny ze zlatých báni „čtyřicetkrát čtyřiceti moskevských kostelů“ — tak zní přísloví — houkaly velké zvony svůj hluboký spodní doprovod k vysoké melodii zvonků, byli jsme již v plném jaře, město bylo zatopeno sluncem a ulice byly plny svátečně ustrojených lidí. To jest totiž také jen povídka, že Rusko dotrhává poslední košile. Dělnické ženy od té doby, co se jim jejich šaty nekazi v plisní podzemních bytů, dovedou se strojit velmi vkusně, a dělnickým robatům, která se již nemusí válet ve špinavých koutech dvorků, sluší bílé pláštiky zrovna tak hezky jako dětem bankéřským.

Dnes je krásně, nechtěl byste se podivat na Sucharevku, soudruhu?

Ano, Sucharevku je třeba viděti.

Je to velký jarmark u Sucharevovy věže, veliké renesanční stavby z červených cihel. Po obou jejich stranách jest řada bud, stážených těsně k sobě v jedinou budovu v podobě krychle. Zde se prodává vše možné. Ale kromě těchto krámků je zde i mnoho improvizovaných stánků se zeleninou, masem, mléčnými výrobky, prádlem, mýdly a mnoha výavkami, nádobím a nářadím, stojí tu lidé s nádobami mléka a proutěnými věcmi u nohou, jiní drží své zboží jen v ruce, jsou zde vyloženy celé hromady starého nábytku, dlouhá prkna s antikvárními knihami, možno tu koupiti vše, co jméno má, od brilantového náhrdelníku a přepychové postele až po koště a obnošené trepky. Jest tu ovšem také vše ostatní, co k jarmarku patří: Tam zpívá gramofon nějakou revoluční písničku populárního básnika Damiána Bědného, zde se vytahují planety, tam hraje harmonikáři, bělobradý čínský kejklíř kolem sebe shromáždil zástup lidí a provádí před ním primitivní eskamotérské kousky. Žebráků tu není; jsou v Moskvě opravdu jen ojedinělí. Všude ruch a šum. To jest Sucharevka. Stálé moskevské tržiště.

Jsme v Rusku již měsíc, naše kapitalistické oči se již rozhledely, naše západnické mozký již lecos pochopily a bude se tedy možno

zeptati na ceny. Jsou takovéhle: Ruská libra (funt, to jest 40 dekagramů) bramborů stojí 125 až 150 rublů dle jakosti. Funt chleba 280 rublů, černý dolek 350, podplamenice 160. Tenký koláček koňského salámu, který tu peče muž v bílé zástěře na páni s olejem, stojí 100 rublů, vejce 200, velký slanec 800, malý 200, funt telecích masa 800 rublů. Funt másla zde prodávají za 2000 rublů (tedy kilogram za 5000), tvarohu za 650, plecháček mléka v rozmeru asi naši třetinky za 190 rublů. Mléko je v Moskvě potravina dosti vzácná, všechno mléko z veřejných zásob jest určeno pro žáky ve školách, pro nemocnice a rodiny s malými dětmi, jiný ho nedostane, ale na Sucharevce je mléka, co srdce ráčí. Prodavači si ho nalévají do plecháčků, napijí se dle žizně a zbytek vychrastnou. Nesvědčí to zrovna o hladu a pochybuji, že by se na vídeňské ulici směl někdo postavit s konvi mléka, a nevěřím ani, že by to směl udělati v Praze a prodávat za sedesát korun litr — když si již chceme dovoliti ten nemožný pokus a přeypočítávat sovětský rubl na naši korunu. Za funt jahlí chtějí na Sucharevce 370 rublů, za funt cibule 250, kostka cukru, která stála před měsícem 30 rublů, stoupla již na 60. Funt špatného mýdla se prodává za 400 rublů, kousek toaletního mý-

dla za 600, malá cívka niti za 500, lahvička inkoustu za 75, udice za 30, knoflíček do košíku za 25, za koště, t. j. za několik březových, prutem ovázaných snětí, žádají 100 rublů. Košík stojí 2000 až 4000 rublů, ženské punčochy 6000 rublů, obnošené vysoké boty 16.000 rublů, a hoch, který sedí na zemi za starým niklovým samovarem, se na nás po naší otázce podívá modrýma očima a řekne s obdivuhodným klidem, že ten samovar stojí dvaadvacet tisíc rublů. Za to byl nedávno v Moskvě pěkný dům. Ale bylo by velmi nemoudré dívat se na rubl starýma očima a bráti na pomoc bursu a valutu a přepočítávat jej na evropské měny. To ostatně velmi dobře pochopili soudruzi-kluci, kteří rozprodali své zásoby cigaret a machorky a ted se tisní kolem primitivního kukátka na kolečkách a divají se za 30 rublů na „Carici Annu a její žerty“, na to, „Jak vypadal Razputin“, na „Bál u satopy“ a „italské pohledy“, hoši, kteří si kupují za 100 rublů bonbon a foukají po sobě skleněnými rourkami klukví, ovocem to podobným našim ryvizovým zrnům. Mají pravdu: kulička klukve zůstane kuličkou klukve, až již stojí půl ruble či až ji je za kopějku plná kapsa.

O Sucharevce mluví ruský komunista jen

nerad. Považuje ji za bolák na těle Moskvy. A přece se Sucharevka trpí. Spekulativní cestou se do města dostává velmi mnoho zboží, které by sem jinak nepřišlo, a teď je doba, kdy nelze pohrdnouti žádným pudem potravin. Jsou-li tak vysoké ceny, vyplatí se všem se s ručními vozíkami a s tlumoky hodiny cestovat do vsí a sehnati zde, co se unese, vyplatí se při jízdě vlakem strčit pytlík pod lavici a jeden hodit nahoru na prkno, každá nacpaná kapsa je dobrá. Tak drobní spekulanti pomáhají veřejné správě zásobovati město cestami, jichž ona použiti nemůže. Jejich výdělky však nepotravají všechny. Črezyčajky se teď sice tváří, jako by byly „boj se spekulací“ ze svého programu vypustily, ale až se upravi dovoz (vše se točí v Rusku kolem této otázky), vyhrnou se zase ze svých budov, rozmetou Sucharevku, zařádí a pustí svou bledou hrůzu, přes to, že trest smrti je v Rusku již zrušen.

Desetitisicové ceny na Sucharevce nejsou určeny pro dělníky, pracující člověk objeví se zde jen zřídka a mezi komunisty je dokonce hanbou na Sucharevce něco kupovati. Pracující člověk, až jest již dělníkem v závodě či v úřadě, či školákem, dostává pravidelně oběd a večeři v čistých jídelnách tam, kde jest zaměstnan, a kromě toho přiděly potravin domů pro

sebe a členy své rodiny, dostává tak zvané „listky širokého upotřebení“ pro předměty ostatní a stejně tak poukázky na oděv, vše prostřednictvím své organisačce. Není toho v této době ještě mnoho, ale žítí se s tím dá, a přiděly se lepší každým týdnem. Vše, co dělný člověk kupuje, kupuje poměrně levně. Za libru chleba, která stojí na Sucharevce 280 rublů, platí jeden rubl osmdesát kopějek, a košile, za něž žádají na Sucharevce 2000—4000 rublů, stojí ve skladistech prádla rady dělnických a selských deputátů 75—240 rublů. Zijeme v zemi, kde pestrý papírek, jemuž se říká peníze, má cenu jen pro toho, kdo k nim má ještě jiný papír, na němž je napsáno, že jest jeho majitel pracujícím člověkem. Mzda se zde sice v této přechodné době stále ještě vyplácí v penězích, ale ty ztratily mnoho, velmi mnoho na bývalém významu, a není daleka doba, kdy se uvidí již jen v museích. A zde si jednou budou diváci vykládati, že tyto kotoučky a papírky byly kdysi nejsvětější věcí na světě, pro kterou vedli lidé války, rdousili druh druhu, prostituovali se a páchali sebevraždy. Bankovka, tof vynález a fetiš buržoasie devatenáctého a dvacátého věku. Ať si s nimi tedy ještě trochu pohrají, milují-li je tolik! Ať si tedy za ně kupují, nechtějí-li jejich tukem zarostlé mo-

zky pochopit, teď že nadešla konečně doba, kdy výměnou za životní potřeby a požitky není již potištěný papírek, nýbrž práce! Ano, Sucharevka má ještě jiný, hlubší význam, než pouhou pomoc při zásobování Moskvy. Jest v první řadě určena pro ně! Pro ně, kteří se ještě stále zdráhají přihlásiti se o práci: Z lenosti, lhotejnosti, z pýchy, ze vzdoru, pro to, že stále bláhově doufají, že se poměry ještě nějakým zázrakem převrátí, že ještě přijde nějaký nový Denikin, Judenič, Balachovič, Kolčák či Gajda, když tihle starí byli smeteni mladou silou nového světa a rozprášeni jak pápérky, a do té doby že již se svými kapitály vystačí a nějak se protlukou. Když byla stanovena hranice nejvýše přípustného jmění, bylo bohatým lidem sebráno mnoho peněz a při náhlých bytových prohlídkách mnoho zlata a brillantů, ale dovedli přece jen skrýti značné jmění. Co se může komu státi, má-li schován milion rublů?! Milion roku 1917 v Rusku, kdy za dva ruble byl skopec a za pětirublovku bylo možno koupiti úředníka! Ať se boří třeba svět, co pak je po tom člověku, který má milion?! Ale mříjely měsice. Judenič a Denikin byli sice dosti blízko, aby živili a udržovali naděje na návrat minulosti, ale přece jen příliš daleko, aby je uskutečňovali. A zatím rostla cena skop-

cí do tisíců, starí úředníci zmizeli a noví věděli, že jest na vzeti nejmenšího úplatku jen jeden trest: zastřelení. Těm malým městáčkům, kteří byli příliš neobratní, příliš bojácní, příliš poctiví, nebo prostě ani nevěděli, že jest také možno živiti se spekulací, docházely pomalu kapitály, nevydrželi již toho čekání a šli se přihlásit o práci. Dostalo se jim jí, každému dle jeho schopnosti, a oni byli ze své deklasace povýšeni do řad dělníků. Ted pracují, a to je jediné a hlavní. Přivedla je k tomu Sucharevka. A ti velcí buržooové kupují stále kilogram chleba za sedm set rublů, kilogram masa za dva tisice až pětadvacet set, másla za pět tisíc, a dotrhávají-li oblek, pořídí si za osmdesát tisíc nový. Dlouho-li ještě? Hledte, tam vidíte ony, které již dlouho nevydrží vydávat dvě stě tisíc měsíčně. Stojí na pravé straně Sucharevovy věže, dvě dlouhé řady jich tam jsou a čekají na kupce. Jsou to bývalé milostivé paní a milostivé slečny. Jejich tváře nejsou ani kupecky líbezné ani bodře lítivé. Jsou lhoustejné a oči jsou tvrdé. Obchodnice mají přehozeny přes ruku zánovní hedvábné šaty, krajkové spodničky a košile, punčochy, rukavice, závoje, drží mlčky hřebeny, lorňony, divadelní kukátko. A zvolnите-li krok a některá z nich se ve vás domnívá poznávati pra-

vého kupce, obráti oči v pravo a levo, zda tu není nikdo nepovolaný, a sáhne do kapsy a vyjmé odtud brilliantový prsten. Člověk by nevěřil: zvykly si státi na Sucharevce a prodávat brilianty, s nimiž ještě nedávno chodily na plesy ke gubernátorovi! Jsou mezi nimi takové, jichž třeba politovati? Jistě. Revoluce je silná, Revoluce je tvrdá. Silná a tvrdá jako bouře, která smete vše trouchnivé a zahnívající a naplní vzduch ozónem. Jsou mezi nimi ubohé, jichž třeba politovati. Neboť nejsou s to, aby pochopily. Nikdy nepochopí. Umrou a nepochopí. A ještě v umírání bude jejich poslední myšlenkou, jaká strašlivá křivda se jim to stala, že jim vzali penize, vydatené jejich otcí a muži na jiných lidech, že je donutili městi ulici, když přece tato práce byla od jakživa pro ty chudé a sprosté a ne pro ně. A na jiném místě Sucharevky stojí spousta nábytku. Nejrůznější postele a mezi nimi mosazné s přepychovými baldachýny i vyřezávané z ořechového dřeva, stoly z jídelen, pánských pokojů i dámských budoarů, kožené klubové fotely i plyšové lenošky, nejrůznější a nejnevкусnější pohovky, sofa, divany, skříně, zrcadla, umývadla, stojany, svícny, samovary. Jako poněkom, koho dali na buben. Ano, koná se licitace. Jenerální výprodej. Tak pomáhá Sucha-

revka sovětské republike zbavovati se posledních zbytků buržoasie, posledních zahálčivých a neproduktivních lidí. Ssaje jako vzduchová pumpa z úkrytů a kapes ruble a ty sem proudí denně ve statisících a milionech. A Sucharevka jako lstitivá baba-lichvářka mámi na hazardním hráči poslední šperky a poslední nábytek: Ne, ještě není třeba pracovat, až přijde Denikin či Judenič, vše si bude opět možno vynahradit! Ale nikdo nejde. Poslední zbytky, vůdci opuštěné Judeničovy armády, vymírají v internaci estonských vsí skvrnitým tyfem a vymrou snad do posledního muže; Kolčák je mrtev; pro Denikinovu armádu, sevřenou na Chersonu, prosí Angličané za milost, dovolávajíce se již jen humanních citů sovětské vlády; a Čechoslováci, těch pyšných šedesát tisíc, jsou kdesi ve východní Asii, prodáni, zrazeni, ošizeni, a ze slavných legií vráti se jen malinké zbytky živých a ohromné seznamy ztrát. Nikdo již nepřijde, vše je marno. Sucharevka sežere poslední schovanou bankovku, poslední šperk a poslední pohovku. A co je buržoasie bez peněz, brilantových náušnic a plyšových kanapí?

O nedávných svátcích přišel k lidovým komisařům Sitin a blahopřál jim. Sitin, největší nakladatel Ruska a dříve jeden z nejbohatších

jeho lidí. Rekl: „Mám ještě tolik, že bych mohl být do smrti pohodlně živ, ale nemohu žít bez práce, máte-li nějakou pro mne, dejte mi ji! Zdeptali jste nás tak strašně, že o tom již ani nevím, že jsme zdeptáni. A kdybyste byli nařídili, že každý, kdo měl více než dvacet tisíc rublů ročních příjmů, musí chodit po čtyřech, byli bychom po chodnicích lezli po čtyřech, a naše ženy by to byly dokonce shledaly moderním a zajimavým.“ Sitin ovšem práci dostal. Je specialista a jeho mzda bude tedy vyšší, než kohokoli jiného. To již jest vzestup. Buržoasie se dostala cestou vzteků, hrůzy, bleďeho strachu, bezmoci, znemravnění, lichých nadějí, jež během dvou let šly ráz na ráz po sobě, až do stadia, kdy se odhodlává jít pracovat; ne již pro svoji kapsu, nýbrž pro dobro všech i svoje.

Na cestě z Prahy do Moskvy byl jsem donucen pozdržeti se v Revelu. Zde se mi dostala do rukou stará čísla tamního protibolševického německého deníku. Čísla byla z prosince 1919. Jakýsi z Ruska uprchlý městák — podepsal se N. H. — uveřejnil tam šest zajimavých statí pod názvem „Ze země teroru“. Píše: „Bolševici stvořili ohromný státní stroj, který řídí s velkou obratností. Jejich organizační talent, bohužel, se nedá popírat.“ A žaluje: „Když

se rozpoutala bouře revoluce, tu selhala šlechta, inteligence a lepší střední třídy úplně a ukázaly neuvěřitelnou bezpátefnost. Zástupci této třídy schovali se až na malé výjimky do svých přibytků a nechali událostem volný průchod. Nechali si vzít z rukou moc a když se to stalo, dali na jevo téměř neuvěřitelnou schopnost přizpůsobit se. Když bylo neštěstí hotovo a na hlavy „buržoasie“ se sneslo kroupití hromů a blesků, tu se v nich probudil pud sebezachování, ale pouze zvířecí pud sebezachování jedince, osobnosti, a tento zběsilý pud sebezachování to byl, který v každém jednotlivci pomalu, ale jistě zničil všechny zděděné a nabyté, naučené a vžité pojmy mravnosti, práva, tradici a zákonnosti.... A přišly domovní prohlídky... Duševní výsledky jich byly stejně velké jako hmotné: Buržoasie se cítila v očích všech a v očích svých vlastních snížena, pošpiněna, zneuctěna a pokořena... A drahota rostla... Majetné kdysi třídy, které nedovedly omezit svých potřeb, pokládaly za nutno ohližeti se po jiných výdělkových pramenech a našly je. Nastala divoká, šflená honba za výdělkem, ve které se vynalézavost hončů stupňovala do nemožnosti. Aristokratii a úředníci, kteří by byli kdysi pokládali každé obchodování za sebe nedůstojné, statkáři, ban-

kovní úředníci a dámy ze společnosti, herci, lékaři a advokáti, důstojníci a učenci — vše se vrhlo do víru spekulace... Není již žádných hranic a mravních pochyb, není již třeba nic okrášlovat a zastřídat: spekulace je v očích společnosti legalisována.... Bolševici mohou spát klidně. Inteligence země, demoralisovaná a zbavená sil, mravně i tělesně odzbrojená, není již s to, aby z vlastní sily a iniciativy vyvolala povstání. To se dá říci bezpečně." V těchto řádcích, které nám říkají tak mnoho, jest i kus vysvětlení Sucharevky. Jest to bývalá buržoasie, která zde kupuje a prodává. Uprostřed ohromného socialistického Ruska si zde zřídila hřiště, kde si ještě hraje se svými penízky. A kromě ní jsou to ovšem i sedláči. Ti staří i ti nově vzniklí, neboť také oni, pokud žijí na blízku velkých měst, stejně jako u nás, mají slavníky nabité bankovkami a kupují svým ženám zlaté řetězy a piana.. Ale kromě nich platí v této přechodné revoluční době za životní potřeby spekulativní ceny i ony skrovné zbytky samostatných dělníků či živnostníků, těch modistek, pradlen, drožkářů, krejčí, ševců, které buď ještě nebylo lze organizovati ve velké hospodářské celky, nebo kteří se do nich ještě nepřihlásili, dívajice přednost příštipkařiti pro buržoasii, počítati

si za svoji práci neslychané peníze a za ne-
slychané peníze nakupovati. Ale jsou to již
jen zbytky. Slavný středověký cech řemesel
je na vymření a jeho sláva hasne. A až do-
jdou těmto živnostníkům poslední zbytky za-
sobiček a až bude sovětská vláda pokládati za
užitečno zaměstnati jejich pilné ruce a stře-
dověké hlavy úcelněji, nedá jim z ústředen su-
rovin, cechy dokonají a poslední jiskřička slá-
vy zhasne docela. Dělník objeví se na Sucha-
revce jen zřídka. Ale chce-li si takhle draze
přilepšit, nebo nelibí-li se mu čajník, který
mu dávají z veřejného skladiště a přál by si
jiný, nebo zajímá-li se o antikvární knihu, kte-
rá se tu prodává ze soukromé bibliotéky, ni-
kdo mu v tom nebrání. Komunista sem nejde.
Pokládal by si to za hanbu. A dojde-li mu jeho
přiděl kávy o den dříve, než měl, a nemá-li
na venkově nikoho, kdo by mu do Moskvy něco
poslal — bez porta, toho v Rusku není — na-
lije si na kávovou usazeninu ještě jednou vo-
dy a také to jde. Ví, že je to jen na čas. I toho
nedostatku i té Sucharevky.

Ale vnučuje se otázka: Netvoří si sovětská re-
publika trpí spekulativní obchod, buržoasii no-
vou ve chvíli, kdy starou byla zničila? Tohoto
nebezpečí jest si R. S. F. S. R. vědoma, ale
nebojí se ho, neboť je na ně připravena. Re-

voluce není ještě skončena. Třídní boj se změ-
něnými zbraněmi neustal a diktatura proleta-
riátu posud trvá. Ještě se nesešel třídně různo-
rodý „demokratický“ parlament, který by ho-
vořil, vyjednával, kroutil, smíroval a pleticha-
fil, který by celou revoluci zkompromisoval,
zbahnil a zkomprmitoval. Co diktatura prole-
tariátu s třídou nových zbohatlíků počne, ne-
vím, je však jisté, že se s ní vypořádá. Snad
až se dá do pořádku zásobování — a to bude
velmi brzy — za poměru již jiných, než byly
ony v Rusku rozvráceném vojnou, domácí vál-
kou a blokádou, vyjde ještě jedenkráte de-
kret o tom, kolik kdo smí mít nejvice peněz.
Natisknou se peníze nové, ty se do onoho ur-
čeného nejvyššího množství lidem vymění, vi-
ce nedostane nikdo ani kopějky a staré se pro-
hlásí za neplatné. A pak se vystaví veliké pe-
ce, jako se to již jednou stalo po pádu Keren-
ského, a u nich se do hromad složí ty neplatné
papírky a budou se lopatami házet do ohně a
budou hořet pět dní a pět nocí, až se půlnocní
obloha rozčervená krvavou září a budou se o-
bracet v troub, a budou hořet miliardy a
budou hořet peníze, bůh devatenáctého sto-
letí, jeho štěstí a osud. A črezvyčajky ještě
žiji. Ach, tato práce s několika stovkami lidí,
kteří si nahromadili bedny papírků, bude jen

hrou proti tomu, co bylo. Byla vyvrácena mocná, sebevědomá buržoasie stará, se staletými kořeny hluboko v zemi zapuštěnými, bude sfouknuta i tahle jednoroční, která posud nevyhnala ani odénky a neměla ještě kdy ani své peníze si zvyknouti, ani uvědomiti si svou třídní sounáležitost. Ty jejich papírky nemají také za hranicemi kursu a nelze jich tam tedy ukládat. A skryje-li někdo před prohlídkami brilantový náhrdelník, nu, ať si jej tedy vytáhne každého večera před spaním z úkrytu a těší se jím, a podaří-li se nějakému jednotlivci zachovati přece nějak část svých peněz, nu, bůh s ním, časem je vydá, do druhé a třetí generace se nepřenesou, nehozí z toho ani nadhodnoty ani lavinové hromadění bohatství a není účelem revoluce hledati s lucernou poslední „buržuje“ na světě, nýbrž zničiti starý a stvořiti nový společenský řád.

Sucharevka svítí do běla jasem jarního dne a blýská vlnkami mihajících se barev. Ona, osamělý ostrůvek starého světa, nejsilnější protirevoluční prostředek západních novinářů, vysavačka bohatých, donucovatelka k práci.

„Kdo nepracuje, ať nejí!“

DRUHÝ DŮM RAD

Bydlíme dva ve velkém pokoji se třemi okny; pochybuji, že jest v Praze mnoho tak krásných pokojů. Budova, kde ostáváme, zaujímá celý stavební blok na Divadelním náměstí, má na sedm set místnosti a jmenuje se „II. dům sovětů“. Před půltřetím rokem se ještě jmenovala „Metropol“ a byla největším a nejmodernějším hotelom v Moskvě.

V době krvavých dní z konce října 1917 byla krajním bodem, který ještě ovládali junkéri Kremlu se zmocnivši, byla jejich pravým křídlem. V „Metropoli“ bydlilo tehdy kromě obvyklé buržoasní společnosti mnoho ruských i dohodových důstojníků, žil tam tenkráte i prezident Masaryk, a v hotelu bylo mnoho zbraní. Když po zprávě, že se Kremlu zmocnili kontrarevolucionáři, vyhrnulo se dělnictvo z továren a kudy táhlo, byla na ně z oken a střechy hotelu zákeřně zahájena palba. O „Metropol“ rozpoutal se pak boj a hotel byl několik dní obléhán. Dělníkům se podařilo obsaditi Malé divadlo, ležící přes ulici proti severní části hotelu, a mezi oběma budovami nastala přestřelka. Zdi malého divadla kolem oken jsou ještě celé rudě podubány, to jak kulky

pronikly omítkou a vyryly v cihlách kolečka. Bolševici přitáhli konečně dělo a jali se do „Metropole“ pražiti šrapnely. Budova byla hodně otlučena, ale konečně šrapnel zdem mnoho neublíží, dnes je vše spraveno a jen na hraně komínu, kde jsou v malém půlkruhu obnaženy cihly, je viděti, že tudy prolétla střela. Nějaké památky přece zbyly. Ve velikém zrcadle vestibulu jsou dva hvězdicovité otvory a jedno z vnějších oken našeho pokoje jest čistě prostřeleno ranou z pušky.

Hotel „Metropol“ koupil několik dnů před říjnovou revolucí jistý ruský cukrovarník za padesát milionů rublů. Když bylo „Metropole“ dobýváno, schoval se majetník s ostatními nebojujícími hostmi do sklepních místnosti a při každém šrapnelu, který uhodil do zdi, říkal: „Zase padesát tisíc dolů!“ To chtěl říci, že spadá s kupní cenou. Jenže počítal tuze, tuze nizko, tisíc šrapnelu do hotelu vypáleno nebylo, a kdyby byl vzduchhal: „Zase pět set tisíc dolů!“ byl by cenil každou z těch dělových ran také ještě nizko. Ani sto ran totiž „Metropol“ nezasáhlo a dopadlo to pro novopečeného hoteliera hůře, než kdyby mu byli nechali holé staveniště, za které by byl stržil ještě hodně milionů. Historická cena těch ran se penězi nedá vůbec určiti, hospodářsky stály za

miliardy, a na ty si ruští cukrovarníci přece jen ještě nezvyklí počítati. „Metropol“ byl totiž nacionalisován.

Nacionalisace je slovo, které docela hezký zní. Ale představte si, že vám vniknou ozbrojeni chlapi do domu, a možná, že mezi nimi poznáte i bývalého nádenika ze svého cukrovaru, a řeknou vám: „Nikolaj Alexějeviči, nebo Sérgeji Varfalomějeviči, tenhle hotel, za který jste zaplatil před čtrnácti dny padesát milionů rublů, padesát milionů svých vlastních, těžce vydělaných, těžce ušetřených, od úst svých a svých dětí utržených, krásných rubličků, ten hotel již není váš. Nemáte-li pro svou ubohou hlavu již nikde stříšky, pod kterou byste se uchýlil, smíte zůstat zde a pro každého člena rodiny dostanete jednu místnost; ale hodláte-li bydliti jinde, hleďte, ať zmizíte!“ Tahle nacionalisace se včera ještě jmenovala loupež, a tento případ byl tak vylezený, že se na něm mohli učit žáci. A my, kteří víme, jak to bylo, a přece s vědomím a proti vůli Nikolaje Alexějeviče či Sérgeje Varfalomějeviče sedáme na jeho plyšových křeslech a myjeme se v jeho porcelánovém umývadle a spíme ve vlněných přikrývkách, které dle všeho lidského i božského práva dodnes patří jemu, dopouštíme se zločinu spoluúčasti na lou-

peši, a je na nás paragraf ten a ten. Totíž — tak by tomu bylo bývalo včera. Dnes by byl loupežníkem Sérgej Varfalomějevič, kdyby vnikl s ozbrojenými lidmi do mého pokoje a chtěl mne odtud vyhnat. Změnil se prostě právní stav. „Lidský a božský řád“ není totíž nic trvalého a neměnného. Je také jen mocí zvyku. A až si lidé zvyknou na řád, který se právě v Rusku zavádí, bude jim dokonce za těžko pochopit, že byly kdysi doby, kdy nějaký Nikolaj Alexějevič měl v „Metropoli“ 700 pokojů a dům v Petrohradě a ještě nějaká vily na Krymu, a jiný, stejně užitečný nebo snad užitečnější člen lidské společnosti že žil s desetičlenou rodinou v jediné sklepni místnosti.

Takových nacionalisací, loupeží, změn právního stavu, přesunů vlastnictví, expropriaci — či jak to chcete nazvat a jaká slova si pro jeden a týž pochod vymyslily různé doby, bylo v lidských dějinách velmi mnoho a v naší vlasti za historických dob rovněž několik. Takovou loupež, či expropriaci, či změnu právního stavu provedli Husité se statky katolické církve, takovou loupež, či expropriaci, či změnu právního stavu provedl císař Ferdinand II. s majetkem českých rebelů, takovou loupež, či expropriaci, či změnu právního stavu provedli

naši sedláci r. 1848 na půdě české šlechty. Takovou loupež či expropriaci, avšak bez změny právního stavu a v jeho zákonnému rámci provádějí poněkud komplikovaněji všechny banky a provádějí ji po plných paděstí let celý kapitalistický systém, takovou loupež prováděli velmi drasticky po šest let naši váleční lichváři, kteří nám expropriovali poslední košili, a kdyby měla pro ně nějakou cenu naše kůže, vyvlastnili by nám i tu. Není pochyby o tom, že rodina hrabat Deymů si za celá století zvykla pokládati chalupu, na které seděl můj dědeček, za své svaté vlastnictví alespoň tak, jako Jefim Alexandrovič za těch čtrnáct dní svůj hotel „Metropol“. Jsem z takové selské rebelantské rodiny. Jednou mému pradědečkovi nebylo vhod, že mu dal jesenský hrabě porazit třešni a nějak u toho reptal. Hrabě si pradědečka pozval na zámek, ráčil ho osobně přijmout, vrazil mu kloubem svého urozeného ukazováku několikrát do čela a řekl: „Vidíš, tuhle kdyby ti třešeň vyrostla, tak je moje!“ Dnes se o pana Deyma ve Stanově již vůbec nikdo nestará. Třetí generace ani neví, že vůbec nějaký byl, a já věru již dobrě nepamatuju, jmenovali se ten člověk Deym nebo jinak, co mu můj dědeček roku 1848 uloupil stavovskou chalupu, jejíž polovina teď patří

m n ě. Dlouho-li m n ě? Tak dlouho, pokud ne- přijde nějaký rozumnější rád, než je ten, který mi to dovoluje říkat. A až přijde, kdo pak se bude zajímat o to, že nějaký Jan Olbracht m ěl rád zadluženou horskou chalupu s neplodnými poli, na nichž nikdy nepracoval, že si zvykl o její polovině říkat moje? Hrab ě Deym m ěl své vlastnictví jist ě také rád. S moskevským „II. domem sovětů“ to není ani tak složit ě. Již se pomalu zapomíná, že se budova jmenovala kdysi „Metropol“, a ani ve snu si nevzpomeneme na padesát milionů nějakého cukrovárníka, který říkal posteli, na které spíme, „moje“, a velmi bychom se divili, kdybychom jednou do Čech dostali od neznámého člov ěka účet na zaplacení nájmu z pokoje číslo 565.

Hotel „Metropol“ již neexistuje. V „II. domě sovětů“ bydlí hlavn ě sovětští pracovníci, a poněvadž je za rohem Narkominod ěl, což jest zkratka pro „Národní komisariát inostranných d ěl“, to jest ministerstvo zahraničí, bydlí zde mnoho zaměstnanců Narkominod ělu. A sice jak národní komisař soudruh Čicerin, tak nejmladší písářka a kurýr jezdící mezi Moskvou a Révelem. Jednotlivci i celé rodiny. Jime všichni stejn ě, bydlíme stejn ě (za větší pokoj se platí ovšem o n ěco více, náš stojí 8 rublů denn ě),

máme všichni elektrické světlo a telefon v pokoji, užíváme bychom stejn ě koupelen, kdyby bylo dost dřív na ohřátí vody, pro všechny se dole v tanečním sále pořádají přednášky a koncerty. Jsme si všichni rovní. Já soudruh, ty soudruh. Čili, jak to říkal Havliček, který ješt ě žil v dob ě pánu: „Já pán, ty pán!“

Kolem 11. hodiny, t. j. dle slunečního času v 8, pootevrou se dveře a ozve se hlas: „Mōžno?“ To jdou dvě soudružky uklidit pokoj. O velikonocích po dva dny nepřišly a také o národních svátcích nejdou, nepracuje nikdo a není příčiny, proč by právě ony m ěly činiti výjimku. Vyneste si, soudruzi, kbelsk sami, sami si ustalte postel a přineste vodu, je to hračka! Od ěvu zde necidí nikdo a kdo je líný očistit se sám a chce být pokládán za seslého buržuje, m ěže chodit špinavý. Když jsme zde spali první noc, našli jsme také nádobu, o niž žádný člov ěk z civilisovaných zemí není na pochybách, k čemu se jí používá. Ale příštího poledne, když jsme se vrátili z jakési pochůzky, našli jsme pokoj již uklizený a na stole hezkou rukou psaný listek tohoto obsahu: „Nádobu jsme vyklidily, ale prosíme vás, soudruzi, podruhé to nedělejte, naproti je ubornaja. To nejsme povinny d ělat. Pokojské!“ Proč tam tedy tu nádobu staví, jsem sice po-

dnes nepochopil, ale že jsem se zastyděl do duše, je také pravda. Vztah mezi služkou a obsluhovaným jest dnes zcela jiný, než jak bývalo dříve. Služky ještě jsou, jsou i v soukromých domácnostech, kde jsou muž i žena zaměstnáni, dětské útulny nejsou posud vybudovány a děti někdo opatřit musí a v této přechodné době je nutno v domácnostech také ještě přivařovat, ale služka je plnoprávný a sebevědomý člen společnosti, sociálně na stejné úrovni se „zaměstnavatelem“ a také přiblžně stejně s ním placený. Naše pokojské jsou přijemné a ochotné soudružky, které nás žertem vyhubují, že dlouho spíme, když na jejich: „Móžno?“ odpovíme, že ještě ne a žertem nám pokrápi prádlo, sušíme-li na motouzu mezi okny vyprané kapesníky. Jistě by přijaly dárek, kdyby viděly, že je podáván se soudružskou srdečností, stejně jako by byly ochotny dárek dát, ale že by uraženě odmítly nadutost, která se jmeneje zpropitné, je jisté.

Od dvou do šesti jest oběd. U pokladny II. domu sovětů jste si koupili na půl měsice napřed poukázky na obedy, z nichž jeden stojí 18 rublů a na večeře po 10 rublech. U této pokladny se platí také vše ostatní: byt, zásoby, které dostáváte, prádlo. Prádelna jest v domě, také holič, který má měsíční mzdu.

Obědvá se za běle proštenými stoly v přepychovém sále, vyčalounovaném hedvábím, s křišťálovými luštřky, zlacenými svícny a plynovými pohovkami. Zde sedíme všichni pohromadě: dělnici a sedláci, kteří přijíždějí z evropského i asijského venkova k zasedání sovětu či sjezdům odborových organizací, vojáci, studenti, úředníci Narkominodělu, dělnici II. domu, velmi elegantní soudružka — chtělo by se dokonce říci slečinka — se závojem a safirovými náušnicemi vedle soudruha v zástěře, který zametá chodby a páli na dvoře smeti, vynesené z našich pokojů. U vchodu do jidelny sedí žena, která v kbelíku horké vody myje stříbrné příbory, odevzdávané ji lidmi, vycházejicimi z jidelny. U té si vezmete příbor a zasednete. Soudružce, roznášejici jídlo, dá se obědový listek a ona vám přinese oběd. Je takový: čtvrt libry výborného černého chleba, taliř polévky, obyčejně zelné, rybí nebo s jahelnou krupici (polévka se nalévá z velkých stříbrných mis), pak denně kousek masa bud hovězího, skopového či vepřového, nebo řízek jakési velké sladkovodní ryby, snad jesetera; k masu je zeli, jahelná kaše, čočka nebo brambory. Oběd jest velmi sytý. Pro jídlo si také možno dojiti do kuchyně — ovšem sám — a donést si jej do pokoje. Při obědě jde vše

čistě, rychle a prostě. Nic není soudružkám jídlenosičkám cizejšího, než nedůstojné poklonkování a úsměvy lidí, odkázaných na milodar zpropitného. Lihových nápojů není. Na každém stole stojí láhev vody a sklenice. K večeři, která se podává mezi osmou a desátou hodinou, bývá obyčejně čočka nebo krupicová, jahelná či bramborová kaše, buď maštěné nebo cukrované nebo polévané klukyvovou šťávou. Večeře příliš vydatná není, ale již tato dvě jídla by k životu stačila. Ale kromě toho se vydává ve skladisti II. domu sovětů další půl libry chleba na den, trochu dobré náhražkové kávy nebo vzácného dnes čaje, něco mouky, jahel, oleje, cukru, soli, někdy slanecek nebo suchary, kousek salámu, sýra, tabák, sirky, vše v nevelkém, ale dostatečném množství. Větší zásoby se vydávají pouze před svátky, kdy ani kuchaři nepracují a kdy ten, kdo není nikam pozván, si musí uvařit sám. V II. domě sovětů je kromě velké kuchyně ještě malá s kamny asi pro čtyřicet hrnců a tam si celý den kuchti soukromníci. Všechna kamna na světě mají místa, kde je příliš velký žár, a místa, kde to vůbec nehřeje, a že se tedy z řad čtvrt sta kuchařek nad čtvrt sta hrnci někdy ozve: „Ale poslyšte, soudružko!“ nebo: „Ale dovolte přece, soudružko!“, což nezazní vždy

právě nejlíbezněji, nu, to by se tedy na celém ostatním světě také dalo. Za měsíční přiděly platím asi 150 rublů, za půl pokoje 120, za obědy a večeře 840, což jest měsíčně 1110 rublů. Mzda průměrného moskevského dělnika jest 5000 rublů měsíčně. A tak, jako já, žije většina pracujících lidí. Znám tři podobná společná obydlí, jako jest II. dům sovětů, viděl jsem stravování studentů na universitě, stravování ve dvou moskevských továrnách, vím, jak se varí členům vlády v Kremlu, sám, dokud jsem zde ještě nejedl, jsem dostával přiděly, jaké se dávají dělníkům, stravujícím se doma; všude je to téměř stejně. Soudruh Lenin nežije také jinak. V továrnách není denně masa, ale jídlo je poněkud sytější a přiděl chleba větší. A stejně jako v Moskvě se žije ve všech centrech Ruska, na venkově, pokud nebyl nedávno vyloupen Denikinem, značně lépe. Pravda, nadbytek není, ale o hladomoru může mluvit jen hloupý nebo zlomyslný evropský novinář a o nedostatku jen ruský člověk, vzpomínajici stále na mirově poměry a zvyklý něčim nešetřiti; průměr je lepší než v Čechách, nepoměrně lepší než v Německu a okrajových státech, a s poměry vídeňskými se ony zdejší srovnávat vůbec nedají. Já jsem ty dva měsíce, které zde žiji, vystačil skvěle a nekoupil po-

travin za spekulativní ceny ani za kopejku. A vůbec nic až na maličkost: Jednou mi došlo kuřivo a koupil jsem si za 100 rublů deset bídných cigaret, jednou se mi nechtělo jít do organizace pro poukázku na sklenici a koupil jsem si za 200 rublů primitivní dřevěnou misku na čaj a za 50 rublů dřevěnou lžici k tomu. A dostal-li jsem z Révelu kus slaniny a přivezl si trochu čaje, za to se mi hromadí na dně skříně kornouty mouky a jahel. Když bych s tím šel na Sucharevku, pár tisíc bych za to utržil.

Dělnici na zásobování hubují. Dosti, a dovedou to také říci hodně ostře na schůzích národním komisařům do očí. Ale když se sejdou ve svých radách nebo odborových organizacích, kde mají nejen možnost, nýbrž i moc poměry změnit, vidí, že se do té doby, dokud nebude upravena doprava, nedá nic dělat. To hubování je jen tak více odlehčením si. Vědí, že žádná vláda by nedovedla lépe organizovat, než jejich, a že kterýkoli jiný právní řád by mohl dát blahobyt pouze jednotlivcům a za to většině vzít poslední, co ještě má. Dělníci i sedláči se o tom až zoufale s dostatek poučili v krajinách, které během půltřetího revolučního roku obsadila protirevoluční vojska a kde byl zaveden opět starý režim. To jest také jedna

z hlavních příčin, proč ruský lid tak lze k sovětské vládě, nedá na ni dopustit a ubránit ji proti všem.

Stala se nedávno tato příhoda:

Jeli dělníci ve vlaku a s nimi jakýsi úředník Sovnarchozu, což jest dle revoluční filologie zkratka pro sovět národního chozjajstva, to jest národohospodářskou radu. A to byl takový, kterého přinutila teprve Sucharevka pracovat pro sovětskou vládu, jeden z těch, kterým říká soudruh Lenin řetkvičky, poněvadž jsou červení jen na povrchu a uvnitř stále ještě bili. Dělníci hubovali na zásobování a on s nimi. Jenže on znal ze Sovnarchozu podrobnosti, vykládal, a dělníci hubovali převělice. A když byli rozlobeni nejvíce, tu řekl:

„Nu vidíte, to máte tu sovětskou vládu, kterou jste pořád chtěli!“

Ale to celou situaci ihned změnilo.

A matku ti tvoji! A takhle je to! A takovýhle ptáček ty jsi! A to zas ne, brachu! Ta vláda má zpropadené chyby, ale to je naše vláda, rozumíš?

Radili se, mají-li řetkvičku vyhodit oknem. Ale pak ji odevzdali nejbližší črezvyčajce.

E D I C E Č E R V N A

S V A Z E K

X V I .

N á k l a d e m

F r . B o r o v é h o v P r a z e

v y t i s k l

A l o i s H a n u š v K o l í n ě

1 9 2 0

IVAN OLBRACHT

—

O B R A Z Y

Z E

S O U D O B É H O

R U S K A

II

1 9 2 0

Nakladatel Fr. Borový v Praze

VLADIMÍR ILJIČ LENIN

Viděl jsem ho poprvé 16. března, krátce po svém příjezdu do Ruska, ve Velkém divadle moskevském, kde ve výroční den úmrtí Jana Michailoviče Sverdlova bylo vzpomínáno tohoto předáka ruské revoluce a spolubudovatele státu dělnických rad. Byl to zvláštní dojem. Divadlo, jedno z největších v Evropě, je zlaté a rudé. Zlaté jsou pruhy balkonů a loží, a rudé jest jejich pozadí s hedvábnými záclonami. Velká carská lože s baldachýny, tyčící se přes tři poschodi a položená proti jevišti, je také zlatá a rudá. A vše jest naplněno dělníky. Přišli v kožených kabátech a kožiších, s furažkami, vojenskými čapkami a vysokými bílými beranicemi, v šálech, dívčích kožešinových čapkách i šátečích; přišli sem do svého, jako domů, prostě a srdečně, vyplnili do posledního místa přízemí a všechna zlatorudá poschodi i s carskou loží, rozsadili se na židlích v pozadí otevřeného jeviště. To představuje jakýsi modravě sešeřený gotický palác se sloupy. Mezi ně napiali široký pruh rudého plátna s nápisem: „Proletáři všech zemí, spojte se!“ a pod ně pověsili obraz Sverdlovův, ověnčený chvojím. V popředí, za rudě prostřeným stolem, táhnoucím se přes celou šířku jeviště, zasedli

revoluční vůdcové a předáci komunistické strany. Jest zde Rykov, ted předseda Vyššího světu Národního Hospodářství; Leninův druh z vyhnanství Kaměněv, předseda moskevské rady; Laciš, plnomocník všeruské črezvyčajky a krvavý přízrak všech protirevolucionářů; Mjasnikov, tajemník dělnické rady a bývalý vrchní velitel východní fronty proti československým legiím; je zde tajemnice výkonného výboru strany Stasová, Bucharin, Radek, Berzin, Krestinský, Lourov a mnoho jiných, kteří kladli základy k dějinám nového věku.

Krátké před zahájením slavnosti vchází postranní kulisu Lenin. Nevelký, širokoplecí, s tmavě rusou bradkou, s pleši, čelem nevysokým, ale silně klenutým a v před směřujícím, jako by hotovým, podobně čelu býčímu, proraziti vše, co se mu postaví do cesty. Za několik dní mu bude padesát let. Uvítal ho potlesk; ne nadmíru hlučný, spíše přátelský než nadšený. Lenin usedá na jednu z židlí, které ještě zůstaly u stolu prázdný, na třetí či čtvrtou od kraje, na místo naprosto nevýznačné. Proč by také? Je mezi soudruhy, s nimiž již pětadvacet let společně pracuje, o nichž ví, kdož jsou, a kteří vědí, kdo jest on. Krestinský zahajuje schůzi. Lenin se divá na hodinky, sedí trochu nervosně, hladí si pleš a ústa se

širokými rty, šeptá cosi sousedu a obraci se k někomu do zadu. Prohlíží si tohoto nejmocnějšího muže světa. Imposantní zjev? Ne. Tvář genia? Ne. Všechny jeho podobizny jsou špatné. Vkládají do jeho úzce sříznutých očí cosi démonického nebo sarkastického, čeho v jeho tváři není, a nerikají, že jest blondýn. Jeho nos jest trochu začervenalý a v koutcích očí jsou ostré vrásky. Je podoben organisátoru českého Podkrkonoší, zesnulému soudruhu Kulíčkovi. Ale mohl by to být také správce konsumu v Semilech nebo stavitele z Vysokého. Ano, ještě nejspíše stavitele! Soudruh Lenin. Ne více, ale také ne méně! Muž, kterého vedla doba z podkrovních pokojíků a musejních knihoven exilu do světa dějin. On, kterého ze svého středu vynesla zkrvavená massa lidí na svá ramena, aby mu dala vykřiknouti jasným, jako úder zvonu pevným slovem neústrojný jekot a ryk, vzlykání a řev svých rozervaných prsou, aby mu dala skovati v myšlenku kalnou změť svých krvavých hlav, aby mu dala vládnouti sebou, srovnati sebe a společně se sebou dobýti světa.

Ted vstává a postupuje do předu jeviště. Je ustrojen jako dělník, zaměstnaný prací, která neznečišťuje; v hnědém zapiatém kabátcí a přízrlých, zvarhánkovatělých kalhotách. U-

jímá se slova. Jaksi zpevněl celý. Jeho hlas je silný a plný, ale poněkud zastřený, jaký mívají lidé, kteří příliš často namáhalí hlasivky táborskými řečmi. Ale možná také, že je to následek rány, kterou mu předloni vpálila nacionářka Kaplanová. Lenin mluví o zemřelém Michelsonově továrně do prsu sociální revoluční Sverdlovu. Řečníkovy věty jsou klidné, důrazně, jedna jako druhá, neboť vše, co říká, je stejně důležito, nic netřeba zvláště zdůrazňovat a nic zde není zbytečného. Také jeho pojedy jsou takové; absolutní, které nepřipouštějí stín pochyby. Ruce v pěst zavřené poplněných pohybů ukazovákem, pevná čára klidného mávnutí rukou: v zákon vyhnaněná, zkrytvalisovaná vášeň. Vyhranila se v žaláři, ztvrdla ve vyhnanství a exilu, zahrotila se pod šibenici bratrovou a šibenicemi přátel, zakaliла se v nejtvrďší ocel v krvavých ohních protirevoluce. Ale mluví Lenin vůbec o Sverdlovu? Ano, jeho jméno se tu několikrát objevuje, a řečník teď praví, že byl zesnulý skvělým organizátorem. Ale tu větu říká Vladimír Iljič jen proto, aby mohl mluvit o organizaci a disciplině, které jediné přivedly ruský proletariát k vítězství a jichž bude ještě velmi třeba a jež bude nutno ještě sesílit, aby byl dobudován tento nový stát a aby bylo dobyto pro dělnictvo světa. Neboť kdo jest to Sverdlov, zemřelý spolubojovník a druh Sverdlov? Byl jen produktem poměrů, jeden z lidského zástupu, jako jest jím i on sám, Lenin, byl jedním z vojáků revoluce, jichž nesčetně již padlo a jichž životy měly jen podtud cenu, pokud byly pákou revoluce. Není lidi. Jen revoluce jest. Sverdlov je vzpomínka. A není kdy na vzpomínání. Ted vypravuje řečník o tom, že Jakub Michajlovič se seznamoval s lidmi, které tak dobře uměl vybírat a stavěti na jejich místě, nikoli v salonech a na banketech, jako se to děje na západě, ale v žalářích, na transportech, v Sibíři a exilu. Ale o tom bylo užitečno zmítnit se jen proto, že bylo třeba zdůraznit rozdíl mezi Ruskem s jeho starou revoluční tradicí a ostatní Evropou, poněvadž je vůbec nutno promluviti o západu, o politice dohody vůči proletářské revoluci, o agentech buržoasie mezi evropskými lžisocialisty, o převratu v Německu a zprávách, které dnes večer o něm sovětskou vládu došly, o nadějích a možnostech německé Kornilovštiny. Sverdlov patří minulosti a dnešek nemá historických zájmů. Revoluce jest vším a jediným, jen k ni směřují Leninovy myšlenky, jen o ni mluví, jen duchem revoluce žije.

Kdo je tento Vladimír Iljič Lenin? Stavitel! Ted je mi to jasno, hledím-li na jeho vyklenuté, v před směřující čelo, na jeho gesta, jimž rozkazuje: Tak, tak, tak! Ne objevitel, ne architekt; stavitel! Největší stavitel, jakého zná historie. Hledám v dějinách marně takového a nalézám jen vzdáleně podobný obraz v Pavlovi z Tarsu, ve svatém Pavlovi, který s touž vášní v zákon a řád obrácenou, s touž systematičností úžasného stavitele, s touž všimavostí ke krvavým hekatombám, rozdrceným při stavbě pyramidovými kvádry a rozsápaným jeřáby, dovedl také budovati království, jehož králem nebude on, nýbrž mrtvý z Nazareta. Karel Marx, toť pravda a život! Lenin ho již neznal, jako neznal Pavel svého mistra, a snad právě proto, nerušeni vzpomínkou, nerozklísání citem k osobě, mohli se cele oddati jen jejich myšlence. Ano, Karel Marx, toť Leninův architekt! Karel Marx, jehož obraz visí v příbytku každého ruského komunista, jehož socha stojí v každé veřejné budově sovětského Ruska, on, s jehož heslem: „Proletáři všech zemí, spojte se!“ setkáte se všude, kamkoli oči obrátíte, v záhlaví každého potištěného kousku papíru, na každém rubu, který vezmete do ruky. Karel Marx to byl, v jehož krásné židovské hlavě se lví hřívou

se zrodil gigantický plán na přestavbu světa. „Filosofové až dosud vysvětlovali svět, ale jde o to přestavěti jej“, řekl. Napsal „Kapitál“ a „Komunistický manifest“. Vladimír Iljič je zná téměř z paměti. Jsou mu více než metodou a programem: Toť astronomická mapa, z níž možno do budoucnosti bezpečně určiti východ i západ slunce a všechny konstelace hvězd; chemická řada; matematická tabela; přesný plán, dle něhož lze vypočítati hloubku příštích základů, nosnost a pružnost sloupu, nutný materiál a počet potřebných dělníků. Velký architekt měl mnoho obdivovatelů a ctitelů, mnoho vykladačů a kritiků; pak již jen těch, kteří s úctou mluvili o jeho metodě, již možno s jistými výhradami přjmouti, o ideální jeho metě, které sice nelze dostihnouti, ale již se třeba co nejvíce přiblížiti; i takových, kdož si jeho jméno napsali prostě na vývěsní štit svých krámků. Ale kdo byl odhadlán budovati jeho město? Skupinka lidí s neupravenými vlasy a ne vždy čistými límcemi, lidí s poněkud nervosními gesty a neklidnýma očima, kteří prošli všemi žaláři Ruska, Sibiři a exily, podkrovními světničkami proletářských čtvrtí všech evropských metropolí, lidí z jiného světa, než ve kterém žili, považovaných za bláznny, monomany, jichž třeba politovati.

Kdekoli kdo z nich usedal, tam vynímal plán Marxova města a skláněl se nad jeho čarami do oslabeného zraku; kdykoli se dva z nich sešli, tam mluvili, debatovali, rvali se, přátelili a cokoli se v světě dalo, vše sledovali se vzrušenou pozorností, odhadujice, zda to prospívá škodi stavbě budoucího města. Jak mijela léta a střídaly se světové situace, bývalo jich více a bývalo jich méně, pak jen skupinky zbývaly a také pouze jednotlivci. Ale Vladimír Iljič Uljanov byl mezi nimi vždy. Uljanov, proletář a věčný vyhnanec bez pevného krovu nad hlavou. Jeho revoluční jméno bylo Lenin. Je to on, který v této chvíli mluví k zástupům ruského lidu z jeviště Velkého divadla moskevského. On, nejmocnější člověk světa.

Kdo je Vladimír Iljič Lenin? „Především ruský typ, v pravdě ruská postava v mezinárodním socialistickém hnutí“, praví Stěklov. „Internacionalismus Lenina nepotřebuje hájení, leč současně jest Lenin hluboce nacionálním“, píše Trockyj. Lenin v sobě shrnuje vyvrcholený typ ruského proletáře. Práce! Neúmorná a houževnatá píle! Odvaha, ale odvaha rozmyslná a neukvapená! Bytost až do jasnovidnosti vyostřená! Čin! Jest to ruský dělník. „A když Lenin, přimhouřiv levé oko, četl radiotelegra-

my, pojednávající o parlamentní řeči jednoho z imperialistických pánu nad lidskými osudy, nebo došlo diplomatickou notu, směs to krvežíznivé lítosti a zastřeleného licoměrnictví, jest podoben velmi chytrému mužíku, na kterého si slovy nepřijdeš a kterého neošidiš.“ To také praví Trockyj. Lenin jest z ruské krve. Ze slovanské krve? Těžko říci, různorodá směs kmenů, kočujících kdysi po pláních Rusi, sloučila se již dávno v celek, na Volze, kde v Simbirsku stála Leninova kolébka, vládli dlouho Tataři a jest zcela možno, že jeho sporé tělo, široké rty a přimhouřené oči jsou dědictvím po praotcích, zvyklých seděti bezpečně v sedle, třímati pevně otěže a s nakloněným tělem letěti v před. Jeho otec, člověk mužického rodu, byl ředitelem národních škol v Povolží, jeho matka byla statkářská dcera a mezi ní a Vladimirem Iljičem byl až do její smrti r. 1913 poměr nejněžnější lásky. V Simbirsku chodil mladý Uljanov do gymnasia. Byl prvním žákem, a staré školní zprávy, které se teď vyrabávají, mluví o jeho vyspělé inteligenci, o jeho hloubavosti, o tom, že si nikdy nehrál a měl sklon k osamělosti. Již tehdy se seznámoval s revolučními myšlenkami. Jeho starší bratr Alexandr byl předákem revolučně teroristické „Národní Svobody“, která roku 1887

chystala atentát na cara Alexandra III. Téhož roku, když bylo Vladimíru sedmnáct let, dal car Alexandra Iljiče oběsit. Mučedníkovu bratra byl umožněn přístup do „Národní Svobody“ a tam slyšel mladý gymnasta primitivní přednášku o Karlu Marxovi. Opatřil si první díl „Kapitálu“ a přečetl jej. Ale zůstaly v něm ještě pochybnosti a sháněl se po dalších Marxových spisech. Bylo mu však řečeno, že jsou velmi vzácné, kniha „Proti Dühringovi“, že jest na příklad v Rusku pouze v jediném výtisku, který má jistý petrohradský profesor. Mladý Uljanov si pro knihu zajel a profesor mu ji půjčil. Přečtl ji a byl pro marxismus získán docela. Téhož roku 1887 vstoupil na právnickou fakultu kazaňské university, neboť vysoká učení v hlavních městech byla bratu popraveného nepřístupná. Ale již v prvním semestru byl vyloučen pro tajnou studentskou schůzku v universitní budově a zkoušky mu bylo povoleno složiti až za čtyři roky. Roku 1891 přišel do Petrohradu. Zde činil první kroky za uskutečnění svého plánu, tehdy ještě jen v nejasných obrysech se před ním vznášejícího, zde počíná jeho životopis, jehož fáze možno krok za krokem sledovati v zápisech „Ochránky“, tajné politické policie ruské. Mladý Uljanov hledá v Petrohradě své lidi. Je mu

zřejmo, kdo to budou, kteří vystaví Marxovo město: Proletáři! Jen oni se svým zdravým dělnickým instinktem a svěžimi mozky, nezanesenými vrstvou žádných předsudků, mohou pochopit velikého mistra, pouze oni se mohou stát budovateli jeho dila, neboť jen oni nemají jiných zájmů, než zájmu milionů, o jichž štěstí a budoucnost jde. Lenin hledá své lidi po jednotlivcích. Hledá je v dělnických bytech petrohradských předměstí. S dělníkem Babuškinem, zastřeleným roku 1905 generálem Rennenkampfem v Sibiři, a s dělníkem Selgunovem zakládají první tajné kroužky dělníků a studentů v Marxe uvěřivších a zřizují „Svaz boje za osvobození dělnické třídy“. Uljanov vydává hektografované lístky, piše svou první nelegální brožuru, řídí petrohradské stávky, a stíhán policií, skrývá se v bytech svých dělnických přátel. Roku 1895 utíká za hranice, kde se setkává se svým učitelem Plechanovem. Cím byl v životě Lenin? Revolucionářem. Ničím jiným. To jest čistě ruský pojem, na západě byl neznám. Také v západní Evropě dělničtí vůdcové trpěli, také zde bývali žalářování a posílání do vyhnanství, ale to vše bývalo jen dočasné, mivali pevná zaměstnání, k nimž se vždy znova vraceli, a poměry se vyvinuly tak, že se stali na konec imunními

poslanci a ministry. Ale ti zde byli jen revolucionáři, to jest věčnými psanci a bezpečnými. Býti v Rusku revolucionářem znamenalo trvalou podzemní práci — podpolní práce ji říkali Rusové — schůze v zamčených bytech a se strážemi u dveří, transporty lidí a knih, tajné tiskárny, každý den jiné lůžko a přistřeší, ustavičné stíhání a nebezpečí. To znamenalo žaláře, Sibiř a vyhnanství; zuby vyražené políčky kozáků, svaly obnažené ranami jejich nagajek, kosti zpřerážené pažbami jejich pušek; to znamenalo velmi často šibenici nebo tři kulky do hlavy, tři do prsou. Kolik jich tak zahynulo veřejně na popravištích a tajně mezi mlčelivými zdmi žalářů? Jen revolucionářem byl Lenin a jen revolucionářem byl Rykov, Trockyj, Sverdlov, Zinoněv, Kaměněv a byli jimi téměř všichni ti, kdož sedí nyní za rudě prostřeným stolem moskevského jeviště. „Co to děláte?“, řekl jim ve Vídni kdysi starý Viktor Adler, hledě na ně skrze brýle svýma dobráckýma očima. „Vždyť se takhle ze žalářů nikdy nedostanete a dělnictvu tím neprospějete!“ Starý Viktor Adler neměl pravdu. Neměl ji ani on, ani Kautský, ani Vandervelde, ani Branting, ba ani starý Plechanov, učitel Leninův, neboť oni všichni tkvěli kořeny v minulosti mládí a v přítomnost zasahovali jen

svými korunami, nikdo z nich duchovně nepronášel července roku 1914. Hlouček Rusů po Evropě se potulujících měl pravdu. Oni srostli se svou dobou a splynuli s ní krví, nervy, mozkem, byli zhmotněním jejího ducha a svými tuchami šli daleko za ni. Nebylo bouře, aby nebyla zároveň otřásla i jejich nitrem, nebylo myšlenky, která by nenašla odraz i v jejich hlavách, cokoli se zrodilo, našlo je připraveny a v jejich neklidných očích bylo vědomí budoucnosti. Byli jako včely, které cití bouřidlivé, ještě než se objevil první mráček na nebi. V lednu roku 1912 měli v Praze sjezd. Byly to až do jitra trvající schůze v domě sociálně demokratické strany. A z mistnosti, které jim byly propůjčeny, bývalo v noci slýchati prudké hádky, křiky a pláč. Čeští soudruzi krčili s útrpným úsměvem rameny. Čeští soudruzi jednali tenkráte se Stürgkhovou vládou o služební pragmatiku. A tito lidé nosili již tenkráte v sobě všechnu krev a hrůzy let 1914—20. Ale Lenin neplakal. „Nekňourat a nestříčkovat!“ říkává tvrdě. Lenin seděl pevně v sedle a nikdy nezakolísal. Věděl, kam směruje, a znal, co bude. Jeho schopnost viděti do budoucna, uvádí teď, po vyplnění všeho, v úžas. Kdokoli piše dnes o Leninovi, piše s údivem o této jeho jasnovidlosti. Snášeji se do-

klady o tom, jak na leta předem znal, kterak se události vyvinou, a piše se o tom, jak se mezi bolševiky žertem říkalo: „Hlasuj s Leninem, to se nikdy nezmýliš!“ Leninovi přátelé připisují tuto schopnost jednak správnosti jeho marxistické methody, jednak jeho intuici. Ale co nám řekne slovo intuice a co nám řekne kterékoli jiné, jež bychom na místo něho položili?

Ze svého prvního exilu se Lenin brzy vrátil. Zpět do Petrohradu a do podpolní práce. Psal články do nelegální „Dělnické práce“, agitoval, organizoval. Roku 1896 byl pro vedení stávky několik měsíců žalářován a po propuštění z vězení odsouzen na tři roky do východní Sibiře se zákazem vstupovati do Krasnojarska nebo Irkutska. Zároveň vysloveno, že po odbytí vypovězení nesmí nikdy bydleti v hlavním nebo universitním městě či některém z průmyslových středisek. Leč poslati Lenina na Sibiř znamenalo rozšířiti marxistickou propagandu do Asie. Žil v Kazačinském, kde napsal svoji první větší knihu „Rozvíti kapitalismu v Rusku“ a „Úkoly ruských sociálních demokratů“, udržoval čilý písemný styk se sibiřskými soudruhy a seznamoval je s Marxovým učením. Vesnice v jenisejské gubernii se stala středem dělnického zájmu a socialistické propagandy.

Roku 1900, odbyv si Sibiř, odjel Vladimir Iljič za hranice.

Zde, v emigraci, která vlastně s přestávkami nezákonného pobytu v Rusku, trvala až do revoluce, vyhraňuje se Lenin v jeho z největších postav lidských dějin. Žil v Ženevě, Curychu, Bernu, Paříži, v Knokalle ve Finsku, v Krakově, ale bývalo ho také vidati v Anglii, Německu, Čechách, častěji ve Stockholmě, kam zajižděl i uprostřed nejintensivnější práce, aby se tu setkal s matkou. Lenin jest velmi skromný člověk. Nekouří, nepije lihových nápojů (třeba že si to neudělal nikdy zásadou), jeho potřeby jsou minimální. A přece to, co v cizině mival, často nestačilo ani na nejprostší živobytí. „Žil jako žebrák, churavěl, nenajedl se“, piše o něm nejdůvěrnější jeho druh Zinověv. Krátce před revolucí bydlil v Curychu v podkroví v podnájmu u obuvníka a obědval za 75 centimů v dělnické krčmičce „Einheit“, kde s ním sedávali také někteří češti soudruzi dělnici. V některých obdobích svého vyhnání žil životem vědce, obklopeného knihami a papírem. Na dvě léta se zavřel do veřejných knihoven, v nichž trávival patnáct hodin denně. Nebylo nejnepatrnější knížky z oboru sociálních věd, které by byl nepoměl v ruce, z Marxe, Engelse a Černyševského ví o každé

Rádec a je kdykoliv hotov ji citovati. V tichu a odloučenosti biblioték do budovává svůj velký plán. Zde se mu stává vše jasným a nabývá pevných forem. Ale nejsou to jen leta studia, jsou to také roky prudkých bojů nebo oběho zároveň. Lenin jest odhodlán za svoji myšlenku se bit. A je toho také potřebí. Ne proti buržasii, representantce starého světa, který má být stržen, vztah k té jest příliš zřejmý, ale proti stavitelským břidilům, zaostalcům, zednickým melouchářům či potrhlým nedoukům, kteří chtějí schátralou stavbu podpírat, opravovat, flikovat nebo se na ni ženou holýma rukama a kazí mu předem jeho příští dělníky: proletariát. A k těm je Vladimir Iljič nemilosrdný. Bije přímo po hlavě. Část bojů s nimi byla dobojována již před exilem. Za Lenina mládí byli stranou pokrovkové ruské intelligence tak zvaní národnici, kteří naivně tvrdili, kapitalismus že se Rusku vyhne, zde že nemá půdy a v Rusku že třeba nový stát stavěti přímo na starých základech. Proti nim mří jeho kniha v Sibiři napsaná „Rozvoj kapitalismu v Rusku“. Ale zároveň se třeba bit na druhou frontu. Vystupují ekonomisté. Hlásají, že úkolem dělnictva není politický boj, do politiky dělnictvu nic není, a že je třeba všechny sily soustřediti na zápas

hospodářský, za zlepšení životní úrovně a zvýšení mzdy. Proti ekonomistům, kteří našli mezi proletariátem hojně přívřzeneců, vydává Lenin knihu „Úkoly ruských sociálních demokratů“ a bojuje s nimi i novinářsky, bok po boku s Plechanovem. Ještě ten boj není dobojován a přicházejí legální marxisté v čele se Struvem, osobním přítelem Lenina a jeho spojencem v boji proti národníkům. Ale sotva vydal Struve, prohlašující se za sociálního demokrata, proti národníkům knihu „Kritické poznámky“, pochopil Lenin ihned, že tento profesor se svým heslem: „Do učení ke kapitalismu!“ nechce jiného, než použít proletariátu ke stržení věžičky carismu a legální marxismus že je s to, aby vzal dělnickému hnutí všechnu revoluční sílu. „Jste buržasní ideolog“, volá Lenin ve své nemilosrdné kritice, „zcela určitě přejdete na stranu buržasie a s dělnickou třídou se rozejdete.“ Bylo to zároveň předpověděním budoucího osudu Struveova. On a s ním ostatní přední legálního marxismu stojí dnes v prvních řadách protirevoluční buržasie. V první rok svého výhnanství zakládá Lenin v Ženevě společně s Plechanovem, Akselrodem, Martovem a Potresovem „Jiskru“. Bije v ní k úžasu všech krátkozrakých lidí do sociálních revolucionářů, kte-

fi by zdánlivě měli být jeho nejlepšími spojenci. „Vy, páni eseři, představujete maloměřitštvo a nic více“; jste revoluční dobrodruzi, romantikové, fantasté! Ne, nikdo z nich nemůže být Leninovým spolupracovníkem při velké stavbě, on si své pracovníky musí teprve najít, a kdyby je měl hledat po jednotlivech, jako tenkráte s Babuškinem v petrohradských předměstích první socialistické dělníky. Hledá je opravdu po jednotlivech, a Zinoněv vypravuje, jak ještě na počátku války „radoval se jako dítě, když mohl oznámit, že se mu v Curychu podařilo přivést do organizace levých sociálních demokratů sedm mladých proletářů a možná, že se mu podaří získati ještě osměho.“ Téhož roku 1901 a v téže „Jiskře“ rozvinul Lenin již svůj positivní program. Napsal článek „Co dělat?“, který rozšířil na knihu stejného názvu. Tato kniha se stala „Kapitálem“ budoucího bolševictví. Jest v ní již celý revoluční program a taktika. Lenin vidí, že dlouhá doba míru a klidný průběh druhé Internacionály s jejím parlamentarismem a odborovými organizacemi vychovaly vůdce, jimž jest Marx již jen heslem a symbolem, že se již dávno nepomýšli na to, změnitи vládu třídy měšťácké za vládu třídy dělnické, že jest tu mnoho ochoty dělati se starými majetníky kom-

promisy a nejlepší sily proletariátu, jichž mělo být použito v boji doslovém, že se vyberávají jen v obraném boji parlamentním mluvením. Lenin jasně a nekompromisně vytkl požadavek ozbrojeného povstání proletariátu. Určil i taktiku. Je v podstatě již táz, jako v jeho slavných „Thesích“ z roku 1917. Je to Karel Marx. Ale kdežto Karel Marx mohl geniální rukou před sedmdesáti lety črtati pouze úhlem základní čáry architektonické kontury, Lenin ostrým perem rýsuje již přesný, vypracovaný plán. Doplnil svého ministra. Je to plán sjednocení dělníků a mužíků, plán vlády sovětů, jakožto konkrétního nástroje diktatury proletariátu.

Lenin ohlašuje novou epochu světového proletářského hnutí. Co na tom, že jí rozuměli pouze jednotlivci? „Sraženi v hlouček a držíce se pevně za ruce, jdeme neschůdnou a těžkou cestou. Jsme obklopeni se všech stran nepřáteli a jest nám projít jejich ohněm. Shodli jsme se po svobodném rozhodnutí, zejména na tom, že se budeme biti s nepřáteli a nesejdeme do bažiny kolem, jež obyvatelová nás tupí za to, že jsme se oddělili ve vlastní skupinu a volili cestu boje a nikoli smíření.“ To napsal již roku 1901. A tehdy bylo již také

zřejmo, že se dříve či později musí rozejít i s Plechanovem. Stalo se to o čtyři leta později pro zdánlivě druhodou otázku, pro paragraf o tom, kdo smí a nesmí být členem strany. „Pro takovou malichernost rozkol v ruské straně?“ smáli se na západě. Ale byla to věc čistoty strany, její uzavření před maloměšťáckou ideologií, zásadní otázka diktatury proletariátu. Otázka o nic menší, než otázka „Hory“ a „Zirondy“ ve francouzské revoluci. Znamenalo to založení bolševické strany. „Když rozkol, tož rozkoll!“ řekl Lenin a rozešel se s Plechanovem, Akselrodem, Martovem, Potresovem, rozešel se s „Jiskrou“, nepovolil ani Bebbovi, který chtěl rozkol zažehnati. Máchli nad ním rukou, udělali nad ním kříž a starý Plechanov řekl: „Lenin svou písničku dozpíval.“ Vladimír Iljič zbyl sám. „Rozkolník“, „sektář“, dogmatik“, „nesnášelivec“.

Nastal revoluční rok 1905, Lenin spěchá domů a přijíždí tajně přes Švédsko a Finsko do Petrohradu. Staví se v čelo revolučnímu hnutí, shání jednotlivce a tvorí dělnické bojovné kroužky, propaguje bolševictví a v podpolních listech „Nový život“ a „Svoboda“ burcuje proletariát k ozbrojenému povstání. V revolučních dnech pracuje také v Moskvě a v Tammerforsu ve Finsku řídí konferenci bolševi-

cké strany. Akce revoluce se přes všechny námahy komunistů zastavila na čtvrtině cesty, všechny další snahy byly zardouseny, a Leniniho nezbylo, než opět ujeti do ciziny. Zije znova životem chudasa a učence. Roku 1906 je ho vidět na štokholmském sjezdě, roku 1907 na sjezdě londýnském, téhož roku se stěhuje do Finska, odkud udržuje čilý styk s domovinou. Ale nemá již v cizině stání. Cíti, že se v Rusku připravují velké věci, jichž nemůže být vzdálen, cíti, že se blíží doba uskutečnění jeho plánu. Příští události ho přitahuji. Přijíždí znova do Ruska, aby tu v podpolí pracoval. Ale „Ochranka“ mu je na stopě a prohledává Moskvu. Lenin prchá z domoviny ještě jedenkráte. Tentokrát se celému „rozumnému“ světu zdá, že je jeho dílo na vždy a neodvolatelně ztraceno. Stolypinská reakce slaví triumfy, hloučky bolševiků roztávají, sociálně demokratická strana se smíruje se situací a topí se v kompromisech. Co proti tomu zmohou časopisy „Proletář“ a malá revue „Sociální demokrat“, které „nenávistný sektář“ vydává, jaký význam může miti v této prohrané situaci jeho kniha „Poznámky o jedné reakční filosofii“, kterou piše proti odklonu od marxistické ideologie ve straně? Nad Leninem nelze již, leč pokrčiti rameny, a pařížský saty-

rický list menševické emigrantské inteligence vypisuje cenu pro toho, kdo kromě Lenina, Kaměněva a Zinověva, najde ještě čtvrtého bolševika. Ale Lenin jest klidný. Jest si svou věcí příliš jist. Revoluce z roku pátého nebyla již jen procházkou dělnictva po ulicích, byla prvním ozbrojeným povstáním, po němž od let volal. A to je počátek všeho. Reakce zahyne, a nynější klid jest jen spojkou dvou revolucí. Roku 1911 vydává Lenin první čistě dělnický list „Hvězdu“. Roku 1912 jest na konferenci v Praze. Tu se opět nalezl hlouček bolševiků a usnesl se pokusiti se rozrazit řady kontrarevoluce. Lenin se Zinoněvem odjíždějí do Krakova, aby zde plán provedli. V touž dobou se objevuje v Petrohradě list „Pravda“, který od prvého čísla volá do ozbrojeného povstání. List je zastaven, redaktori pozaváráni, ale „Pravda“ vychází podpolně dále, Lenin ji přes hranice rediguje a Krakov je střediskem revolucionářů, kteří sem přijíždějí na porady z Ruska. Pracuje se horečně. Poměry jsou příznivý. S rokem 1911, jenž znamená nečekaný vzestup ruského průmyslu, počíná opět ruch mezi dělnictvem, zaraženým nezdarem z roku pátého. Stávková hnutí rostou, vybuchují plaménky na všech stranách říše, dělnictvo se opět schází a chápe se aktivity.

Roku 1913 dochází ke krveproliti na sibiřské Leně. Počátkem roku 1914 se konečně zdá, že události dozrály. Při návštěvě francouzského prezidenta Poincaréa se staví v Petrohradě barikády a v Baku se bojuje.

Ale do všeho toho vpadla válka. Zastihla Lenina v pohraniční halické vsi. Lenin byl rakouskými úřady zatčen, dopraven do Vídne a čtrnáct dní vězněn. Teprve na zakročení Viktora Adlera mu bylo povoleno odjeti do Švýcar. Vypukla válka a také ve světě socialistickém se měly dít velké věci. Na štutgartském sjezdě byla roku 1907 po dlouhých debatách a zmírňujících opravách přijata resoluce Leninova a Rosy Luxemburgové, že v případě války bude povinností strany, zahájiti revoluci; a podobné rozhodnutí učinil také sjezd basilejský. Ted byla tedy chvíle. Ale nehnula se ani ruka. Německá sociální demokracie se ohromnou většinou postavila za svého císaře. Lenin nechtěl věřiti, domnival se, že číslo „Vorwärts“, ve kterém to četl, je podvrženo německou vládou, ale když došlo potvrzení zprávy, řekl prostě a určitě: „Druhá internacionála jest mrtva“. Světová válka byla skutečností. Ale také ona má své výhody. Ted tedy byly miliony proletářů, rozptýlených včera potovárnách, dílnách, velkostatečích a vesnických

chaťupách, pohromadě a měly zbraně; ted na-
stal okamžik, kdy tyto miliony mohly rozbiti
staré vězení, vzít svůj osud do ruky samy a
vybudovati nový svět. V tom smyslu vydává
Lenin ve Švýcarsku listy „Sociální demokrat“
a „Komunista“, ve jménu toho volá z krajin
levice na zimmerwaldské konferenci po pře-
ku občanskou. Uvádí svým požadavkem v
úžas nejen buržoasii, ale i socialistické politi-
ky a odboráře. V únoru roku 1917 byl svržen
ruský car. V březnu jest Lenin již v Rusku.
Přijel přes Německo v zaplombovaném vago-
ně! — volal zuřivě dohodový tisk. Zrádce! Jed-
ním z prvních činů vlády Kerenského byl vý-
nos, že všichni političtí uprchlíci se smějí
vrátiti do Ruska. Tato amnestie však pro bol-
ševiky ceny neměla, Kerenskyj to dovedl za-
řídit tak, aby je dohoda přes své území ne-
pustila. Obrátili se tedy na vládu německou,
aby jim dovolila projeti tudy a slibovali, že
se o to přičiní, aby byli propuštěni někteři
zajatci němečtí. Tímto slibem se Vilémova vlá-
da sice oblouditi nedala, ale ve své vrtohlavé
víře v schopnost pohraničních sloupů, odvážeti
myšlenky opět tam, odkud byly vysly, si řekla,
že by mohlo být jen dobré, kdyby se bolševi-
kům podařilo rozdmýchati v Rusku sociální re-

voluci. Pustila je. Zaplombovaný ten vagon o-
všem nebyl, ale byl střežen vojáky, neboť Le-
nin a jeho druhowé se zavázali nikde na ně-
meckém území nevystupovati; tam jich Vilém
II. potřeboval nemohl. Lenin se dostal do Ru-
ska. Jeho chvíle se blížila. Dal se do práce.
Svržení romanovské věžičky bylo jen prvním
malým krůčkem. Ted musejí přijiti dělnici se
svými kladivy a rozmetati červotočivou budo-
vu celou! Události se hnaly v před prudkosti
rozjeté lokomotivy, k niž Lenin revoluci tak
rád přirovnává. V červenci došlo v Petrohradě k bouřím. Ústřední výbor komunistické strany uvažoval o tom, zda by se neměl zmocnit vlády. Ne, ještě není čas, řekl Lenin, vojsko věří ještě Kerenskému a pitérské dělníky by rozbilo. Vojsko skutečně bouře potlačilo a Lenin byl nucen prchnouti. Zatím, co policie Kerenského horečně ho hledala, byl scho-
ván bliže Petrohradu ve stohu, kde dopsal knihu „Stát a revoluce“. Byl by tam málem uhořel, když vznikl na blízku požár a on ne-
směl ze stohu ven. Později se skrýval u dělnické rodiny v petrohradském okolí, pak odjel do Finska. To je chvíle nejvyššího vzestupu buržoasných vášní. Dělničti vůdcové jsou zatýkáni, dělnické organizace rozháněny, v Moskvě dochází k vlasteneckým demonstracím a

pogromům. Ale také nálada proletariátu se od červencových dní rychle mění. Dělnictvo hoří nedočkovostí. Chce, aby je vedli na barikády. A nastává Kornilovština. Bývalí caršti jene rálové táhnou proti Petrohradu, velká buržoasie volá Němce, aby ji zachránili před socialistickým nebezpečím, maloměšťactvo, které se Němců a cara bojí, je bezradné. Ukazuje se, že v Kornilovštině měl prsty i Kerenský. To je vrchol agitace. Chvíle přišla. „Teď! Rychle se zmocněte vlády, nebo bude pozdě!“ vzku zuje Lenin z Finska petrohradským dělníkům. A ústřednímu výboru komunistické strany píše: „Kujte železo! Soustředte veškeru práci na továrny! Obkličete Alexandrinku (tam, v Alexandrovském divadle, zasedala demokratická rada), rozeženěte celou tu sebranku a vezměte do rukou vládu!“ Leč ústřední výbor váhá, nechce, zdá se mu, že jsou menševici a eseři ještě příliš silní. Ale času není nazbytí! Každá minuta je drahá! Lenin sedá na vlak, opouští svůj finský úkryt a, nedbaje nebezpečí, jede do Petrohradu. Je ho vidět všude. Mluví hodinové řeči na schůzích, do úmoru pracuje v ústředním výboru strany, v redakci, v hlavním revolučním stanu. Spi každý den u jiného souduha nebo ani vůbec nespí. Chodi v přestrojení a nosí paruku. Kerenský vydává příkaz

po příkazu okamžitě ho zatknot. Je pozdě pro Kerenského. Proletariát „sturmije nebe“, zmocňuje se vlády. Za měsíc by bylo bývalo pozdě pro proletariát i Lenina.

Ted mluví Vladimir Iljič z jeviště Velkého divadla moskevského.

Mluví k zástupům o nutnosti organisace práce a jeho klidně důrazná slova a jeho absolutní gesta říkají: „Tak! Tak! Tak!“ Jeho řeč je pravdivá a přesvědčivá, nic jí není vzdálenějšího, než lichotit, nemá nuanci, je to mluva nejzákladnějších pravd, odvozených fakt. Nezná frázi, neboť jednou z nejkrásnějších vlastností revoluci jest, že nenechávají ani jediné fráze neprozkomány. A zástup ho poslouchá. Je to velký bronzový relief ustrnulých hlav a nehybných poprsí, a linie všech pohledů z přízemí, galerii, postranních loží soustředují se v jeden bod, jímž jsou Iljičova ústa, a na všech rtech utkvěl jeden a týž úsměv, mírný, sotva znatelný, něžný úsměv velké lásky. Neboť on jest masem z masa jejich, krví z krve jejich, a z jeho úst nevyšlo nikdy slova, jež by nebylo slovem jejich. Jest nejkrásnějším knězem, který z nich vyrostl, jest potvrzením jejich sily. Iljič — mu prostě říkají. „Za uzdravení dobrého člověka Vladimíra Iljiče.“ Těmi slovy dala chudá, zbožná žena v pravoslav-

ném chrámě obětovati svíčku po atentátu Ro-
sy Kaplanové. „Otče náš a osvoboditel!“ Tak
ho oslovala deputace mužíků, přicházejících z
bojiště. Ale on se dal do upřímného smíchu,
„Já jsem vás osvobodil? Vy přece přicházíte
z fronty!“ A komunisté ho oslovovali hrdě muž-
ným slovem: „Vůdce!“

Vladimír Iljič mluví ke zlatě rudému diva-
dlu a jeho gesta říkají: „Tak! Tak! Tak!“ Ano,
stavitel! Ano, v těch pohybech jest on! Bu-
duje nové město tak smělého plánu, že v jeho
uskutečnění nikdo nevěřil, a staví je nikoli na
poušti, ale na horách trosek, kde je vše smí-
cháno a zpečeno, vše ve změti a spletí. „Nej-
prve to, pak to, pak to!“ To jsou jeho stavitelská
gesta. Teď se čistí prostranství pro zákla-
dy a, bude-li v této chvíli kdo mluvit o ko-
pulích a báňích, ženěte ho odtud, a bude-li kdo
přiliš doterný ve svých pochybnostech o nos-
nosti našeho budoucího schodiště, srazte ho,
nemáme kdy se s ním zdržovat, a přijde-li
sem někdo, aby naši práci ničil, pověste ho na
té zpřehýbané traverse, jež vyčnívá z rumi-
ště! Vše ve jménu našeho díla, neboť stavíme
nové město! Vladimír Iljič neříká nikdy já,
nýbrž vždy my, to jest my komunisté. Taková
jsou tedy jeho stavitelská gesta. Píše-li, říká

jim these. Jeho věty psané jsou stejně tak
prosté jako mluvené, jsou plny suchých fakt,
číslic, závěrů, vyrůstají přímo z potřeb díla.
Za prvé, za druhé, za třetí. Až budou histo-
rikové za desetiletí zkoumati prameny ruské
revoluce, až se živoucí dnes pojmy třída, pro-
letariát, kapitalismus, diktatura, vláda dělni-
ckých a selských rad stanou opotřebovanými
slový, bude se snad zdát asketický sloh Leni-
nův suchým. Ale je v něm plamenný oheň a
úžasná síla činu. Leninovy knihy se nemohou
nikdy státi literaturou, jsou vším jiným spíše
než tím, nic by se na Leninově obraze nezmě-
nilo, kdyby po něm nezůstalo ani rádky. Jsou
plánem a bojem za něj. Nejprve přesvěd-
čiti většinu lidu o správnosti va-
sich method! Pak se zmocnit politi-
cké moci! Pak znovubudování! To jsou
tři hlavní etapy plánu a každá z nich má to-
lik a tolik pododdělení. Vladimír Iljič jej se
svými dělníky provádí. Jest velikým theoreti-
kem i praktikem zároveň. Neboť prakse musí
mít základem pevnou teorii a teorie má
jen potud cenu, pokud ji možno provést v
praksi. „Ano, měli byste pravdu“, říkává papi-
rovým marxistickým theoretikům, když jsou
zde a onde s plánem nespokojeni a přicházejí
se zásadnějšími a radikálnějšími návrhy“, měli

byste pravdu, kdybychom žili na městci; žije
me však na zemi a v Rusku". A jsou-li příliš
hluční, sedne, píše knihu „O dětinství levých
marxitů" a nabíje svým nejlepším přátelům
a pomocníkům nemilosrdně. Na papíře se bu-
dovat nedá, nýbrž na skutečné, hmotné půdě,
kterou třeba zkoumat a znát. V době, kdy po-
kládal za nezbytno uzavřítí Brest-Litovský mír,
postavily se výkonné výbory rozhodně proti
míru s Německem a i ústředí tím bylo velmi
zneklidněno. Ale Lenin řekl: „Půjdete do vál-
ky s výkonnými výbory? Ne, s mužíky a vše-
mi dělníky z továren! Jděte na frontu a zjiště-
te tam náladu! Proč utíkají lidé z fronty, chtějí-li?"

Lenin buduje. A zatím co stojí v lidském
mraveništi nad základy nové stavby, v širokém
okruhu staveniště se střílí z děl a kulometů,
hora mrtvol na periferii, potoky krve se slé-
vají v jezera, a uvnitř kruhu pracují výjimeč-
né soudy, umírá se hladem a epidemiemi. To
bere Vladimír Iljič pouze na vědomi a zařizuje
dle toho svůj postup, ale pro detaily zájmu
nemá, obrana bezpečnosti stavby patří k plá-
nu, byla již dávno předem určena, a každý z
jeho dělníků má vedle nohy ležetí pušku. A
organisace a disciplina jsou jednou z hlavních
podmínek. Bez železné discipliny nedá se pro-
vésti žádné velké dílo. Či zdráhá se snad ně-

který z dělníků dostáti svým povinnostem? „O-
devzdám vás soudu strany. Zastřelime vás. Roz-
kazuji vám pokračovati v práci a nepřekážeti
mi v práci mé." Ta slova řekl v Hijnové dny
veliteli revoluční posádky petrohradské, když
se velitel vzdával úřadu. Stavitele nezajímají
malichernosti a nedává se rušiti hlukem kolem,
on si v první řadě uvědomuje, že v tomto o-
kamžiku překročila stavba ten a ten bod plánu
a že třeba přistoupiti k příštimu; že právě
vyplněny základy a narobeno s dostatek cihel
a teď že bude nutno pracovati na jich sváže-
ní. A co bylo před tím, na to již zapomněl,
nelze si pamatovati všeho, minulé patří ději-
nám, jimiž se nikdy nezabýval. Jeho klenuté
čeło směřovalo vždy do předu. Vladimír Iljič
Lenin jest muž s ohromným darem zapomi-
nati.

Chtějí na něm, aby vzdal čest pamáce Sver-
dlovově. Kdo to byl, Jakub Michajlovič Sver-
dlov? Ach, ano, byl to přední dělník na tom a
tom oddílu stavby, tenkráte, když jsme ještě
byli u toho a toho bodu stavebního plánu. Vy-
konal dobré služby a možno ho vzpomenouti
již proto, že ještě dnes může býti užitečný
tim, že ho lze dáti ostatním za příklad. Ale
teď jsme již mnohem dálé než za jeho dob a
třeba mluviti o jiných věcech, než o mrtvých.

Lenin mluví o úmyslech dohody, o anglických a amerických kapitalistech, o událostech v Německu a buržoasii západu.

„Nikdo z našich nepřátel neví, co chce. My to víme“, pravi.

Tak je to. Vladimír Iljič Lenin ví, co chce, vždy to věděl a v tom je jeho ohromná síla. A většina nadlidské práce jest již vykonána. První dvě etapy: přesvědčování většíny a dobytí politické moci jsou již překročeny a patří historii, poslední etapa dospěla již do tří čtvrtin. V nedlouhé době začáří nové město celé, hotové a pevné ve zlatém poledni. A toho, co vybudováno, toho nezboří a neporuší již nikdo. Nikdo na celém světě!

Vladimír Iljič ukončil a odchází. A pohledy všech ho s láskou provázejí do kulis. A do zástupu, posud ustrnulého, vchází vlna všedního života, rozkolébává se, zavlní. Přicházejí jiní řečníci, kteří mluví o zesnulém Jakubu Michajloviče Sverdlovu. Pak se naplňuje orchestr hudebníky, týmiž, kteří zde před třemi roky hrávali štábním důstojníkům, civilním generálům a tlustým kupeovým, a zahajuje se koncert. Hraje Devátou symfonii, Rymského-Korsakova a Čajkovského. Hraje skvěle. Koncert končí Internacionálou. Rady se rázem zdvi-

hají, a čapky a beranice, jež posud zbyly na hlavách, se animají. A tisícíhlavý zástup dělníků, mužíků a vojáků péče jednolitým mohutným chorem ve Velkém divadle moskevském, ve zlatorudém divadle se šesti pořadimi loží a prostrannou loží carskou, sloky Internacionálné.

„Byl to náš boj poslední.

Byl to rozhodný boj.“

Západoevropský proletariát zpívá: „Bude to boj poslední.“ I oni tak před třemi lety ještě zpivali.

ANGELIKA BALABÁNOVÁ

Angelika Balabánová je překrásná žena; ještě ne však stařena. Je malé postavy, má hustý hnědý vlas, který je propleten stříbrnými nitkami, její černé oči jsou smutně hluboké jako šumavské jezero a její rty jsou jemně sříznuty a krásné.

Angelika Balabánová navštívila nedávno s jinými soudruhy Smolný, petrohradský palác, přeměněný teď na úřadovny sovětské vlády, kde byl dříve ústav šlechticen. Průvodci vypravovali, že po zabráni Smolného bylo v dívčích pokojích nalezeno velké množství neudných fotografií. Soudruzi se smáli. Ale Angelika Balabánová řekla tiše a vážně:

„Nevíte, jak jsou tyto dívky nešťastny ve svých formalitách a nemorálnosti. Rovněž je přivede nový svět k vědomí a ke štěsti. Také já jsem žila na účet proletariátu do dvaceti let. Zachovala-li jsem si zdraví, měla-li jsem možnost vyvinout se intelektuálně, eticky, poctuji to po celý život jako křivdu, jako krádež spáchanou na proletariátu. Do dvaceti dvou let jsem byla vychována v prázdnostech a zevních formalitách. Nedovedete si představit tu hrůzu, když jsem si uvědomila, že jsem parasitem! Utíkala jsem od své třídy a ačkoli

jsem od té doby věnovala proletariátu vše, cítím se stále dlužnicí.“

Angelika Balabánová je nejmladší ze šestnácti dětí ruského velkostatkáře. Jednoho z těch slavných statkářů, známých z klasické literatury ruské, bohatých a mocných, sedících od staletí na panských sídlech a vládnoucích neomezeně svou zemí a „dušemi“. Dnes je Angelice Balabánové 43 let. Neuvěřitelně. Této krásné staré ženě je teprve čtyřicet tři let! Není produktem doby, kdy třída vzdřstá, nýbrž epochy, kdy třída mnoho trpí a mnoho musí pracovat, a revoluce, která tak rychle pohání stroj dějin v před, stejně rychle vyčerpává své lidi. Angelika Balabánová je těžce chůrava a nemluvila pravdu, řekla-li, že si zachovala zdraví. Od počátku revoluce do konce minulého roku byla sekretářkou III. Internacionály, a to je práce, která dere nervy jako přadlácká kramle. Po ní přejal úřad soudruh Berzin; nepracoval ani půl roku a odchází s těžkou tuberkulosou do sanatoria. Před nedávnem nastoupil ono místo soudruh Radek, a kdo ho ještě před několika týdny viděl mladého a svěžího, nepozná ho. Revoluce své lidi spaluje. Angelice Balabánové jest teprve čtyřicet tři let. A v tomto věku žena, svým rodem předurčená vládnouti, žije v hotelovém pokoji moskevského

„I domu sovětů“, spí na pohovce, podává svým hostům čaj v šálečcích s otlučenými uchy a chce-li koho vyznamenati, přinese krabičku a nabídne mu z ní s jemným gestem, jako by růži podávala, k čaji bonbon — za vašeho mládí býval takových za krejcar kornout — poněvadž cukru nemá.

Jednou k večeru, kdy jakousi náhodou se trhl řad hostí, přinášejících vždy novou, mimořádnou práci, zůstal jsem u Angeliky Balabánové sám, a ona, nedůvěřivá a na slovo opatrná, mluvila o sobě. Její hlas je mírný a její úsměv krásný.

„Jsem asketická povaha“, řekla, „a velmi mnoho času jsem věnovala práci na sobě. Byla jsem svou matkou zbožňována, ale sama jsem ji nikdy nemilovala. Neměla jsem nikdy dětského okolí a dětských hraček, jen aristokratické guvernantky; jezdila jsem s matkou do lázní, měla jsem jednou udělat dobrou partii; byla jsem predestinována státi se parasitem v nejhorším slova smyslu. Vychovávala jsem se sama. Má matka byla panovačná, ač na městku dobrého srdce, a brávala mne již od mého nejútlejšího dětství s sebou do asylů k žebrákům; to je jistě nepedagogické, ale byla jsem jí za to velice vděčna. Již ve čtyřech letech jsem trpěla tím, že jsou chudi a bohatí, a

vyjadřovala jsem to. Tenkráté u nás na panském sídle žila dle patriarchálních zvyků, stará žena, žebráčka, která byla velmi nečistá. A já jsem se jako dítě špiny hrozně štítila. Matka mi jednou poskytla možnost dátí té stařené dar. To bylo pro mne veliké štěsti. Ale věděla jsem, že si ho musím teprve zasloužit, a snad byla ve mně také nejasná touha napravit křivdu. Zavolala jsem stařenu do zahrady, vedla ji do skrytého kouta a tam jsem ji prosila, aby mi něco slíbila. Když to učinila a slíbila i to, že o tom nikomu nepoví, políbila jsem ji špinavou ruku, které jsem se bála.“

To jest Angelika Balabánová. Rusky pokorná přes to, že pokory nenávidí, že proti ni celý život bojovala a že ji nazývá „prokletou pokorou“. A taková jest Angelika Balabánová dosud: Ona, jedna z krvavých bestií bolševic-tvi.

V rodině žila do dvaadvaceti let. Byl to obvyklý život ruských velkostatkářských dívek: Návštěvy, jízdy do města, jednou za čas do ciziny: Išl, Emže, Seveningy, Karlovy Vary.

„Ach, ty vaše Karlovy Vary! Byla jsem tam u vás čtyřikrát; poprvé, když mi bylo šest let. Tam jsem se vlastně stala nejvášnívější revolucionářkou, když jsem viděla ten odporný luxus, ženy, které se ukazují, ten konvencionální

lismus, když jsem viděla, že největší a nejpravější lidská bolest, nemoc, stává se karikaturou, záminkou ke koterii. A dobrodlní léčebných vod, kterého smějí užívat jen privilegovaní! Tam jsem si připomínala, jaká mám být." V jedenadvaceti letech se udál v Angelice Balabánové vnitřní přelom, ona velká událost, která jí „dala právo ucházet se o přijetí do rodiny dělníků“. Po těžkých bojích s matkou a roztržce s rodinou odešla z pohodlného domova. Hledala účel života. Mohla se státi křesťankou, ale byla duch příliš kritický, aby se spokojila s křesťanstvím. Stala se marxistkou. Stala se jí na socialistické Université nouvelle v Bruselu, kam odešla studovat. Ale chtěla zkoumat i své přesvědčení. Když se domnívala býti pevnou, rozhodla se poslouchati ještě reakci profesory, aby se přesvědčila, zda již nabyla s dostatek sil, aby s nimi mohla bojovat. Šla na univerzitu do Berlina a do Lipska. Pak do Říma. Zde roku 1900 vstoupila do sociálně demokratické strany. Ne z humanitářství, ne z okamžitého nadšení, ale po dokonalé přípravě a když již znala, že k tomu má i právo i sílu. Věděla, že tento krok znamená život. Povahy tak hluboké se nedávají na polovici.

Od té chvíle jí nastává intensivní, neúmorná práce. Angelika Balabánová vyrůstá velmi rychle na jednu z největších agitátorek moderního socialismu. Mluvila „v tisících obcí, měst, dědin, vsí, vesniček, uprostřed stotisíců proletářských posluchačů, na táborech a přednáškách, na hromadných manifestacích u příležitosti set slavnostních přiležitostí i v ostré chvíle revolučních stávek, na velkých sjezdech i konferenciích stran, v menších kroužcích, mezi soudruhy i lidmi bez strannické příslušnosti.“ Pracovala politicky v Itálii, ve francouzském, německém a italském Švýcarsku, v Rakousku, agitovala v Německu, vystupovala před massami v Holandsku, Anglii, Švédsku a Norvěžsku. Pokládala původně za svoji povinnost, jít pracovat do Ruska, věděla, tam že proletariát pro socialismus umírá, a také ona chtěla pro ideu zemřít. Ale soudruzi revolucionáři měli velmi málo smyslu pro její touhu po sebeobětování a potřebovali jejich jazykových schopností na západě. Angelika Balabánová mluví stejně dokonale italsky, francouzsky, anglicky a německy, jako rusky. Trpěla tím, když ji řekli, že je talentována, a když viděla, jak jest okolnostmi hnána do popředí, kam nechtěla. Ale první povinnosti revolucionářovou je poslouchat. Angelika Balabánová zůstala. Italie

se ji stala druhou vlastí. Italský proletariát si zamilovala. „Italové jsou po Rusech nejnešťastnější národ“ říká. Vyžádala si, aby směla jít pracovat mezi nejpotlačovanější z potlačovaných, mezi proletáře, jimž říkají v Itálii „emigranti“, ty, kdož nenalézají v zemi obživy a odcházejí do ciziny, kde se s nimi nákladá jako s bezprávnými a bezbrannými. Sla do Sv. Havla ve Švýcarsku, kde jsou „emigranti“ zedníky, nádeníky při vrchních stavbách drah a hlinářskými dělníky. „Snažila jsem se zasloužit si, aby mne přijali do své rodiny.“ Toto období své činnosti, kdy žila v nejtěsnějším styku s italským proletariátem a zažavých odpolední k němu mluvívala z kostelních věží, Angelika Balabánová velmi miluje. A přece to bývaly chvíle nejen namáhavé práce, ale i osobního nebezpečí. Duchovenstvo i policie vystihly záhy, kdo jest mladá Ruska a jaké nebezpečí přináší. V krajích, kudy ještě nikdy neprošel socialistický agitátor, hleděly proti ní poštovati lid, hlavně věřici ženy. Kněží hlásali, že jest cizinka vtělením dábla, již poslouchati ji, že je smrtelným hřichem, a v zapadlé obci na hranicích italského Švýcarska bylo vydáno před jejím přjezdem heslo, že nesmí obec opustiti a musí zůstat na farním hřbitově. V bouři, která se rozpoutala po je-

jím příchodě, běželo mezi zástupem žen, příslých s hráběmi, obušky a kamením ubit dábla, o život. Mistnost, kde měla mluviti, ji byla odřeknutá, nenašla jediné střechy, pod niž by se mohla skrýti, každý se bál. Prodrala se konečně v nepatrém hloučku svých až ke kostelu a vyšvihla se na podstavec. V té chvíli se rozhoupaly kostelní zvony; nařídili tak kněží, aby ji znemožnili mluviti. Ale na pomníkovém podstavci před kostelem stojí již pevně drobounká ruská dívka, věrozvěstka nového věku, a její hlas zápasí se zněním zvonových srdcí a její černé oči hoří malým ohněm a volá do dorážejícího zástupu slova nového vyznání, první slova o bidě a otroctví, o rovnosti lidí, o nutnosti boje, první slova socialismu, jež zde byla slyšena. Dívka zvitězila nad zvony i zástupem. Neboť na konec byly katolické ženy přece jen zvědavy uslyšeti, jak mluví dábel. Nezůstala na místním hřbitově. Po ní přišli jiní. A celá obec získána pro socialismus.

Od těchto dob patří život Angeliky Balabánové plně straně a proletariátu. Nezaložila ani rodiny, aby se nespoutávala. R. 1904 se súčastnila sjezdu Volných myslitelů v Rímě, mluvila tam o vykorisťování žen a dětí ve švýcarských katolických klášterech, a sjezd přijal její rezoluci, v niž se žádá odstranění soukromého

vlastnictví jako jediná odpomoc proti klášterům zlořádům. Roku 1909 byla vypovězena z Terstu, kam velmi často jezdila na agitaci mezi italským dělnictvem, a po dvou procesech v Terstu a Vídni odsouzena in contumaciam pro rušení náboženství k šestiměsíčnímu vězení a k trvalému vypovězení z Rakouska. Jako „nebezpečná anarchistka“ byla také vypovězena z několika kantonů švýcarských. R. 1912 súčastnila se v Itálii bojů s reformisty a téhož roku byla zvolena členkou výkonného výboru strany v Římě. Na počátku roku čtrnáctého ji pozvala Klára Zetkinová na „rudý týden“ do Hanoveru agitovat mezi mládeží a ženami, ale pro styky se zatčenou Rosou Luxemburgovou byla jako obtížný cizinec administrativní cestou vypovězena z Pruska. Příšla válka a s ní nejvyšší rozvoji schopnosti Angeliky Balabánové. Ihned po prohlášení nepřátelství uspořádal italský tisk a italská buržoasie na ruskou revolucionářku štvanici, která odporností převýšila vše, co na tomto poli vykonáno i v zemi plamenných vášní. Davový pud buržoasní třídy se nezmýlil a správně vycitil, jak nebezpečným nepřitelem jest v Itálii zdomácnělá cizinka a jakou úlohu bude hráti při povolení kapitalistické společnosti. Angelika Balabánová pracuje v protiválečném

a revolučním smyslu mezi italským proletariátem, udržuje spojení s evropskými revolucionáři a čini společně s nimi přípravy k budoucímu dílu. Roku 1915 se stává jedním ze zakladatelů zimmerwaldské kanceláře a členkou jejího ústředního výboru. Po únorové revoluci ruské se vráci s Leninem a ostatními emigranty přes Německo do vlasti, které již devatenáct let neviděla. Připravuje společně s ostatními povstání. Ale v Rusku se zdržela jen krátce. Již na podzim 1917, ještě před revolucí ji posílají do Štokholmu, aby odtud řídila zimmerwaldskou agitaci. Jde o velké věci. O tiskovou, propagační a konspirativní akci velkého slohu, o proniknutí do ciziny přes hlavu dohody, o navázání styků s radikálními stranami celého světa, o získání pomoci ruskému dělnictvu, jehož boj již není jen zápasem o očistu Ruska, nýbrž věci všeho proletariátu. V rukou Angeliky Balabánové se soustředují nitky z celého světa a ona je snuje obratnými ženskými prsty. Pozdější široce rozvětvená akce proti vojenskému zasažení v Rusku jest v první řadě jejím dílem. Roku 1918 se jí přes všechny obtíže podařilo svolati III. zimmerwaldskou konferenci, kde proklamována mezinárodní generální stávka jako prostředek proti válce. Třetí zimmerwaldská konfe-

rence byla ze Štokholmu připravena podpolně a její resoluce podpolně rozšířena po celém světě, neboť pověstné ruské „podpolí“ za čtyři leta války a rok revoluce rozběhlo se ze svého ústředí chodbičkami pod všechny trůny Evropy, Ameriky a Asie a pod všechny jejich demokratické parlamenty. Roku 1918 se Angelika Balabánová vrátila do Ruska a po krátkém pobytu zde byla vyslána do Švýcarska. Ale byla odtud na žádost italského vyslanectví vypovězena a jako zločinec vyvezena v automobile, obsazeném policií, z Bernu na hranice. Od té doby pracovala v Rusku a na Ukrajině. V březnu 1919 byla po założení III. Internacionály zvolena její sekretářkou a zastávala úřad až do minulého prosince.

To jsou vnější osudy Angeliky Balabánové.

Celá revolučnost této ženy vyplývá z ryzlásky. Vše je na ní pozitivní, nic negativního. Jen miluje, nenávist je jí cizí. Její veliká láská patří proletariátu a jest málo lidí, kteří by jej milovali tak vřele, jako ona. Proletariát to vše, čím žije, cití a myslí. „Nikdy jsem nehájila zájmů dělníků, aniž bych jich sama hluboce nepocitovala.“ Právo dělníků mi bylo vždy svaté.“ To jsou její slova. Bylo jí uloženo napsat k výročí úmrtí Jakuba Michajloviče Sverdlova bro-

zuru, a ona valnou část spisku věnuje omluvám, že jej píše, neboť osoby neznamenají nic, pranic, proletariát dělal revoluci, proletariát se osvobodil, proletariát trpěl, proletariát umíral, a vzpomíná-li se jednotlivých osob známých jmen, je to jen podtud oprávněno, že byli typisaci proletářských snah a představiteli jejich bojů. Jako by prosila za odpuštění, že nemůže obejmouti a přitisknouti k srdci všech těch milionů, všech těch trpících, bojujících a vítězících. Pokládá-li za nutno napsati dělnickým řečníkům, že jejich první povinností jest překonati nedůvěru posluchačů, již v příští větě ji omlouvá vysvětlením: „Odkud se bere tato nedůvěra a co je její přičinou? To proto, že v člověku, jehož život jest temný a žádným paprskem neprosvěcený, žije představa, že se o něho nikdo nezajímá, nikdo mu nerozumí a nikomu po něm nic není. Nevida od druhých lidí nic hezkého, stává se nedůvěřivým ke každému slovu, které se k němu mluví.“ Angelika Balabánová píše právě brožuru o právech a povinnostech v sovětském státě. Ve starém společenském řádě byl poměr práv obrácený, v novém světě bude třeba věci zařídit tak, aby ten, kdo má nejvíce povinností, měl i nejvíce práv. Buržoasní žena neměla vůbec povinnosti, i porod jí ulehčili a dítě jí živilo a

vychovávali jiní, a nepřála-li si miti děti, neměla jich. Dělnická žena však měla jen povinnosti. Neměla právo ani na dítě, o právo na porod musila podniknout zápas a odpykat si jej, dítě musila odevzdat ulici a pak kapitalistovi za dělníka a vojáka. Dělnická žena si právo na dítě musí teprve vybojovat.

„Je tak málo pochopení pro ženu s její prostou, přímočarou duší“, praví Angelika Balabánová. „Ani naši agitátoři jí vždy nerozumějí a námahy ženských pracovníků často jen kazi. Mluví o emancipaci, socialismu, marxismu, exploataci a nadhodnotách, o tom, že dělnickou ženu třeba vysvobodit z kuchyně a vzít ji hrnec. Těm cizím slovům nerozuměla a ví ze všeho jen to, že ji chtějí vzít hrnec. Dáti do něho nemá již co, čeká, že jí něco přinesou a zatím jí budou teď i ten hrnec brát.“ Angelika Balabánová se mírně usmívá, když to vypravuje.

Vydala právě knížku „Několik slov o agitaci“. Ani jedenkráte se zde neobjevuje slovo milovat či láska, ta slova jsou příliš zdiskreditována starou společností, jen o krajní úctě mluví, se kterou se musí řečník blížiti k posluchačstvu právě nejzaostalejšímu; ale přece i z knížky, která nechce být jiným než praktickou příručkou agitátorům, zvučí prudký tep

milujicího ženského srdce. Úkol agitátora pojímá s krajní vážnosti, mluví přímo s bázni o jeho povinnostech a odpovědnosti. Vniknutí do duše lidu, statečnost, bezvýjimečná pravdivost, hluboká vira ve vítězství proletariátu, to jsou vlastnosti opravdového agitátora. Agitátor, vrhající první jiskru poznání do duše temného lidu, tot pojed daleko vyšší než propagátor. Agitátor jest umělec. Tvoří. „Člověk, pracující na tom, probudit uhnětený lid k boji za jeho osvobození, on, který slouží neomezeně a nezištně ubohým a poniženým, prožívá to nejvyšší a nejvznešenější, právě on, na jehož los padlo štěstí sloužiti toliko pravdě a spravedlosti, jest povinen více než kdokoli jiný přiblížiti se k ryzímu umění, býti umělcem.“ „Každý agitátor musí umět býti sám sebou a zároveň na sebe zapomenouti, doslova přestat existovat. Musí umět splynouti s posluchači, vniknout v jich bytost, státi na jejich úrovni, zároveň s nimi se přenést do minulosti, zároveň s nimi postupovati a vznášeti se vždy výše a výše. Umění býti samým sebou spočívá v umění a předsevzetí býti prostým a upřímným, mluviti jen to, co si myslíš, pouze o tom, co jsi sám poznal, o čem jsi sám přesvědčen, povzbuzovat druhé také k tomu, k čemu jsi sám odhodlán.

lán. To se jmenuje býtí sám sebou". Nové pojetí života a nová mravnost dýše z těchto ráděk.

Angelika Balabánová zná, jaká odpovědnost leží na agitátorech a vůdcích. Zná, co je revoluce. A zná, co byla revoluce v zemi, jako jest Rusko. Procitila ji stejně hluboce, jako hluboce procituje vše. Také na ni, churavou, slabou ženu vložila doba ohromnou tihu odpovědnosti, pod níž se shroutila, ohromné povinnosti, o nichž se musila dvakrát sama sebe zeptati, jsou-li s její sily a jsou-li s lidské sily vůbec. Ano, ví dobře, že to, co bylo, musilo být a nemohlo být jinak, že jednotlivci byli jen pápěrkami, hnanými vichřicí, že nový svět se mohl zroditi jen na zkáze a troskách; ale jest si příliš vědoma vši té krve a hrůz, které viděla a které procitila svým ženským srdcem příliš hluboko.

„Co napsal Dante je hříčka...“ říká to tiše, jako by s bázni, a její pohled je pln tichého smutku. A šeptá a maličká, jak sedí v křesle, shrnuje se v sebe, schyluje hlavu a smutnýma očima z pod skloněného čela hledí do neurčita nad vaši hlavu: „Vždyť lidé zapomněli, že byla válka...“ Mlčí... „Tolik smutku je. Chtěla bych, aby se našel umělec, který by napsal tragedii tohoto národa. Byla by to tragédie nového Prometheusa. Chtěli jsme zlomiti okovy

světa a nové strašnější jsme vzali na sebe Proč nám nepomohl svět? Proč jste nám nepomohli?“ A přece to byla tato žena, která ve Štokholmu při vypuknutí revoluce prohlásila: „Podepis každý rozsudek smrti, který ruská revoluce vynese“. A přece je to ona, která na každé schůzi, v každé své knížce hlásá aktivnost mass a hlásá boj. Není schopna nenávisti, ale kdyby co mohla nenávidět, byla by to ta ruská pokora a odevzdanost, ono ruské: „Toho nezměníš, vždycky tak bylo, vždycky tak bude!“ Boj! Musí to být! Dosti již toho zbidačení, dosti již toho utrpení, dosti již toho bilého i krvavého umírání pro cizí penize, dosti již toho otroctví! A dosti vašeho násilí a vaši poživačnosti a vaši zlaté a krvavé hrůzy a dosti již vašeho panování! Chceme žít. Chceme být podílníky bohatství země. Chceme být pány své práce. Jen v boji je vaše spása, dělnici! Do boje! Krvavost revoluci nezávisí na útočnosti většiny, volající po lidském životě, nýbrž na houževnatosti, s níž panujici menšina drží a brání svůj lup, a trosky, jimiž je pokryta ruská země, nebyly způsobeny proletariátem, to buržoasie na ústupu vyhodila do povětrí město, které musila opustit. A teď z povzdálení střílí z hrubých děl do základů, jež si k novému domovu budují dělnici. Do boje,

proletariáte světa! Musí to být! „Váš život a budoucnost je v boji!“

Taková je Angelika Balabánová.

Chtěl jsem ji slyšet mluvit a prosil jsem ji, aby mne vzala na svou schůzi. V Rusku není by si člověk slyšet přál. Lidoví komisaři a jiní předáci strany skládávají sice v sobotu dělnictvu na továrnách účty ze své práce, ale kdo na kterou továrnu půjde, se neví, nevěděl ani řečníci sami a dostávají od ústředí lístek s označením místa schůze teprve hodinu před jejím zahájením. To se děje jednak proto, aby nebylo mezi místními organizacemi sporů o nejoblíbenější řečníky, jednak že ještě doba revoluce a hlavy komunistické strany nejsou ještě jistý před atentáty.

Dnes je proletářský svátek, osmnáctý března, den výročí pařížské komuny a soudružka Balabánová bude někde mluvit. Když dostala delegační lístek, zatelefonovala. Našel jsem ji v netopeném pokoji zahalenou v houních na pohovce, unavenou a nemocnou. Lékař jí zakázal vstávat. Ale je revoluce, život Angeliky Balabánové patří dělnictvu, a lékařským rádám a předpisům se jen mírně usmívá. Obléká šaty z černého hedvábí, volné a bez ozdob, kolem krku navléká stříbrný řetěz — dnes je

svátek a třeba se ustrojiti slavnostně — přehazuje přes sebe kožich a bere húlkou. Vyčází. Je bledá a je vidět, jakou námahu jí působí chůze po schodech. Venku je ostrý mráz. Automobil nás veze do předměstí a sviští zasněženými ulicemi. Zastavujeme před přizemním domem a vcházíme do studeného a prázdného ještě sálu s jevištěm, patrně nějaké bývalé zpěvní síně. Angelika Balabánová odchází na jeviště. Já chci zůstat dole.

Místnost se pomalu plní. Přicházejí dělnici v tlustých kabátech: v šátcích zabalené ženy, vojáci. Také školní děti. Obsazují první místa vyhližejice si dlouho židle, na něž by usedli. Hlavním vchodem i postranními vcházejí jednotlivci i skupinky a procházejí sálem ku předu, mlčky a takovým pomalým, medvědím chodem. Je již více než půl hodiny přes stanovenou lhůtu, ale místnost se plní jen zvolna, nikdo nepospíchá, zvolna a jaksi těže, v Rusku na minutě nezáleží. A přicházejí noví. A ještě noví. A ti již nemají kam usednouti, ale přicházejí stejně pomalu a mlčky jako ti první. A sál se plní a je již dlouho plný, ani v uličkách již není místa, a naplnil se a nikde nevěděl jak, tak docela bez kvapu a hluku, tak jaksi samozrejmě, jako by nemohlo být ani jinak. A zástup vážně čeká. Mlčky, i to

čekání je těžké, sotva že tu a tam soused vymění slova. Muži si kroutí z chorky papirovy a kouří. Zástup čeká... To je tedy on! Ruský proletariát! Slavný ruský proletariát! On, vítězný! Jednoho dne se vzpomil, patrně stejně tak pomalu a zvolna, natáhl se v kříži, napijal svaly — a řetězy praskly: také tak samozřejmě. Ano, ten čekající, v sebe obrácený, mlčenlivý zástup jest jednotlivý. Z kovu, spojeného údery kladiv, jež mechanicky, rána na ránu, do něho bušily po tisíc let, v ocel zkaleného tisíciletou výhni. Ohromná síla dřímá v svalstvu tohoto lidu. Úžasná síla, kterou si teprve nedávno uvědomil. Ta síla je teď klidná. Zástup se podobá matce lvici, jež poprvé vrhla mládata; dřímá teď jen polovinou ostražitých očí před doupětem a svaly ji chvílemi projede trhnutí. Je podoben zastavenému parnímu stroji.

Vyhruje se opona. Předseda zahajuje několika slovy schůzi. Angelika Balabánová se ujmá slova. A tehdy jsem pochopil, co znamená „být sám sebou a zároveň na sebe zapomenout, přestati doslova existovat“, co znamená „mluvit jen to, o čem jsi sám přesvědčen, povzbuzovat druhého toliko k tomu, k čemu jsi sám odhodlán.“

Ale je to Angelika Balabánová? Těžko u-

věřiti očím. Je to opravdu ona, která sem před hodinou přijela chorá, je to opravdu ona, s tim svým tichým, melodickým hlasem a mírným úsměvem na aristokratických rtech? Ne. To je v kožešinách zahalená křesťanka císařských dob v náboženském zanícení, která nepozoruje, že na ni, smrtelně bledou, jdou mdloby. „Ruský proletariát slavi dnes svátek pařížské komuny“. Její hlas je jiný než byl před chvílí, nemá s timto minulým hlasem vůbec nic podobného, vychází z nejspodnějších hlubin prsou a jest ohromný. Její malíčká postava se vypiala. „Byl to první boj za osvobození pracujících, strádajících, trpících, uhnětených, byl to také boj za naši svobodu.“ Ohromná vášeň hřmí z toho hlasu a ohromná síla. Ano, tento hlas mohl v italské vsi zápasiti s křikem davu a hukotem zvonových srdci a nemohl nezvítěziti. Angelika Balabánová mluví o pařížské komuně. Slova se hrnou jako veliké balvany s hory, její řeč je plna obrazů, tautologií, stupňování. Mluví o bidě a porobě, o boji, jenž je zápasem za osvobození světa, o vykorištěvatelích a zavilé jich nenávisti, s níž pařížské slečny mrtvým komunardům vypichovaly slunečníky oči. Mluví ohnívěji a ohnívěji, sálají z ní plameny. Je ji horko v této mrazivé místnosti, a nezastavujíc se v řeči a snad ani

nevědouc o tom, setřásá s ramenou kožich a odhazuje jej na stůl a stojí zde pevná, vypiaťa, bílá a černá. Bílá v tváři a výstřihu šatů, černá v oděvu, vlasech a očích. Krásná, svítící plamenem, bílá a černá před pozadím šedé kulisy. „Pařížská komuna byla malinkým, ubohým děvčátkem, které chtěli zardousit. Ted dospěla v překrásnou ženu, plnou sily a půvabu. Toť naše revoluce. Jsme bratří dělníků celého světa. Nezradíme pařížské komuny, nezradíme svoji revoluce, vydržíme, vytrváme, nepopustíme dříve, dokud se celý svět nepřemění v sovětskou republiku.“

Pod jejíma nohami, v sále, ztemnělém pozdním březnovým odpolednem, sedí mlčelivý zástup. Vchází do něho pomalu život. Jeho svaly se stávají vláčnými, uvědomuje si svoji krev a sílu. Jako probouzející se matka lvice, jako pomalu se rozhoupávající parní stroj. Z jeviště sálají plameny nadějí a výstrah a jejich oheň se vlévá v žilobití jednolité massy. Ta ožívá. Ale oheň z jeviště není absolutní, neztravuje svých vlastních zásob, jest živen hořlavinami ze srdcí, krve, mozků a nervů toho temného zástupu dole, nitra těchto lidí to jsou, která neviditelným proudem vysírají svou sílu k bílo-černé ženě na jevišti, sílu, jež se zapaluje o ni a v ní a šlehá a plápolá. Nebýti jich, těch

dole, nebýti proudu o vysokém napětí mezi zdrojem síly a žárovým tělem, zhasi by okamžitě plamen, a na jevišti stála by nezaničená křesťanka císařských dob, ulitá ve svém nadšení, ale churavá a bledá žena, jež by tápala po holi, aby se o ni opřela. Zástup žije. Jeho oči hoří a svaly jsou připraveny. Jeho vnitřní síla pracuje. Co mu řeknete v této chvíli, Angeliko Balabánová? Co mu řeknete, aby šel vykonat? Není ve vaši moci, Angeliko Balabánová, říci mu jediného slova, jež by nebylo slovem jejich, přestala jste existovat, jste v této chvíli jen ztělesněním jejich síly, vůle a citů, ale cokoli řeknete, půjdou a vykonají.

„Nebojíme se smrti!“ zaburácel teď plamen tam nahoře. Ne, nebojí se smrti ti dole, dokázali to za půltřetího roku tisíckráte na frontách, barikádách, továrnách, uprostřed epidemii a vyhlanovělých rodin; nebojí se smrti ta nahoře, které zítra řekne lékař, že se vraždí. „Nebojíme se smrti!“ A oživený zástup tleská na souhlas. Ale tyto chvíle potlesku jsou pro Angeliku Balabánovou bolestnými okamžiky. Nepřijemný hluk čtyř tisíc dlaní rušivě zasahuje v proud a připomíná jí její tělo. Kolísá krok do zadu, chápe se za oči a maličko se zapotáčí.

Vždy, při každém potlesku. A trvá vždy okamžik, než najde sebe a své.

„Sovětská vláda to není vláda těch, kdož sedí v Kremlu, toť vláda nás všech, nás dělníků, sedláků a vojáků. Nás všech! To je naše vláda! A my si ji nedáme vyrvati nikým. Ještě není konec boje. Ještě trpí naší zahraniční bratří. Ale my svou vládu nepustíme, pevně ji budeeme třímat v rukou a nepřestaneme bojovat dříve, dokud nedobudeme světa, dokud celý svět nebude jedinou sovětskou republikou!“

Angelika Balabánová skončila.

Vychází do mrazivé večerní ulice. Jde vztyčena a pevná. Chceme jí pomoci do automobilu, jako jsme jí pomáhali odpoledne.

„Ne, ne. Já sama. Jsem zdráva a šťastná.“

A cestou, když automobil letí světem ulic, upírá na mne Angelika Balabánová své černé oči, ještě plné vnitřního žáru.

„Jsem šťastná. Znova se rodím a obnovuju.“

Zbylo v ní ještě mnoho síly, jíž se dnes napojila.

E D I C E Č E R V N A

S V A Z E K

X V I I .

N á k l a d e m

F r. B o r o v é h o v P r a z e

v y t i s k l

A l o i s H a n u š v K o l í n ě

1 9 2 0

IVAN OLBRACHT

—
O B R A Z Y

Z E

S O U D O B É H O

R U S K A

III

1 9 2 0

Nakladatel Fr. Borový v Praze

PANE JAROSLAVE KVAPILE,

poslal jste mi do Moskvy psaní, ve kterém projevujete radost, že jsem se do Ruska dostal, předpokládáte, že budu pozorovatelem nestranným, že si budu všimati „co se tam dnes děje ve všech oborech uměleckých a lidových chovných, jakým způsobem jest opatřeno zlidovění všeho umění a jak je při tom dbáno nezbytné úcty k tvůrčím individualitám“, a ubezpečujete mne, že „všeho prospěšného“, čeho se z Ruska dovíte, „radostně použijete pro kulturní péči v naší republice“.

Povím Vám velmi rád vše, co vím, ale bojím se velice, že z toho nebudete moci v československé demokratické republice použít nic — ale pranic.

Když jsem Váš list dostal, tehdy jsem již věděl o Rusku velmi mnoho, a Vy jste o něm z „Národních Listů“ a ostatních českých deníků nemohl věděti ještě nic, nebo ještě méně než nic, a není tedy Vaši vinou, že mi Vaše psaní připadalo jako list starosty padesátibarákové horské obce krajanu, který se dostal za kuchaře do Nového Yorku: „Milý Josef! Všimej si tam všeho, co tam dělají nového, abych to

také mohl zařídit u nás". Nu, kuchař Josef tedy bude psát o věcech, které ho zajímají: O podzemních a nadzemních elektrických drahách, o kanalizaci, veřejných stavbách, hotelech, veřejných kuchyních, divadlech, kinematografech, boxerských zápasech, a pan starosta bude z toho všeho moci nejvíce o posvěcení uspořádati ochotnický boxerský zápas a říci pak, jen co bude kdy a dosti prostředků, že přivede svoji obec i v ostatním na výši Nového Yorku.

Řeknu jenom to: Ruský komisariát národní osvěty vydal roku 1919 na svoje účely 17.211,651,944 rublů (dlouhá cifra, pravda?) a za první polovinu roku 1920 vydal již více než 100 (čti: sto!) miliard rublů. Rozpočet na druhou polovinu roku 1920 jest prý několikrát násobně větší. Ale to jest pouze část peněz, které se v Rusku vydávají na osvětu a lidovýchovu, neboť organizace není ještě všude do budována, v úřadech je posud hodně paralelu, a velkou část prací, které by měl vyřizovati komisariát národní osvěty, vykonávají dosud odborové organizace, které svou síti knihoven, klubů atd. zasahují z centra až do poslední venkovské továrníčky, a osvětový oddíl rudé armády (Gu vuz = glavnouje upravlenie vojenovo učebnovo zavedenia), který prá-

cuje mezi vojskem; obě tyto instituce mají své vlastní, téměř neomezené prostředky, které do fečené sumy sta miliard započítány nejsou. Jak to chcete zařídit, pane Jaroslave Kvapile v „naší republice?“ Jsem sice přesvědčen, že to půjde také v Česko-Slovensku zařídit, že i „nás“ stát bude jednou miti dosti prostředků, které by věnoval kultuře a lidovýchově, ale nepůjde to ovšem v demokratické republice a tím méně v politicky zotročilé a hospodářsky vyssávané kolonii dohody, jakou jsme se za poslední dva roky stali. Za tím účelem však bude třeba vyhnati všechny velkostatkáře z jejich panství a bez ohledu na jejich křik o loupeži posvátného vlastnictví velkostatky znárodniti; znacionalisovati banky, třeba by pan Preis a Rašín bubnovali sebe více na poplach, že se podtrhávají základy českého národního hospodářství; vyvlastnit všechny doly a továrny bez ohledu na to, jsou-li akcie v rukou domácích či cizích vydríduchů a nechat domácí kapitalisty zuřit až do vysílení a ty dohodové hrozit válkou a bojkotem, intrikovat, štvát a běsnit do těch dob, dokud jim jejich vlastní proletariát neucpe hrudla; totéž učiniti se všemi peněžními ústavy, obchody, skladišti, paláci, činžáky, vilami, soukromými obrazárnami a ladem ležícimi knihovnami. Ale nejen to. Bude

třeba vzít každého válečného zbohatlíka a ketasa zvláště pod hrdlem (půjde-li to po dobrém — obrazně, nepůjde-li to — doslovně) a klepat jím tak dlouho, až z něho vypadne poslední schovaná tisícidolarovka či zlatá dvacetikoruna; bude nutno dostati se v jednu hodinu s půlnoci do ložnice každé zbohatlé fez nice, hokyně či bordelářky zvláště a smycití (půjde-li to po dobrém — obrazně, ne-li — doslovně) tak dlouho, dokud se neobjeví poslední ukradený briliant a perla. Pak bude i v „naší republice“ dosti prostředků na kulturu. Jenže k věcem tak nepřijemným a dokonce neestetickým se Vy, pane Jaroslave Kvapile, asi nikdy neodhodláte! A přece to jinak nejdé! A přece to musí být! Bylo by hezké, kdyby se lidé svého nadpráví a bohatství vzdávali ve vši lásce, ale prozatím toho nečini a nikdo ještě nevynalezl prostředku, jak je k tomu přiměti po dobrém, to jest bez mravního či skutečného násilí méněprávných a chudých. Musí to být i v zájmu kultury! Ze to nejdé cestou demokracie, to ukázala více než stoletá zkušenost v Americe; padesátiléta ve Francii a dvouletá v Česko-Slovensku, a o tom jste jistě přesvědčení i Vy, pane Jaroslave Kvapile. Když jsem s Vámi mluvil krátce po 28. říjnu 1918, byl jste

pln ideálů a pln kulturních plánů do budoucnosti. Jste velmi mocným pánem v ministerstvu osvěty, sekčním séfem, či čímž takovým, řekněte mi: Uskutečnil jste ze svých plánů jen jediný? Ne! Proč ne? Pan ministr financí Vám nedal na to peněz, videte! V demokratických republikách není peněz na kulturu. Tam všechny peníze pohltí bursáni, kefasové a vojenští dodavatelé. To jste nevěděl? Pan ministr financí Vám ani v budoucnosti nedá peněz. A nebude jich dříve, dokud i u nás nedojde k těm zminěným, nepřijemným a neestetickým věcem. Jenže Vy, jak se zdá, než byste k nim dal dojít, zradíte raději všechno umění, lidovýchovu, nezbytnou úctu k tvůrčím individuálitám a všechny ty ostatní hezké věci, o kterých ve svém listě pišete. Já nel

Ale jak jsem již řekl: Je to sice bez praktického účelu, ale co vim, povím Vám. O lidovýchově, na kterou se ptáte, o školství a jedinečné věci, která se jmenuje Dělnická universita, napiši zvláštní článek a zajímáte-li se o věc, budete si jej moci přečísti. Tážete se dále, co se děje ve všech oborech uměleckých. Věnoval jste většinu svého dosavadního života divadlu. Tedy snad nejprve několik slov o divadle.

Prosím Vás, nevěřte povídám našich žurná-

lů, že se tu divadlo zanedbává a že upadá, ne-
věřte ani tomu, že jest první tragéd platova
stejně postaven s biletárem a proto že chce
být každý biletárem a nikdo tragédem. Ve
všech moskevských divadlech se hraje a všechna
na jsou denně přeplněna. „Umělecké divadlo“
jest tak skvělé, jak bývalo (to jsou ti slavní
Moskevští, kterým se před lety obdivovala také
Praha), do hlasu slavného Saljapina jsou zamí-
lovány všechny slečinky (tedy se jim říká sou-
družky) stejně jako před třemi lety, prove-
ho-Korsakova „Sadka“ ve „Velké opeře“ zů-
stanou i nadále nedostižným vzorem, a moskev-
ský balet (víte přece, jak Rusové milují ba-
let!) je stále na bývalé výši a lesku. Ani o-
pereta a kabarety nebyly zničeny a k velké
své žalosti jsem tu našel na programu i Lehárova
„Lucemburského hraběte“. Tedy ani o
tohle „umění“ se nemusí nikdo bát. Zavřeli
jen nejsprostší a nejoplizlejší šantány, kterých
bývalo v Moskvě plno. Nepochybuj o tom,
že byste alespoň v tomto negativním šel rád
ve stopách ruské revoluce, ale ani téhle mali-
čosti Vám, ubohý pane Kvapile, nedovolí, po-
něvadž šantány nesou „naši republice“ daně
a těm musí ustoupit všechny zájmy ostatní.

Co se v moskevských divadlech dává? Na-

lezám starý „Divadelní věstník“ z 27. dubna
do 2. května (vydává se vždy na týden) a
vypisuje Vám program z 27. dubna. Velké
divadlo: Borodinova opera „Igor“; Malé
divadlo: Beaumarchesova komedie „Figaro-
va svatba“; Malá opera: Rubinštejnova o-
pera „Démon“; Umělecké divadlo (to
jsou ti slavní „Moskevští“): Čechovovo drama
„Stryček Vávra“; Studio uměleckého di-
vadla: Andrejevova hra „Mladost“; Di-
vadlo Gabima: Pinského tragedie „Věčný žid“;
Komorní divadlo: Demandova pantomima
„Závoj pierotčin“; Divadlo Korš: Merež-
skovského tragedie „Carevič Aleksej“; Di-
vadlo K. Nězlobina: „Juduška“, drama dle
Saltykovova románu „Páni Golovlevi“; Národní
díl uměleckého divadla: Komorní divadlo
na počest dělníka Petra Aleksejeva: Molírova komedie „Scapinova ši-
balství“; Volná scéna: Giocomettiho me-
lodram „Občanská smrt“; Nikitské diva-
dio: Opereta „Gejša“; v divadle „Netopýr“
herecký večírek; pak tu jsou ještě programy
dvou cirků. Tedy francouzské dekadentštíny,
kterou, tuším, také pražské Národní divadlo
hrálo a která se jmenuje „Pierotčin závoj“,
by zde hrát nemusili, hodi se k revoluci jako
pěst na oko, ale celkem program velmi dobrý,
pravda? Ani jediné vyloženě špatné věci. To

je také výhoda sovětské vlády. V pražských šesti divadlech celkově tak dobrého programu neuvidíte ani jeden den v roce. Pan Schmoranz musí totiž v první řadě uspokojit své buržoasní publikum; prostředky vinohradské obce nejsou nevyčerpatelné; paní Svandová musí vyučovat; a také „Urania“ a „Vinohradská opera“ je nucena dávat „kasovní kusy“, které „táhnou“, poněvadž by jinak hereci umřeli hlaž z programu moskevských divadel vidíte, pěstuje se zde hlavně realistické drama, v němž jsou Rusové tak velcí. A že se zde hraje i kus kontrarevolucionáře Merežkovského, k Polákům uprchlého, to Vás také jistě zajímalo. (Vzpomínáte, co se dělo za války s d'Annunziem ve Vídni, s Wagnerem v Paříži a s Hebblem před léty u nás? Minil jste snad tím „nezbytnou úctu k tvůrčím individualitám?“) Chybějí Vám asi revoluční kusy. Mně také. Ale víme oba, že se dramatické umění nedá komandovat a že možná ještě uplynou desetiletí, než se najde opravdový umělec dramatik tohoto velkého období lidských dějin. Ale revoluční dramatická literatura již existuje a na venkovských a malých městských scénách se hraje. Poptávka po ní je velká, konjunktura znamenitá, ani nadšení nechybi, a tak se piše. Přečtl jsem několik

takových kusů; jsou většinou primitivně tendenci a nevynikají nad průměrem. Zajimavá ještě „Misterija buff“ Vladimíra Majakovského, veršovaná komedie, symbolující proletářskou revoluci. Je to cosi nového stylově, myšlenkově i scénicky a bude ji snad možno jednou — vite, jednou, až po té nepříjemné, ale nutné operaci — provést i u nás; dnešní buržoasní publikum by ji nesneslo a na malém dělnickém jevišti se provést nedá. Právě vydané historické sice, ale přece jen proletářskou revoluci diktované melodrama A. V. Lunáčkova „Olivier Cromwell“ vezu také domů a, nesebere-li mi knihy v Révélu Dohoda „osvoboditelka“, v Stětině soudruh Ebert a v Podmokli milená vlast, budete si moci knihu přečísti. Dobré revoluční dramatické literatury tedy není posud nadbytek, ale nevěřil byste, jak revolučně v téhle době a v tomto prostředí dovede působiti i literatura stará. Ze Maxim Gorkij, tof samozřejmo, je v něm přece rodící se proletářská revoluce se všemi již prvky: se samým dnem bidy, revoltou, s rozkladem městské společnosti, s dospělým sebevědomím třídy; že Tolstoj, Čechov, Andrejev, tof pochopitelně, je to přece včerejšek Ruska, který — pouze politicky odešel na nikdy neshledanou — ale i Shakespeare, Molière, tof docela jiný

Shakespear a Moliére, než jaké jame viděli v Evropě. Co má co dělat Moliére s revolucí řeknete. Viděl jsem zde „Lakomec“. Pamatuji se přece na scénu, kdy Harpagonovi schová jeho dcery peníze a kdy starý lakomec se zmitá v zoufalství po zemi, volaje své ženichy zlatáčky, kdy se ho zmocňuje šílenství, vyskakuje, třeší oči do obecenstva, ukazuje prstem po galeriích: „Ty, tys mi je ukradl“ mi mé zlatáčky!“ To je scéna, kdy se komedie i starého lichváře Harpagona a lehký mrazik onu scénu skoro tak dobře jako nebožtík Mořeza předehru úžasu nad silou všelidského citu sobeckosti a lakomství. Ale moskevské obecenstvo? To rozkošně nesentimentální revoluční obecenstvo, jež obsadilo carské a šlechtické láže, přízemí a galerie? Harpagon? Naříká pro svoje peníze? Obecenstvo se rozesmálo tím nejsrdečnějším smíchem, jaký jsem kdy slyšel. „Vratte mi mé zlatáčky? Ani kopéjku, starý faraóne! Takových by dnes přišlo! Takových po Moskvě běhá, kteří z nás ještě včera ždimali krev a pot a měnili je na zlatáčky a kteří ted, když jsme jim je sebrali,

zufi a kniži a prosí... ochochoch, nespoteš, milý, kolik! Vrátit?“ Divadlo se otrásá smíchem, vždyť za tyhle harpagonské zlatáčky byly pořízeny všechny ty krásné věci, které máme, vždyť to byly naše zlatáčky, tys je z nás jen, darebáku, vydrel, a my si teď za ně sedíme v „Malém divadle“, kam dříve chodili jen cari a boháči. Pukni, lakomý dědku! A já, který jsem se připravoval na zamrazení nad tragické silou všelidské neřesti, prohnul jsem se nad koleny a smál se, jak jsem se již mnoho let nesmál. Marné námaze Harpagonově, zlatáčkům, radostí a nadšením nad tim rozkošným, přerozkošně nesentimentálním obecenstvem. Smálo se obraněmu Harpagonovi celé divadlo, ale já jsem se smál snad ze všech nejvíce.

To je tedy dramatické umění, jak jsme ně zvykli od včerejška. Ale kolektivní duše ruské revoluce našla výraz i v novém divadelním umění. Provádějí se zde na volných přírodních prostranstvích hromadné hry, v nichž nositelky myšlenek a dějů nejsou již jednotlivci, nýbrž masy. Je to více než divadlo, jak je na západě vytvořil Reinhardt, mnohem více, než naše hromadná představení v přírodě. Jedna taková hra se jmenuje „Ke světové komuně“, a viděl jsem ji za krásné červencové noci v Petrohradě při zahájení druhého sjezdu

třetí Internacionály. Asi 600 kroků široké prostranství na Vasilěvském ostrově mezi Malou Něvou a hlavním tokem Něvy a mezi oběma jejich mosty se dříve nazývalo Bursovním náměstím, teď se jmenuje Náměstím divadel. Stojí tam bývalá bursa, ohromná bílá budova, vystavěná ve slohu řeckého chrámu, s deseti dorickými sloupy v průčelí a k nim se schodištěm, snad asi dvacetistupňovým, zaujímajícím celou šíři budovy. Mezi prostředním a dvěma sloupy zřídili výstupek s velikým trůnem. Několik set kroků od bursy jest vystavěna dřevěná tribuna. Tam zasedli sjezdoví delegáti. Na prostranství Náměstí divadel se tisíci na čtvrt milionů lidí. Jest jedna hodina s půlnoci, to jest dle slunečního času deset hodin, a první soumrak — to jsou ony známé bílé noci petrohradské. Na levo, přes široký tok Něvy svítí zlatá kopule Izákova chrámu, v zádech prokletá petropavlovská pevnost. Nad vším široká, ohromná klenba večerního nebe. Zazní rána z děla. Na průčelí bursy — řeckého chrámu padlo oslnivé světlo reflektorů. S obou stran vjíždějí mezi sloupoví hlasatelé na bílých koních a fanfárami ohlašují počátek představení. Odkudsi zaznívá sbor polnic, hudba neviděného orchestru, která již neumírá po celé představení. Ze sloupoví přicházejí krá-

lové a usazují se na trůnu. A za nimi dvořanstvo v nádherných uniformách a bankovní a průmyslový kapitál ve fracích (žádné karikatury), skvělí pánové a dámy buržoasie a seskupují se pod nohama svých vladařů. A přicházejí řady vojáků a policie a obklopují společnost neprostupným kordonem. A teď dole pod schodištěm zařinčely řetězy. S obou stran náměstí přicházejí ze stínů blíže k bílému schodišti dlouhé průvody dělníků, temných mužů a žen s kladivy a motykami na ramenou a řadí se na dolních stupních. Denní práce počíná. Těla jsou shrbena a paže se zdvihají. Kladiva znějí kovovými ranami jako údery o zvonovinu. Chvílemi zachřesti řetěz. A ti jasní nahoře tančí Straussův vídeňský valčík. Obrazec trojúhelníku; v jeho základně práce, ve vrcholu rozkoš. Ale pojednou se v jedné skupině dole cosi zavlnilo. V temné masce se zdvihá bílé plátno: „Komunistický manifest.“ „Proletáři nemohou ztratiti nic, leč své okovy, dobýti však mohou celého světa.“ „Proletáři všech zemí, spojte se!“ Ale na výzvu k boji nikdo neodpovídá, prapor marně putuje dělnickými řadami. Až hlouček Francouzů se ho ujmí. Vniká s ním mezi lid, ale ten se roztrhuje, ztrácí a zůstává jen nahoře hrot trojúhelníku obklopený vojskem a dole pod schodi-

štěm hlouček komunardů. V jejich řadách se objevuje rudý prapor. Podnikají útok na schodiště. První řady klesají pod výstřely vojska. Ale útočící se ženou přes ně. Buržoasie a králové prchají. Černá skupina se zmocňuje vrchu. Veselé zní karmoňola a pod rudým praporem se tančí. Buržoasie sice zmizela s jeviště, ale nevzdala se. S jednoho koutu sloupoví běží o-bloukem dolů po schodišti řetěz francouzských, z druhého úhlu pruských vojáků, spojuji se a skočným útokem se pokoušeji stéci vrchol. Nahoře se staví barikády. Dochází k boji. Přesila vojska je veliká a komuna podléhá. Poslední svázaný hlouček černých komunardů jest sražen jedinou salvou vojenské skupiny se středu schodiště. Ale rudý prapor jest skryt a zachráněn pro budoucnost. A ted pod schodištěm buchly dva ohně a dva mraky černého, smolného kouře se valí vzhůru, veliké dýmové mraky, které se spojí a zahali scénu temným závojem, jímž jen nejasně viděti bílé postavy žen, oplakávajících mrtvé. Naříká Chopinův smuteční pochod... Nebudu lhčiti podrobnosti, jste starý divadelník, pane Kvapile, a chápete již, oč jde, povím obsah hry jen v několika heslech. Reakce zvitězila. Jasní sedí opět na vrcholu a temní dole vláčeji těžší břemena

než prve. Tvoří se druhá Internacionála a řada nemohoucích pantátů (ti jsou trochu karikovaní) se žlutým praporem a ohromnými svazky knih a novinami se usazují na schodiště a zahlobávají se do čtení, tvorice novou přehradu mezi vládnoucími a uhnětenými. Ale tam nahoře počiná již seskupování evropská rovnováhy, objevují se prapory dohody a ústředních mocnosti, znějí hymny (také naše milá: „Zachovej nám, Hospodine!“). Napjetí vzrůstá, světová válka se blíží. První srážky. Na volném prostranství před scénou se proti sobě dvakrát rozjely a tryskem se minuly oddíl kozáků a pruských hulánů s napřaženými kopimi. Dole se kupí proletariát, zdvihá pěstě a protestuje výkřiky. Rudý prapor pařížské komuny se opět objevuje, putuje masou a skupinka dělníků jej nese nahoru vůdcům druhé Internacionály. Ale ti nemají pro své noviny kdy. Skupinka jest ubita policií, prapor zlomen a pohozen. Na ramena černého zástupu dole vystupuje muž s novým praporem, volá k bouřicimu se zástupu slova vzpoury, ale — výstrel a muž: Jaurés, se káci. Buržoasie volá smrt nepřátelům a slávu válce. Druhá Internacionála chvíli váhá, ale pak každý z nich bere národnostní praporeček a jde agitovat mezi proletariát. Četnictvo rozhání dělní-

ctvo na dvě strany. Je válka. Zástupy pláčících žen. Dlouhé, předlouhé průvody na frontu od cházejících vojáků. Nositka s prvními raněnými. Zástupy mrzáků. A počátek revoluce. Prostranstvím bleskem a za divoké palby pušek, proletí nákladní automobily s rudými praporami, obsazené námořníky. Proletariát stéká cartrarevoluce, vedená junkery. Definitivní zahnání buržoasie. Zazní výkřik městactva celého světa, vysoký, pronikavý a jakoby vyražený stem lodních sirén. Zatím, co sovětská vláda pracuje, říti se starý svět: Na březích Něvy planou požáry a třeskají výbuchy, ohromné sloupy dýmu zahalují řeku. Když se dým rozprchá, zazáří světlo: „Ať žije třetí Internacionála“. Vše končí apotheosou. S mohutných mramorových sloupů, jež ozdobeny lodními přidami, stojí — oslavujíce kdysi obchod — na Náměstí divadel, chrlí se sloupy jasněho ohně, Něva vysílá k nebesům ohňostroje a tisíce jejich rudých hvězd, znaku to R. S. F. S. R., se rozsvěcují nad diváctvem. Zni Internacionála. Čtvrt milionu diváků a herci jeviště stali se již jedinou masou, uprostřed níž defiluje vítězné sovětské vojsko. Jsou čtyři hodiny (jedna dle slunečního času) a již svítání... Chcete, pane Kvapile, tohoto příkladu „radostně po-

užiti pro kulturní péči v naší republice?“ Ne myslím té ohromnosti a nádhery, ta mi neimponuje, netvrďte také, že „Ke světové komuně“ je uměleckým zázrakem, ale jejího ducha mám na mysli. Česká buržoasie by Vás ubila. A dovedete si jistě představit, co barev se dá sladiti na ohromné ploše bílého schodiště, co tvarů a skupin, co se tu dá dokázati světly, s nimiž jste si jako režisér Národního divadla tak rád hrával, jak působi tři tisíce pažík nebo zdvižených, jak výkřik z tří tisíců hrdel vyšly. Té režisérské radosti se u nás nedočkáte. U nás to stačí tak na „Kročeje“. Ve hře, o které jsem Vám napsal, působi 4000 herců, nepočítaje vojska, jehož je mnohem více. Kus je společným dílem řady umělců dramatických, hudebních i výtvarných. Vidite v tom snad površení „nezbytné úcty k tvůrčím individualitám?“ Já nikoli. Každý z těchto umělců může sám pro sebe tvořiti, jak mu libo; zde se musí podřiditi spolupráci a celkovému plánu.

Leč kolektivní duše se umělecky projevuje i v měřítku menším. Pěstuje se velmi intenzivně a se značným úspěchem nejen sborový zpěv, ale i sborová deklamace. To je nové. Je to cosi vzdáleně podobného antickému choru, náboženským pašim či modernímu oratoriu. Představte si sbor mužů i žen, rozdě-

lených na hlas, jako při sborovém zpěvu, vezměte k ruce třeba Bezručovu „Maryčku Magdónovu“ a pochopíte ihned, co to je sborová deklamace. Sbor deklamuje unisono hudebními, krásně ciselovanými slovy a verší. Tu ozvou se jen mužské, tu ženské hlasy, tu několik baritonů, tu baritonová skupina. Jde jeho kroky. A mluví Maryčka a její hlas zněl teskným, smutným altem. Kopají kovkou o černý uhel, a židovská krémna zabrebentí soprán, který vám zatrhlá nervy na temeni hlavy. A „Ostravica!“ jikne do sboru ostrý Maryčka se tichounce ptá sborem ženských hlasů a zavzdychá několika alty; Maryčka zapláče a beznaděje zachvěje ženským sborem a „Ostravica!“ zoufale zavolá poslední, smrtelný výkřik...

Je to slavná věc, tato sborová deklamace, pane Kvapile. Na ni by sice nebylo snad třeba prosit pana ministra financí ani se ptát o dovolení francouzských a amerických bursiánů, ale myslím, že to nejméně od Vás odvísí, ujme-li se u nás tato „všeobecně prospěšná“ věc a že se to zařídí dole, to jest v pěveckých a hereckých kroužcích, i bez ministerstva osvěty.

Divadla jsou řízena Divadelním oddělením při Narkomprosu (t. j. zkratka pro Národní komisiřát posvěcenie) a mají širokou uměleckou autonomii. Organisuje se právě Národní divadelní bibliotéka, jest vypracován projekt pro zřízení Divadelní university, byla založena řecká akademie „Institut živého slova“, řada speciálních hereckých škol, pořádají se cykly všeobecně přístupných přednášek o divadle, vydávají se časopisy „Vremennik“, „Věstník teatru“, „Igra“ a jiné. Herci jsou považováni za specialisty, to jest za dělníky, kterých se netíká všeobecná platová stupnice, určená pro pracující lidi ať již kladiva, srpu či pera, a jsou tedy lépe placeni než všichni ostatní. (Vidite snad v tom „nezbytnou úctu k tvůrčím individualitám?“) V březnu, kdy jsem se o věci informoval, měl na příklad známý Šaljapin při obvyklém dělnickém přidělu a tedy i možnosti nakupovatí za sovětské ceny, t. j. velmi levně, měsíční mzdy 10.000 rublů, tedy nejen více než komisař Národní osvěty Lunáčkyj a předseda Všeruského výkonného výboru Lenin, což jest konečně pochopitelné, ale i více než těžce či s nebezpečím života pracující dělník, což v proletářském státě není již samozřejmo. To měl Šaljapin za deset měsíčních vystoupení. Za zvláštní vystoupení nebo

za zazpívání na koncertě, ke kterým jest Rusku hojně příležitosti a při kterých vystupati — v opaku k českým zpěvákům — mu nikdo nebráni, se Šaljapinovi platí zvláště. Evropským povidačkám o hercích a biletářích tedy nevěřte! Herci se s Republikou Rad již dávno smířili. Byli sice s počátku poděšeni a utíkali k Denikinovi, Kolčakovi a jiným vráhům Ruska, ale ne proto, že by jim byl někdo ubližoval, ale že také oni věřili, že se boří svět a s ním všechna kultura. Ale ty doby již dávno minuly. Herci a zpěváci teď mnohem ráději vystupují před vnímavým, svěžím a vděčným dělnickým obecenstvem, než kdysi před okraseovaným činovnictvem a městáctvem. Víte přece, jak vášnivě milují potlesk!

Zajímá Vás také sovětský kinematograf a počítejte jej také do „uměleckého oddoru“, na nějž se mne tážete? Myslím, že ano, sám jste, tuším, kdysi napsal a režíroval filmovou veselohru. Možno tedy i o něm pohovoriti. Zařídili jste v Česko-Slovensku u ministerstva osvěty zvláštní kinematografové oddělení. Dělá vůbec něco? Nepochybuji sice o tom, že úředníci, které tam zaměstnáváte, si svého platu plně zasluhují, že popíší do roka hodně papíru a že se tváří tak, jako by dělali něco velmi důležitého a pro lidové vzdělání vážné-

ho, ale na jejich pozitivní práci se divám velmi skepticky, jejich výsledků jsem alespoň ještě neviděl. To ovšem není Vaše vina. Věc je ta: V Americe existuje filmová firma, či dokonce filmový trust, opatřený ohromným kapitálem a všemi nejsložitějšími technickými prostředky, která se zařídila na velkovýrobu, zaplavuje svět technicky dokonalým a levným zbožím, a s níž je každá konkurence, dokonce směšně nepatrná konkurence česká, předem vyloučena. Ze jde této firmě jen a jen o výdělek a že jí každá taková sentimentalita, jako „lidová osvěta“, je na mile vzdálena, je více než jistoto. Proto také v první řadě vyrábí bidné kusy, které „táhnou“, to jest které podporují nejnižší lidské instinkty. Ale americký kapitalista není vesnický kramář, který si nevidí přes špičku nosu a spatřuje zisk v okamžitém odření zákazníka, on naopak ví, že své kapse poslouží nejlépe, bude-li podporovati světový rád, který mu umožnuje vydělávat. Proto ono filmové vynášení ušlechtilosti a humanity amerických továrníků a jejich něžných dcerušek, proto ta glorifikace amerických detektivů, jichž američtí milionáři teď tolik potřebují. Ale americký filmový kapitalista myslí dále, myslí i politicky. Zájmy amerických průmyslových trustů se utkávají teď velmi ostře s ja-

ponskou konkurenční a není vyloučeno, že dříve či později se americký kapitalismus utká s Japonskem válečně. A jen proto se musí prázské obecenstvo v poslední době denně divat na filmová dramata, v nichž hlavní osobou je Japonec, který tu vždy hraje nějakou hanebnou úlohu zákefného traviče, vraha velkého slohu, rafinovaného podvodníka nebo v nejlepší případnosti intrikána nejhorského druhu. Jíž proti žluté rase a publiku nenápadně očkován odpor proti ní. Evropa má být „amerikanišesurovování obecenstva přítrž a jste-li mocným mužem v ministerstvu osvěty, a jste-li svým politickým přesvědčením národním demokratem, proč nenahradíte tyto odpornosti filmy osvětnými, národními a demokratickými? Nemůžete. Ty filmy jsou mnohem lacinější než by mohly být filmy Vaše a majitelé českých biografů, kteří přece chtějí také vydělávat a z nichž kromě toho naše demokratická vláda — jako kterákoli jiná — chce vyziskati co nejvíce daní, by byli špatními obchodníky, kdyby místo laciných kupovali filmy drahé. Ach ano, jednou za rok vezmou s prodělkem i film Váš, musí si Vás přece zachovati v dobré vůli, od Vás závisí koncese

a mohli byste je zlobiti cenzurou a jinými nepřijemnými věcmi, ale to vám udělají k vůli jen tak jednou za čas a aby se neteklo. Nic nemůžete, pane Kvapile. To právě může jen sovětské Rusko, které kino vymanilo z rukou vydělávacích majitelů, vzalo je do své správy a řečeno prostonárodně po rusku, „plivá“ na výdělek, plivá na penize a plivá na Ameriku. Nemůžete ho ani v tom nápodobit, žijete v kapitalistickém státě a Váš výrok, že „všechno prospěšného“, čeho se o Rusku douvíte, „radostně použijete pro kulturní péči v naší republice“, byl sice velmi sebevědomý, ale velmi, velmi unáhlený.

Jaké filmy se hrají v Rusku? Tedy především žádné detektivky, žádné vražedné historie, žádné sentimentální kusy o lidumilných milionářích a jejich ušlechtilých dceruškách, žádné hry o zločinných Japoncích. Převládá opět ruské realistické drama. Dle Andrejevovy novely sdělané drama „Savva“ s překrásnými snímky zimního ruského města a promítaným krásným slovním doprovodem, jest jeden z nejlepších filmů, které jsem kdy viděl. Do poutního města, ve kterém stoji klášter se zázračným obrazem Spasitelovým, se vraci hostinskému, zbohatlému z lidské pověřivosti, z ciziny syn revolucionář, Savva. Trpí

temnou tíhou, která leží na jeho městě i rodině, nenávidí podvod, který se zde ze zájmenořství provádí s národem, a rozhoduje se zářečným obrazem zničiti. Získává pro svůj plán jednoho z mnichů. Ale Savva má sestru, citovou bytosť miluje také tradici kláštera, chrám a svatou ikonu. Ta se dovidá o chystaném atentátu a v den, kdy přejal mnich ze Savvových rukou aby se vyznal představenému kláštera. Stanovení užravá lítivý plán. Nechávají v určenou hodinu k výbuchu skutečně dojít, ale před tím odstranili zářečný obraz a pověsili jej po výbuchu opět neporušený mezi trosky rozmetaného oltáře. Stal se zázrak. Znějí zvony, lid se sbíhá a padá tváří k zemi. Savva stojí na zasněženém náměstí a jeho radost po výbuchu se brzy mění v úžas. A lid se dovidá, kdo byl strújojem. „Sabba budiž od nynějska tvé jméno!“ volá jurodivý stařec poutník a první zasahuje Savvovi ránu. Savva jest lidem ubit... Nebo film, který se jmenuje „Otec a syn“? Otec dělník slouží v bílé protirevoluční armádě, syn v revoluční rudé. Syn jest zajat, zavřen a ráno má býti popraven. Za strážce k němu při výměně hlídek náhodou přichází jeho

otec. Poznává syna, rozhorluje se nad jeho zradou a v spravedlivém hněvu ho chce zabít vlastní rukou. Necht tedy zabije, revolucionář se neboji smrti, ale at prve otec dovolí, aby mu něco řekl. Takové žádosti ovšem oslyšeti nelze. A syn říká otci: „Pamatuješ?“ A před zraky starého vojáka bílé armády běží nyní obrazy: Pracuje v továrně a jeho dcera slouží u fabrikanta. Jest pánem svedena a ten nabízí otci peníze. Dělník je však trhá a házi zaměstnavateli pod nohy. To znamená i odchod z místa. A nastává těžká pout za prací, dlouhá čekání před továrními vraty, která pro něho zůstávají vždy zavřena, to znamená vypit kalich hořkosti své třídy až do dna, ponížení, bidu. A s nezaměstnaným otcem strádá a upadá i celá rodina. Vše, co mělo cenu, bylo již prodáno. Krčma a kofalka jest posledním útočištěm. A z obou se vybředá tak těžce! „Pamatuješ?“ ptá se zajatý rudý voják svého strážce. A ten se rozpominá. Blíží se jitro a oba prchají k rudé armádě: Otec i syn..... Tedy tendence, jak vidíte, pane Kvapile. Ale tendence přirozená, nevtírává, daná dobou a kulturním a třídním zápasem, jiná, než ona amerických sensačních kusů a válečných vlasteneckých dramat, jež se nikdy pro svoji násilnost a neupřímnost nemůže státi uměním.

Takových kusů se ted píše v Rusku mnoho a psalo by se ještě více, kdyby bylo dosti filmového materiálu. Nezdravého podceňování kinematografu, jaké jest mezi našimi spisovateli, zde neznají, filmu se něvyhýbá nikdo a kusy pro biografy píše, nebo alespoň navrhují, i Vy, pane Kvapile, že zdokonalené a uměním proniknuté kino jest divadlem budoucnosti, které zatlačí nejen všechna dramata, založená na pohlém ději, nýbrž i všechny divadelní dějové romány? Víte přece, že vše v divadle záleží na zvyku. A vidíme, že bylo lecké ilusi již nevadí ani bezbarvost fotografie ani slovo, které jest třeba napsané promítat na plátno, stejně jako si divák starého divadla zvykl nedatí se rušiti oponou, podlahou, nepřirozenou kulisu a osobně mu známým hercem.

Ale dělají zde ještě jiné věci, než že jen píšou nová filmová dramata. Pročítá se stará i nová literatura ruská a vše, co jest revolučního, proletářského, výchovného nebo prostě i jen lidového, se z ní vybírá a zpracovává na film. Je to i výborná propaganda literatury, neboť mnozí z těch, kdo viděli film, zatouží přečísti si také knihu. Viděl jsem kinové dra-

ma „Punin a Baburin“, zpracovaná dle Turgeneva. Turgenev končí zatčením mladého revolucionáře a dopravením jeho na Sibiř, ale zpracovatel dramatu si dovolil pětivteřinovou poetickou licenci, ostatně velmi působivou. Nechal hrdinu na Sibiři hodně sestárnouti a připojil jediný snímek, kdy se stařec dovidá o říjnové revoluci r. 1917. Vstává, zaslzi a žehná ji... Tohle, pane Kvapile, uděláme jednou — vše, jednou — s „Lešetinským kovářem.“ Lešetinský kovář byl sice tak trošičku reakcionář, vzpirat se průmyslovému pokroku je věc nemoudrá a bránit kovářskou dílničku proti továrně je boj předem ztracený, ale byl to rebel a to je vždy sympatické a byl člověkem, hotovým obětovati pro svoji myšlenku život. Jeho popularita mezi českým lidem je zasloužená. Tedy první díl našeho budoucího kinového dramatu bude končiti tam, kde končí Svatopluk Čech: Smrti kovářovou a jeho radostnou věrou, že zachránil svým vzdorem rodnou chatu a ves. To ovšem není pravda, pojďte-li, měli-li lešetinský potok potřebný spád, měla-li dědina levnou pracovní sílu nebo jiné podmínky průmyslu příznivé, přišel tam za několik neděl po tragické smrti kovářově týž nebo některý jiný fabrikant a postavil tam jinou továrnu, která to nad kovárnou přeče-

jen vyhrála. Zde začná druhý díl našeho dramatu. Necháme přijít těhož továrníka, to bude působivější. Staví se velký závod, kovárna zmizela se zemského povrchu. Pracuje se již. Pán skoupil kde jaký pozemek a domek, zřídil konsum a kantýnu, připoutal nerozvízitelnými pouty lidi ke svému závodu a ssaje z nich teď krev a morek, které mění na zlato. Vše je jeho: Země, po které šlapeš, chléb, který jiš, voda, již se myješ, jizba, v níž spíš, vzduch, který dýcháš, bez jeho dovolení není hnutí. Zřizuje Šulferajnskou školu a nutí lidi pod třem smrti hladem, aby do ní posílali své děti; do vsi se nastěhovala četnická stanice, která v zárodku dusí každý pokus o odpor a organizaci; závodní úředníci demoralisují tovární děvčata; souchotiny rádi, děti umirají anglickou nemocí. Lidunka a její muž — vzala si svého milého — se ovšem také proletarijsí a neotročí-li v této továrně, otročí v některé jiné. A pánovy kapitály rostou a s nimi roste do ohromných rozměrů i závod, všude beton a škvára, kde stála „stará kovárna pod jabloní“ již ani nikdo neví. Továrna se teď jmenuje „Wotan Löschteiner Aktiengesellschaft“. (Ze jest jejím hlavním finančníkem „Živnostenská banka“ a že na jejich akcích bohatne pan Jaroslav Preis, dr. Rašín a jiní

(cesti vlastencové, do dramatu sice nepřijde, ale je více než jisté.) Zde končí nás druhý akt. Ze třetího vime prozatím, bohužel, jen počátek a konec. Víme jen, že také Lidunčin muž odešel do světové války, že přebehl, bojoval v Rusku s legiemi, dokud tyto vedly poctivý revoluční zápas, po zradě jejich vůdců na zájmu lidu a zájmu lidstva že přešel do rudé armády, že se vrátil do Lešetína přesvědčený revolucionářem a na něm že spočívalo hlavní těžisko věci, jež se potom daly. Co se pak dalo v Lešetíně a ovšem i v ostatních Čechách, toho ještě neznáme a prostředek posledního dílu dramatu musíme tedy nechat prozatím nenaznačený. Známe se vši určitostí jen konec: Fabrikant utíká ze své továrny i vily. Utíká převlece a utíká pěšky a ne již v kočaře, taženém bujným dvojspřežím. Ohromné zástupy lidu s rudými prapory proudí k továrně a nadšené vyplňují její dvory a pějí „Internacionálu“ a „Piseň práce“; skupina dělnické mládeže se šplhá na střechu, rozmetává na všechny čtyři strany zlatá písmena „Löschteiner Aktiengesellschaft“ a vztyčuje místo nich za ohromného jáoutu rudý prapor s bílými písmeny Č. S. F. S. R. A závěrečný efekt dramatu? Ten ponecháme budoucímu spisovateli. Budeli to realista, milující sentimentální konce,

zavede dělnické zástupy v čele s hrdinkou, jím mužem a jejich dětmi na hřbitov k hrobům lešetínského kováře a dá hrob poseti rudy karafiáty a dá staré dělníky, kteří ještě kováře znávali, přejeti si rukávem po očích. A bude-li spisovatel založen mysticky, pak se při poslední scéně nad továrnou a zástupy výtěžného proletariátu zjeví ohromná postava lešetínského kováře a on zahrozí svým perlíkem ve směru, kam prchá jeho vrah a druhou rukou požehná svému lidu dole... „Ca iral“ pane Kvapile!

Ale abychom se vrátili k sovětskému biografu. Kromě úkolu uměleckého a polouměla-tační. O jednom takovém představení, které vzbudilo v Rusku sensační rozruch, Vám povím. O systému ruského klášternictví víte a také o mysticky založené ruské duši. Obojí se stalo základnou široce založeného a dobře organisovaného obchodu. Není snad v Rusku většího kláštera, který by neměl (ještě ted) nějakých „mořců“, to jest zázračných ostatků. Také katolictví zná ostatky svatých, každý kostel má v oltáři zazděnou nějakou kostičku, útržek oděvu nebo tfisku z kříže, ale z těchto relikví vyprchal do racionalistického ovzduší již poslední atom zázračné sily a dokonce i

slavné ostatky italských chrámů se pomalu stávají jen zajímavými kusy do musea obchodu s lidskou touhou po zázračném. Ne tak v Ruskou. Zde „mořci“ ještě žijí. A nejsou to jen kostičky, hřebíčky a trásky, ale celi svati. Leží v nadhorních rakvích, přístupni zraku i hmatu věřících, na hlavách zlaté koruny, tváře zastřeny závoji, pod nimiž možno dokonce postrčitnout tvar dlouhých voníšek; těla jsou pokryta brokátovými ornáty, zlatem vyšívány, mi přikryvkami a pásy, a z toho přepychováho obalu vystrkuje svatý jen ruku v bílé rukavice a hrany nohou v bílých punčochách a střevicích či opánkách. Když věřici ruku nebo nohu světcovu líbají a když mu kladou na prsa peníze — což jest pro obyvatele kláštera konečně nejdůležitější věci — mohou se přesvědčiti, že svalstvo světcovo zůstalo ve své pružnosti a pevnosti nedutknuto devíti či deseti stoletimi, a mají-li věřici jen trochu obracetelnosti, mohou dokonce ve světcově ruce pocititi i životní teplo, nebo i mírný po- hyb na smlouvu, že jejich modlitbě bude vyu- hověno. V den, kdy přijímá svatý návštěvy, stojí v jeho hlavách mlčelivý mnich, zahlu- baný v modlitby a klopici oči, ale pozorující při tom ostrážitě, zda někdo z poutníků, líbají- cich ostatky, se svatým nějak neutivě nema-

nipuluje. Našli se opravdu bezbožní racionalisté, kteří při zbožném libání píchali do svatého řependilky, ale nezjistili pranic. Jedněmi z nejslavnějších moščí byly ostatky svatého Tichona v klášteře „prvého rádu“ v Zadonsku ve Voroněžské gubernii, v kraji donských kozáků. Svatý Tichon Zadonský uzdravoval, těšil, potýkala hvězd a byl po kremeiských svatých její si vybrali bolševici za terč svého svatozádežného pokusu. Dne 27. ledna 1919 přišla do kláštera „prvého rádu“ ozbrojená komise črezvyčajky, t. j. výjimečného revolučního soudu, a žádala archimandrita, aby ostatky svatého Tichona odhalil. Archimandrita a ostatní na rychlo svolaní otcové byli touto smělostí krajně rozhořčeni. Pravost a neporušenosť „moščí“ byla r. 1861 zkoumána a potvrzena petrohradským metropolitou Isidorem, voronežským arcibiskupem Josifem a jinými církevními hodnostáři, protokoly o tom jest archimandrita ochoten črezvyčajce okázati, ale ostatků neodhalil za žádnou cenu, nemá k tomu bez svolení archijereje ani práva. Ale „črezvyčajnaja komisija“ se nelekla již větších pánu a neměla valné chuti pouštěti se do církevně úředních vyjednávání s archimandritou, archi-

jereji, arcibiskupy a metropoly. Sehnula se nad sarkofágem se svatým, řekla: „hej—rup!“, vytáhla jej a vynesla do zasneženého sadu pred klášterem. Sem sezvala zástupy věřících, sem přivedla archimandrita a ostatní otce a co nejhorského — pozvala si sem také kinematograf. A zde byl svatý Tichon svléknut. Nejdříve zlatou korunu dolů! A pak závoje s tváří. Pod nimi se okázalo veliké klubko obvazků. Když byly rozmotávány, objevilo se, že jich bylo sedm a že byly velmi dlouhé. Pak byla koule vaty. Když byla i ta rozdělána, naslo se v jejím středu půl ztrouchnivělé lidské lebky. Oddělali svatému ruku a vyšlo na jevo, že to byla jen bílá rukavice, podložená na hřbetě lepenkou masové barvy a vycpaná vatou. Pod muniškou opánekou, kterou věřici s takovým zanícením libávali, byla bílá punčocha, v ni ženský kožený pantofliček, pak zase lepenka tělové barvy ve tvaru holenně, opět vata a úlomek holenní kosti. Pod spoustou látek, pásu a provazců na prsou to byla ve spodu kovová deska a v celé ostatní rakvi jen několik drobných kostiček. Svatý Tichon byl zřejmě silně rekonstruován. A to vše, pohyb po pohybu, bral kinematograf. Ubozí mnisiil. Nejprve se tvářili trpitelsky rozhořčeně, pak velmi ropačitě, pak vzdorovitě a na konec do-

cela lhostejně, příhoda trvala trochu dlouho a nelze stále znásilňovat obličeje. Tedy putuje biograf s „Tichonem zadonským“ po ruských vlastech, film budí rozruch a na jeho představeních na přírodních prostranstvích se scházivá až 15.000 diváků. Vláda Rad bere lidu jeho pohádky. Chee-li někdo i nadále putovat k moščím, libati sandály s výplní dámských panofličků a klásti na brokátové pokryvky peníze, nikdo mu v tom nebráni, ale bylo třeba jednou ukázati, jak to s těmi ostatky vlastné je... Bolševici jsou analytikové a rozpitvají i svatého.

Ze se kinematografem zachycují denní události, jako subotníky, cvičení dělnické mládeže („všeobuc“), slavnosti, nové technické stavby, práce v továrnách, události za frontou atd. atd., rozumí se samo sebou zrovna tak, jako že se biografu hojně používá ve školách. Ale provádí se jím i výchova dospělých. Hospodářské vzdělání ruského mužka... darmo mluvit! Ze je jednou za rok třeba vzít do mošny kus chleba a vyjet si na pole a poškrabat je trochu „souchou“, aby země pojala sémě, a pak jindy že je tam třeba ještě jednou zajeti a pokosit obil, tohle zná ruský mužík již od dědečka, vždy tak bylo, vždy tak bude, a co se týče ostatního... „nu, nepřeju si“, „naplivat prostě“. A

tak se sovětský kočovný biograf rozjíždí po všech a ukazuje sedlákům, že je mrva také ještě k něčemu jinému dobrá, než jen ke správání cest a k pálení, že prase, nemusí-li si hledat potravu pod vesnickými ploty, může také stoluštou, že je užitečno nesázet bramború do plochého pole, ale rádkovat, že štepovaný strom dává lepší ovoce než planý a že se sázejí stromky takhle a štěpuje se takhle... a ještě mnoho jiných prospěšných věci. Valnáho významu tato představení zatím sice nemají, ruský mužík jest tvor staletimi vychovávaný k nedůvěřivosti a zpropadeně konservativní, ale kinematograf podporuje práci kočovních hospodářských učitelů a za čas se přece snad jen ukáže, že se zde a onde semínko ujalo.

Ale dosti již o biografu! O výtvarném umění chcete také něco vědět.

Tedy především nevězte tomu, že se zde nějak barbarsky nakládá s uměleckými památkami a že je na petrohradských novostavbách víděti zedníky, kteří jsou místo zástěrami opásání plátny Rubensových obrazů. Instituce Nar-komprosa „Oddělení ochrany uměleckých památek a starožitností“ koná svou povinnost mnohem lépe, než všechny úřady carské vlády. Musea jsou v pořádku a dostávají ročně tolík

peněz, co neviděla za celou dobu svého trvání, kremiské sbírky a sbírky jiných carských dvorů jsou neporušeny; ikony visí v církevních svých místech; v kostelích a klášterech dává vláda Rad mnoho renovovat; obzvláště památné a umělecky cenné chrámy byly dány pod vládní dozor, aby s jejich uměleckými poklady nemohli volně disponovat náhodou sem dosazení popř. a kostelnici. Byl vydán zákon vývozu uměleckých památek do ciziny, byly znacionalisovány velké soukromé sbírky a obrazárny a jen tak a v posledním skoro okamžiku byla Rusku zachována Boticellova „Madona“, která měla být prodána za hranice. Vzniklo mnoho nových muzeí v střediscích provincii, pořádají se kočovné výstavy, byly zřízeny uliční výkladní skříně, které si své umělecké předměty vyměňují. Nevím, je-li anekdota, kterou chci napsati, pravdivá, ale vypravoval mi ji jeden Čech — mám důvod nejmenovat ho — zaměstnaný ve Vysovnarchotu (Vyšší sovět národního chozajstva, t. j. hospodářství) dodávkami dříví. Bylo mu nařízeno dodati topivo do musea. Paliva bylo málo a došel proto k Lunačarskému. Oznámil mu, že má dva rozkazy: Jeden dodati dříví obrazárne, druhý porodnici, ale zásoby jsou tak malé, že může uspokojit pouze jeden z obou

ústavů. Upozorňuje však, že v porodnici umírá novorozenáta zimou. Na to prý řekl souhru Lunačarský po krátkém rozmýšlení: „Mám-li voliti mezi zachováním van Dykova obrazu a životem novorozenat, o nichž ještě povím, co z nich bude, volim obraz“. Tedy až do této mezi jde nenávist bolševiků ke kulturní! Tedy ano, na vzdáleném ruském venkově bylo na panstvích leccos zničeno, rozbil se porculán, ztratily se knihovny, ale také, jak se o tom u nás psalo, naprostě nebylo způsobeno nějakým obzvláštním barbarstvím bolševiků, nýbrž — abychom mluvili marxisticky — hospodářskými poměry. Tentokrát byla totiž velká bida o papír a mužici neměli do čeho kroutit machorku, což jest nejhrubší druh ruského tabáku. A tak, když několik měsíců po petrohradských a moskevských událostech se doplňila zvěst o revoluci až do stepních vsí a když byly mužíkům z újezdních městeček dány nejasné a z třetí a páté ruky přejaté výzvy k nacionalisaci velkostatků, nebo když se mužici rozhodli sami, že vyženou pány, rozebrali si nejen chlévy, rozmontovali nejen lokomobily, z nichž si jeden vzal kolo a druhý komín, nýbrž rozdělili se také o panské knihovny. Byly to

ostatně většinou knihy „čerti ví jakými pá-
meny tištěné“, neuměli to předstít ani gra-
motní. O tom se moskevské ústředí dovědělo
také až za měsíce. A když do provincie vy-
slalo rychle lidi, aby zachránili, co se ještě
zachránilo dá, byly již knihovny vykoufeny.
Mužíci si velinový papír velmi libovali, byl
mnohem lepší než kupecký balaf. Ale to se
stalo jen na několika místech a doufám pev-
ně, pane Kvapile, že za to nebudeste činiti
odpovědným — komunismus.

Či s vyvlastněním a nacionalisováním soukro-
mých knihoven, sbírek a obrazáren ze zásady
nesouhlasíte? Třeba Vám ovšem předem h-
ci, že to neznamená, že by pracující člověk
nesměl miti knihovny nebo pěkného obrázku
na stěně. Já se za nacionalisaci důrazně při-
mlouvám. Jistě jste prohlížel některé české
zámkы a viděl, jaké překrásné knihovny tam
leží ladem, aniž v nich kdo čitá; a víte, jakou
nemožnosti je dostati na venkově potřebnou
knihu a jak je to těžké i v Universitní nebo
Musejní knihovně. A nemyslete také, že by
dobrý obraz přinesl mnohem víc užitku v obra-
zárni veřejně přístupné, kde by rozdával radost
tisícům lidem, kde by jej navštěvovali mladí
umělci a školní děti, než když visí v nevкусně
hnádherné vile, kde kolem něho — ať již lho-

stejně, ať již s občasním zájmem — chodi
pani fabrikantová a její dětičky si jej vybírají
za terasy svých vzduchových pistolek? Jak byla
roztažána sbírka Lannova, je vám známo a
stejně i to, kolik krásných barokních soch a
řezeb větrá a rozpadává se v soukromém ma-
jetku české šlechty. Víte dále, co za války a
po ní zbohatlo kramářů, mlynářů, dobytčích
handlířů, nájemců nočních krčem a podobných
lidí. Ti všichni teď kupují obrazy. Jednak to
patří k dobrému tónu, jednak v tom vidi vý-
hodné uložení kapitálu. V jejich vlastnictví je
mnoho děl starých mistrů, obrazů Čírkových,
Alšových a patrně i Manesových. Co myslíte,
že se stane, když takový zbohatlý řezník při-
jde jednou v noci opilý domů a rozseká Ma-
nesův obraz na kusy? Nebo když dědička mly-
nářova, vychovaná v klášteře, hodi do peci
náčrtek Alšův proto, že uráží její „cudnost“,
nebo z nepofádku, nebo prostě proto, že se
jí nelibí rám? Mají k tomu právo a nikdo jich
nemůže hnáti k odpovědnosti. Obrazy jsou je-
jich vlastnictvím a oni mají neomezené právo
nakládati s nimi, jak za dobré uznají. Ze směl
římský patricius beztrestně zabiti svého o-
troka — své soukromé vlastnictví, to dnes
chápeme již jen s těží, že smí zbohatlý ho-
spodský zničiti své soukromé vlastnictví —

Manesův obraz, je nám patrné ještě zrej-
pochopitelně. Ale ať již se diváte na všecky jiné
koli, pane Kvapile, na „kulturní počí v naší
republike“ to pranic nezmění, nemůžete nás
sledovat ani tohoto „všeobecně prospěšného
ruského vzoru a o vyvlastnění uměleckých po-
kladů ze soukromých rukou se ani slovem ne-
zminíte. Českoslovenští a mezinárodní ketafo-
vé — praví to vládcové naší republikou — by
Vás v té případnosti na Vašem místě nenechali
seděti ani čtrnácté dny.

Výtvarní umělci mají ted příležitost uplatnit
svoje tvůrčí individuality mnohem lépe než v
dobách minulých. Jak sochaři tak i malíři.
Staví se mnoho památek. Na Divadelním ná-
městí moskevském byl položen základ k vel-
kolepému památníku Karla Marxe, který se do-
hotovuje v dílně sochaře Aljošina, před zim-
ním dvorcem petrohradským bude stát pamá-
ník Karla Liebknechta a Rosy Luxemburgové.
O obelisku revoluce (dílu architekta Osipova
a sochaře Andrejeva) na Náměstí Rad jsem
se již zmínil v prvém svazečku těchto Obrazů
z Ruska, o krásném památníku padlým revo-
lucionářům na Kremlské zdi snad ještě napišu.
Ale staví se a připravuje ještě mnohem více.
Na návrh Leninův byl Rady národních komi-
sařů schválen projekt na vystavění zde pade-

sáu památek světovým revolucionářům a u-
mělčím. Vyberu Vám z nich několik jmen a
vy alespoň na některých budete moci kontro-
lovat „nezbytnou úctu“ sovětské Rusi „k tvůr-
čím individualitám“ — miníli jste ji tak. Mezi
revolucionáři jsou Spartacus, Gracchus, Bru-
tus, Danton, Marat, Robespierre, Babeuf, Ga-
ribaldi, Stěnka Rázin, Gercen, Bakunin (a vte-
řice, jaké úporné boje se vedou v Rusku s
anarchisty a proti Machnovovi že se bojuje
zbraněmi?!); Zeljabovovi, Perovské, Plechan-
ovi (a vite, jak před revolucí se s ním nemí-
losrdně a vásnivě bili bolševici vůbec a Le-
nin zvláště), Bebelovi, Jaurésovi atd. atd.; ze
spisovatelů jmenuji Byrona, Huga, Heineho,
Zolu, Ibsena (spisovatele čistě buržoasního),
Někrasova, Dostojevského (velkého nepřitele
socialismu), Verhaerena; z výtvarných umělců
Rubleva, Césara, Menieura; z hudebníků Beetho-
vena, Rimského-Korsakova a Chopina; z herců
Močalova. Památky jsou z části hotovy, z části
se na nich pracuje, památník Robespierrový byl
již dokonce kontrarevolucionáři vyhozen do
povětrí. Ještě cosi nového zavedla revoluce.
Na četných místech Moskvy zasadila do do-
movených zdí kamenné basreliéfy v rozměrech
prostředního obrazu, symbolisující proletářské
hnutí, rasoluci, nebo představující vynikající

dělnické vůdce. Převládá v nich futurismus primitivismus. Na „Malém divadle“ zrovna proti mému oknu jest na příklad zařazena do zdi primitivistická deska s hlavou Kropotkinovou a s vytesaným citátem z něho. A mluvčec Kropotkin, žijící ve vilce nedaleko Moskvy, není přítelem ani bolševíků ani jejich diktatury, a snad tedy bude možno i ten fakt zapadit k odpovědem na Vaši otázku o „nezbytném“ úctě k tvůrčím individualitám.“

V malířství převládá plakát a karikatura. Plakát, první pozdrav revoluce, vám tempramentně vykřikne své „Zdrávstvuj!“ již v první stanici, kde vstoupíte na ruskou půdu, plakát vás neopustí po celou dobu vašeho zdejšího pobytu. Plakát, teploměr revoluce! Jsou teplota a tep revoluce normální, hovoří plakát moudrou a uklidňující řečí. Ale jen jediný nepravidelný úder tepny a plakát již o něm ví, jeho červeně zaplápolá. A horečka stoupá a plakát se rozhoří krvi a ohněm a je tu krise a plakát ječivě křičí na poplach a jeho krev zrudla do nejostřejšího purpuru a jeho plameny běsní šlehajicimi dutkami. Krise překonána a plakát se rozchechtá červeným smíchem, horečka minula a rudost plakátu bledne a on se směje vesele a radostně.

Počátek března, kdy jsem vstoupil na půdu

republiky Rad, byl dobou znovabudování. Kolčák byl rozbít a vydán, loupežnické roty Judecké prosíly dohoda o milost. Denikinovy armády prosíly dohoda o milost. Plakáty jádaly. Radovaly se nad Kolčakem, Judeničem a Denikinem, vymetaným pod ohromným dvojkřídlým kostelem s půdy Ruska; smály se v dvojkřídlém obrázkem této bělo-modro-červeným ptáčkům, zpívajícím si na větvíce svou ranní písničku dotud, dokud nepřišla dělnická pěst a nechytla zpěváčků pod hrđlem, že jen zobásky rezvěřeli a očka zděšeně vykulili; vysmívaly se břichaté francouzsko-anglicko-americké trojici, volající na ni: „Kapitalisté všech zemí, spojte se!“, litily dělnické a mužické zástupy, táhnoucí s jášotem kolem chrámu práce a provolávající slávu vládě Rad. Konečně byl tedy konec světové a občanské války a přicházela doba budování. Továrny zahajovaly práci, všichni zdraví lidé byli voděni na pracovní povinnost do lesů pro dříví do závodů, a plakáty poučovaly, jak důležitou věc jsou polena, házená dvěma dělníky do rozpálené výhně pod kotlem. A když byly závědní peci alespoň pro nejbližší dny uspokojeny, proudily zástupy dělníků na nádraží spravovat lokomotivy zničené válkou a revolucí, a plakáty byly plny vlaků, nádražních skladišť se zásobami, že-

lezničních zřízeneců, a vykládaly, že od správky parostrojů a pravidelného projezdu vlaků zde vši zásobování měst a zničení příslery hladu. Válečná armáda nebyla rozpuštěna, ale přeměněna na armádu pracovní a spravovala trati a silnice, vystavěla za pomocí občanů most přes Kamu o dva měsíce dříve, než bylo rozpočteno, což znamenalo zásobení střední Rusi solí a obilím. Rusko okřívalo a plakáty to zrcadlily. Bylo mobilisováno všechno gramotné obyvatelstvo s rozkazem vyučovat čtení a psaní a zničit tak během tří měsíců všechn analphabetismus, a na rozích volal plakát s dělníkem, svíticím si obloukovou lampou do kupy starého železa: „Osvěta jest nejlepší zbraní proletáře proti kapitalistickému útisku.“ Ale objevili se i sběhové z pracovních armád a plakát, do té je: „Hupáku, pohled, komu sloužíš! — dupá si na sběha a ukazuje mu tlustého buržuje, vítajícího desertéra a tisknoucího mu s úsměvem ruku. Leč to bylo jen okamžité vzrušení. Přichází jaro a táni, třeba vyčistit ulice, ustanovuje se týden domovních úklidů a týden veřejných koupelí, a plakáty — tentokrát malé, tak více domácí a bez valných nároků na uměleckost — poučují o nemozech, mouchách a jiném hmyzu, o důležitosti čistoty a ozdravy.

ještě zde slunce a svěžího vzduchu. Ale bliží se i premi květen, první, který neposvěti dělnictví, ani revolučním bojem, jako v minulých desetiletích, ani ročích, nýbrž práci. Ne již otročinou pro trádního nepřitele, ale volnou, radostnou prací pro sebe, svá děti a vlast, kterou teprve tehdy proletariát nalezl. A chystá se plakátová záplava na heslo: „Práce svobodného člověka jest svátkem.“ Z obrazu svítí klidná radost, že po půlšesta ročích zmatků a bojů dochází konečně dělnictvo cíle. Vše se na prvního května chystá na veřejné práce, jichž jest všude tolík. tolík potřebi. Již se i žertuje: „Letos si nebudeme šmahat drahých bot na dlažbě“, usmívá se v hoření polovici dvojdílný plakát, kreslený mužských i ženských noh na hrotitých kamenech; „letos si moskevskou dlažbu spravíme“, povídá dolejšek plakátu, znázorňující zástup občanů, schýlený v dílu nad uličními kameny. Jen tam, kde zahovorily plakáty o kontrastu mezi budujícím Ruskem a zápasící ještě Evropou, stala se jejich řeč tvrdě vážnou... Leč radost stavitele netrvala dlouho. Na samém konci dubna zahájili Poláci ofenzivu, dobyli Berdičevo a blížili se Kijevu. Kapitalisté všech zemí se skutečně spojili a hnali polský lid proti socialistické republice. Ru-

sku nemělo být dovoleno pracovat. A tu roky ruských měst zasípely hněvem. Objevila se na nich hlava polského šlechtice s výrazem vzrušení. Tedy ještě jedna válka! Tedy znova třeba položit zednické lžice a kladiva, opuslit stavby, je to již poslední pes! Ten se však ukázal nebezpečnějším, než se na první pohled zdálo, zakousl se hluboko do Ruského těla. Kijev padl, spojení s Oděsou a ukrajinskou zásobárnou bylo přerušeno a na jihu se počal hýbal bylo veliké. A tu zahořely plakáty ohněm a poplach. „Dělníku, pušku do ruky!“ „Chceš návrat minulosti?“ (A plakát ukazoval na jednou straně kořalnu, na druhé kriminál) „Smrt polským pánum!“ Smrt polským pánum! Smrt polským pánum! To křičí rohy, to křičí každý papír, který vezmeš do rukou, to jest barevnými písmeny psáno na každé dřevěné ohradě, na každém volném kusu zdi, a pod tím děla, pušky, bajonety. „Pryč se šlachtou!“ „Ať žije Polska osvobozena od velkostatkářského jha“. „Ty!“, volá na vás s plakátu rudý voják a ukazuje vám prstem do tváře, „přihlásil ses již za dobrovolníka?“ „Jak pracuješ pro frontu?“ ptá

se důtklivě jiný obraz; „zbraní? praci? propagandou?“ A vše schopné a zdravé táhne do boje, muži, ženy. Dilny a kanceláře se vyprzdňují. Smrt polským pánum! A volá-li revolverce: Smrt!, není to hluché slovo. Poláci se po prvním rozběhu zastavili, zakolisali a teď utíkají. Opouštějí Kijev, vyrážejí do vzduchu most přes Dněpr, bombardují na ústupu město a popravují zástupy pochytaných dělníků. Ve-liký rado-černo-bílý plakát to ukazuje ruskému lidu a je na něm oheň, krev a hrůza: „Prokleti a smrt najatým vrahům!“ Poláci prchají. Proletářské vojsko je pronásleduje do polského království a Varšavě již hrozi nebezpečí. Slachcie, poslední pes světových kapitalistů, je zahnán a odbyt. Poslední? A bude opravdu možno se vrátit k plodné práci? Ne! Na jihu se ještě jeden hýbá. A plakát zasoptil novým hněvem: Z kupy setlivajících mrtvol nepřátele Ruska se zivihá zmetek Vrangel a vztahuje dlouhou, šerednou ruku na donskou uhelnou pánev; a na tu ruku se napřahuje rudý voják velikým mečem. „Vrangel je ještě živ! Dobij ho bez milosrdenství“, křičí obraz... To je revoluční plakát z konce července, ze sjezdové doby, kdy se v té jeho krvavé záplavě objevuje obraz nový, jasný a sebevědomý, vítající pěti evropskými řečmi delegáty druhého sjezdu třetí Internacionály.

Fosilám, pane Kvapile, radu ruských plakátů domů a žádám pana Borového, aby je dal reprodukovati. Předpokládám totiž pevně, že pan Švehla má svou politickou policií tak břízne organisovanou, že zásilka dojde bez pošromy. Sbírka naprosto není vzorná, dokončená ne úplná, dostati v Moskvě plakát, je stejně tak těžko jako knihu, posilám obrazy tak, jak se mi je podařilo sehnati. Bude Vás mimo jiné jistě zajímati, že v zásilce najdete i známý Kupkův plakát „Zlatá modla“, který zde byl hojně rozšířen.

Karikatuře se dají na půdě revoluce znamenitě. Nejbujnější je v dobách či treba jen chvílích jasné pohody, vždy optimistická a plná naději i tam, kde je nejdrsnější. Revoluční karikatura, jak se objevuje na plakátech, ve výkladních skříních a jak ji v seriích střídavě ve svém výkladu vystavuje Rosta (Ruská telegrafní agentura) jede mnohem dál, než karikatura naše a často by našemu maloměstákům zarazila dech. Naše karikatura vyrostla ve vlažném zápachu spořádané městské domácnosti, za národnostně revolučních a válečných dob se z ohledu na censuru nemohla rozvinouti a po dobytí národní samostatnosti se přichýlila k vládnoucím třídám a stala se reakcí. Nedorve vše, než malovati neholené socialisty a

bolesvky ve vysokých čepicích, je to jediný tip, jen který se znohla, škoda, že není ale spon původní. V Čechách sice jakživ nikdo podobných čepic neviděl, ale poněvadž je nosí malířovské dělnictvo a poněvadž je tedy tak malují „Fliegende“ a „Lustige Blätter“, vypůjduje si naše červenobílá karikatura od nich. Reakční karikatura u spuchlého nosu, tvář napuštěná kapek krve a spuchlého nosu, tvář napuštěná od poličku, to je tak vrchol drastiky, kterou čtenář našich humoristických časopisů snese, z úst letící stoličky, to je již trochu mnoho. Revoluční karikatura? Uch, uch, pane Kvapile, ta se snese právě jen za revoluce a v Rusku. Nezastavuje se ani před šibenici a mrtvolnou záhalostí. Tlustý břich, propichnutý bajonetem, velkostatkář, utíkající před ranami hnojovými vidlemi, burzuj na všech čtyřech a s uzdou v ústech, a na něm jedouci proletář — to jsou tak všeobecné žertíky zdejší karikatury. Posilám rovněž několik náhodných ukázek domů. Tedy ani ruské revoluční karikatury v naší republice nezavádějte, pane Kvapile, nějaká kefasská deerunka by z toho mohla omdlit a měl byste zbytečně nepřijemnosti.

V Rusku se teď mnoho maluje na plátně a obnovuje se v poněkud jiných formách staré kórou hevnímu mění. Prapory a zástavy, no-

šené v dělnických průvodech, nejsou jen barem rudé látky připevněné na žerdi, jak vidíme u nás, nýbrž jsou to veliká plátna na tyčích, nesená několika lidmi. A na plátnech jsou namalovány výjevy, symbolisující revoluci, hly vy komunistických vůdců, uplatňuje se tu ornament a dekorativní písmo. A o národních slavnostech se ověšují domy prahy rudých látek od střechy až hluboko dolů a na nich jsou podobné malby a nápisy. Je to velmi pestré a umělecky působivé a vzniká zde snad nový obor působnosti pro malíře.

Jak vznikalo vlakové malířské umění, to jste viděl za války. Na dobytcího wagon (zde mříkají „tepluška“), v němž byli transportováni vojáci, namaloval nějaký vlastenecký žertovník křídou šibenici, na ni panáka, pod to napsal: „Král Petr“; psalo se na stěny vozů „Ať žije Praha!“, „Na shledanou!“, „Serbien muss sterben, jeder Schuss, ein Russ, jeder Stoss, ein Franzos, jeder Tritt, ein Britt“, „Za císaře a vlast“, a okolo toho se křídou namalovaly primitivní rámeček. Tak to začalo. Pak měli vojáci někde za frontou mnoho dlouhé chvíle a kresby a nápisy se množily a zdokonalovaly; tu a tam se našel i malíř pokojů či akademický, kteří se také súčastnili kolektivní práce, z panáků se stávaly více méně podařené karikatury,

z primitivních rámečků ornamenty, písma nabývaly dekorativnosti. Československé sibiřské legie, které bydly měsice ve vlačích a měly až k zouflání mnoho kdy věnovat se svým wagonům, přivedly tuto techniku k jisté dokonalosti a odborně již řešily problém plochy, pferývané okny a dveřmi. Vládu Rad udělala z wagonového malířství novin, přivezených českými delegáty do Moskvy, psal o agitačních vlačích již soudruh Smeral a bude mi tedy možno oznamovat se jen na nejnuttnejší. Takových vlaků ještě v Rusku prozatím pět po šestnácti vagonech dlouhého typu. Některé vozy jsou vůbec bez oken, jako kinematografický, nebo vagon s nákladem, u jiných umístěna okna tak, aby dávala umělci co nejvíce místa pro malbu. Je to skutečná umělecká výstava. Scény, karikatury, symbolické obrazy, národní ornamenty, dekorativní agitační nápis. Jediná plocha dlouhého vlaku nezůstala nepomalovaná a celek působí neobvyčejnou pestrostí. Při výpravě prvních tří vlaků („Vlak Leninův“, „Vlak říjnové revoluce“, „Vlak Sverdlovův“) bylo dbáno „nezbytné říct k tvůrčím individualitám“ a umělci si na 32 wagonových plochách směli namalovat, co chtěli. Za plochu s ornamentální výzdobou dostávali devět tisíc rublů, za plo-

chu s výzdobou figurální dvacet tisíc a po celou dobu, co pracovali, byly zdarma stravovány. (V té době byl průměrný měsíční plat důlníků o něco méně než pět tisíc rublů.) Práce nebyla ovšem zadána jednotlivcům, nýbrž kolektivu, který také ručil za provedení. Ale u nejnovější vystavěných dvou vlaků, to jest „Rudého východu“ a „Rudého kozáka“, si určilo politické vedení samo, co malovat, neboť oba agitační vlaky mají své zvláštní poslání. „Rudý východ“ pracuje mezi mohamedánským obyvatelstvem Turkestanu a Sibíře a bylo tedy třeba jeho uměleckou výzdobu přizpůsobiti místním poměrům, tradičním a vкусu, „Rudý kozák“ vylej počátkem dubna na svoji prvnou cestu na Kubaň a Don, aby získal kozáky, jichž území bylo nedávno před tím dobyto na Deníkinovi. Kozák! Jaké to vděčné thema pro malíře, i když je „diktováno“! To značí slunce, to značí pestré barvy a kozácký ornament, kozáckou vesnicí, zlaté žně, tábory kozáckých žen, zástupy jezdců, to značí Stěnku Rázina. Vite, kdo to byl Stěnka Rázin? Ruský Janošík druhé polovice osmnáctého století, Janošík ruských rozměrů. Mezi Samarou a Stavropolem, u Zeguljovských hor, vystupuje z řeky Volhy útes; zde dumával strašný ataman své razbojnické dumy, zde byla základna jeho člunových vý-

prav proti šlechtickým sídlům. Stěnka Rázin, popravený někdy v sedmdesátých letech před minulým století na náměstí před Kremlom, patří také k dějinám soudobé revoluce. Pěje o něm několik lidových písni, molově měkkých a krásných. Obsah jedné z nich je takový: Z ostrova na říčnu řeku vyplouvají čluny. Na přidi stojí Stěnka Rázin, v objetí s perskou kněžnou; vede svou svatbu. Ale v pozadí zapíráli kozáci: „Bab z nás nadělal. Byl s ní jednu noc a ráno se stal sám babou.“ Ataman slova zaslechl. Jeho oči se zalily krvi. Vyzdvíhl vysoko Persanku a břehy zazněl jeho hlas:

„Volho, Volho, řeko ruská,
Volho, rodná máti má,
pohled, jaký dar přeslavný
donský kozák ted ti dá.“

A vrhl kněžnu krasavici daleko do leticích vln. „Co jste se, čerti, roznyli? Zpivejte! Veselou si zanotujeme na pamět její duše!“, zavolal na své kozáky. Tedy Stěnka Rázin patří také k dějinám soudobé revoluce. Na plné ploše jednoho z wagonů „Rudého kozáka“ jest vymalován jeho obraz. Veliká postava Stěnkova se zvedá ze středu lodice, letící po bílých vlnách modré Volhy a osazená kozáky v rudých košílech. A nad obrazem jest nápis: „Ko-

záku, vzpomeň si na slova Stěnsky Rázina: „Příšel jsem být i jen bojary a bohač, ale s chudými a prostými jsem hotov, jako bratr, o vše se rozdělit.“ Prosté revoluční heslo! Ale tot heslo každé revoluce, její symbol a trest, a ani dnes se v principu neděje jiného, než co před sto padesáti lety, dávno před Marxem, Engelsem, Krapotkinem a Leninem, hlásal a na této ruské půdě prováděl selský rebel Stěnska Rázina. Ted jede jeho obraz a slovo agitovat mezi jeho krajany, donské kozáky.

Tak se tedy v sovětském Rusku provádíagitace uměním. Znamená to ovšem také polarisaci umění a je to zároveň i odpověď na Vaši otázku, pane Kvapile, „jakým způsobem jest opatřeno zlidovění všechno umění.“ Poslyšte, to je divné slovo, to Vaše „zlidovění všechno umění!“ Jako by vyšlo z dávné minulosti, jako by člověk rozevřel nějaký prastarý, historický demokratický slovník. Věřte mi, neafektuji, řeknu-li Vám, že jsem už na první ráz ani nepochopil, co tím mýlite. Zde se totiž způsob myšlení trochu převráti. A tak jsem chvíliku musil vzpomínat, jak se to vlastně dělá, aby nebylo zlidověno všechno umění. Ale vzpomněl jsem si brzy: „Aha!“ řekl jsem si. „To se zavrou obrazy Alšovy a

Manesovy do salonů bohatých hostinských a ředitelů bank, a starí mistři do opuštěných síli panských sídel a klášterních refektářů, aby jich nemohl nikdo vidět. To se schovají na vrata se zamknou na dva západý, to se Rohokní sochy v šlechtických parcích a želez-dinu „Kovový věk“ dí do zasedací sině pražské radnice, aby neurážel niči cudnosti, kromě opě pánu radních. To se stanovi do divadel a koncertů tak vysoké vstupné, aby tam lid nemohli, to se určí úbor, v jakém se má člověk dostavit, nebo alespoň ten úbor se zavede ryzkem, aby se do koncertů, přednášek a divadel znechtělo chodit každému, kdo nemá černého kabátu nebo plesových šatů. To se prodívají knihy tak draho, že si je může koupit jen člověk zámožný. A tak dále, a tak dále.“ Vidite, pane Kvapile, všech těchto ne-přirozených věci již v Rusku není a tak je prav, ale prajednoduše „opatřeno zlidovění všechno umění.“

Ale budu s Vámi mluvit tak, jako byste o sovětském Rusku nevěděli více, než co bylo natištěno v „Národních Listech“ a „28. Říjnu“. Tedy na jedné stěně agitačního vlaku, o kterém jsem právě psal, jest dvojdílný obraz, jež první polovina odpovídá na otázku: „Co vám dávala stará vláda?“ tendenčně přihroce-

nou realistickou malbou, z níž jde na jevo, že kořalku a kriminal. Ale „sovětská vláda dává dělníkům knihy, časopisy, vědění a bezplatné učení“, hlásá slovem i kresbou druhá polovina obrazu, znázorňující tábor kozackého literatuře propagátora na tribuně, rozdávajícího literaturu. To není fráze. Dokazuje to již sám vlak. Má vůz, v němž jsou pro organizace připraveny balíčky s celými knihovničkami beletrie, stického, socialistického a hospodářský odborného obsahu, má také krámeček, kde možno kupit literaturu jednotlivcům. V agitačních vlastiskárnách je radiotelegrafická stanice, redakce a zprávami. Jest tam celý vagon zařízený na delní společnost. Ve vlačích bývá vždy soubor gramofonů, které jsou rozdávány organizacím a jichž desky reprodukuji kromě řeď politického obsahu také koncerty hudební i pěvecké, lidové písničky a revoluční kuplety populárního satyrika Demiána Bědného. Tedy: obrazárna, knihovna, čítárna novin, divadlo, kinematograf a hudební síň... vše v místě. Představte si, pane Kvapile, že těchto pět vlaků — a kromě nich pracují stejně tři říční lodě. a na jaře, než přišla šlechtická Polska, se po-

můžlo vystavěti agitační lodě námořní a zřídit agitační aeroplány — jezdí do nejodlehlejších krajů Ruska a zastavuje u vesnic, kam se dostane pouze málokdy a vždy jen náhodou nejake prastaré číslo novin, do dědin, které ještě nikdy neviděly elektrický světlo, a dívalo, kinematograf, a gramofon znají jen z vypravovaní vojáků, vrátilivých se z vojny. Zpráva, že vlak přijede, byla dána již před několika dny a roznese se po kraji. Ted proudí všemi polními cestami ke trati zástupy mužů, žen, dětí, starců, aby se podivaly na ten zárazek. A vlak přijel. Zástupy stojí chvíli zaraženy. Netroufají si bliže. Pak si dodávají jednotlivci smělosti. Příklad svádí. Ale jen pomalu a nedůvěřivě se tvoří u vlaku hlučky a vše ještě mlčí. Ještě to chvíli trvá. Ale skupiny kolem vagonů houstnou, houstnou, a pak je tu rázem celý vinici se zástup. Nemohou se vynadiviti té pestré obrazové kráse. Po několiku se rozhledivají a počínají rozuměti. Vidi obraz pouličního boje na barikádách Petrohradu, kavalíru kozackých jezdců, tábory, svoje vesnice s doškovými střechami. Počínají rozuměti i karikaturám, kdosi gramotný našel odvahu a předčítá nápis. „Koště, vymet všechnu panskou špinu, ruský lid svou čisti domovinu!“ A pod ohromným koštětem v děl-

nické ruce se váli generáli, popí, poměšec, policajti, kupci, všichni, kdož sužovali a omluvili ruský lid. Diváci poznávají utíkajícího Denikina, Kolčaka a Judenice, hledí, jak milostní v lakových botách a monoklech metou ulicí a jak kyselé obličeje k tomu dělají, vidí selskými vidlemi hnaného velkostatkáře, diví se, poznávají, usmívají se. A rozesmápravdu on!... „Ach... a Stěňka Rázin!... Oboháče!...“ Zatím se zřizuje fečnické tribuny, rozdávají se v tisících exemplářích noviny, napadecí krámek, hudba spouští, připravují se automobily, které rozvezou na čtyřicet verst daleko literaturu, řečníky a gramofony. Venku se improvisuje tábor lidu, a v době, kdy se koná, jsou děti vedeny do kinematografického vozu, kde se jim hraje dětské hry, ukazují výjevy z dětských sjezdů, kolonií, z manifestací proletářské mládeže, scény plné života, svěžestí a nadšení, které volají svým obsahem i nápisy: „Do řad, dělnická mládeži, hoši i děvčata!... Na nohy, děti, když otcové jsou již unaveni!... Dělnická mládeži všeho světa, spoj se!“ A když zatemní večer trať i krajinu, osvětlí se obrazové stěny vagonů elektrickými reflektory a biograf se vynese do pří-

rody. Použuje (často s přednáškami) jak zdělávat půdu a jak hospodarit, předvádí obrazy z revolučního života, agituje „Tichonem Zadonským“, hraje „Otce a syna“, „Savvu“, „Katharínou“, hraje tisícům diváků... Znáte, pane Kvapile, nějaký účinnější prostředek zlidověti umění, než tento politicko-umělecký jarmark?... Ale ani tohoto vzoru nebudeste v Česko-Slovensku napodobiti, že ne?...

Popularisace umění se provádí v první řadě knihami. Poptávka po knihách je veliká, zízeň vědění palčivá. Nedovedl bych si nikdy představit této neukojitelné touhy po čtení, kdybych ji zde již po měsíce na vlastní oči nesledoval někdy s obdivem, někdy se smutným úžasem, kolik knih se zde mladými lidmi spolyká, jaké hory papíru, který stojí tolik zdraví, mládí, nikdy nahraditelných letních nocí a může dát jen tak málo. Proletariát jako by si chtěl rázem vynahraditi vše, oč jej připravila staletí. Negramotný, jehož právě naučili čísti, jako by se nemohl nasytiti černé těch záhadných mu dříve kličků knížek. Všechn mladý proletariát chce rázem dohoniti školní vzdělání, jehož se mu nedostalo. Studium, dělnická universita, toh ideál každého z nich. Domnělá nevzdělanost nejtěžším jeho břeménem! Cte se až zbytečně mno-

ho. Knižní vydání v deseti tisících exemplářích se neudrží na skladě ani tri dny. Vědění, že dění! V počátečním revolučním chaosu nabýval tento hlad po knihách misty až komických forem. Přišel důvěrník organizace do knihkupectvího krámu, rozhlédl se do výsky i šírký po regálech, roztáhl ruce a řekl: „Dejte mi to až potuthle!“ A venku již stál připravený po voz. Ted je knižní trh již regulován. Tiskne prvých dnech říjnové revoluce byly konfiskovány všechny větší tiskárny a zásoby papíru. Tiskne se velmi mnoho. Nemám sice v rukou úplných dat, ale myslím, že se i poměrně k počtu obyvatelstva tiskne v Rusku nejvíce ze všech států. Ale přece malý příklad, abyste měl představu: Petrohradský sovět vydal od března 1918 do ledna 1919 15 milionů výtisků knih a brožur, 5 milionů plakátů, 37 milionů exemplářů novin. To jediný sovět a za deset měsíců! Ale všechno to je málo. Rotačky a zásoby papíru nestačí poptávce. To je také příčinou, že prozatím, než bude tato nouze odstraněna, se knihy prodávají pouze organizacím, t. j. odborovým, politickým, vojenským, čítárnám, školám, knihovnám továrním, selským i jiným, úřadům, proletkultům atd. atd. Koupiti knihu jednotlivci je téměř

pomožno a také cizinci, na jehož informaci má sovětská vláda zájem, jest třeba mnoho parků s mnoha razitky, než se dostane do knižního skladu, kde knih, které hledá, obyčejně již nenajde. Vydává-li knihy proletářský stát, znamená to, že byl jednou pro vždy učiněn konec vyděračství i nakladatelů na obecnostvnu autorech a že jsou knihy levné. Nové vydání Marxu stojí na příklad 100 rublů. Objevili se někdy jeho výtisk na Sucharevce, žádají za něj dvacet až čtrnáct tisíc rublů a sleví pak až na deset tisíc. (Ptáte se, jak je možno, že se dostala kniha, vydaná již státem, na Sucharevku? Črezvyčajka se o tuto otázku rovněž zajímá, ale také obyčejně nic nezjistí. Patrně knihu někdo někde ukradl, nebo vylákal podvodem. Zloději jsou tu totiž také ještě; doufám, že Vám to není divné.) Vydává-li knihy proletářský stát, to jest, rozhodují-li o přijetí či nepřijetí rukopisů toliko umělců, znamená to dále, že zmizely všechny krvavé kolportážové romány, detektivky, indiánky, pikanterie, a že je dán základ k tomu, aby v budoucnosti byly tištěny jen knihy umělecky cenné. To je v česko-slovenské demokratické republice ovšem rovněž neproveditelné a „Svaz českých nakladatelů“ (či jménuje se ten lupičský spolek

jinak?) by Vám již zarazil všechny choutky chtít mu vzít možnost bohatnouti na bídnych knihách, přeložených bídne placenými pisáři do bídné češtiny... V Rusku se teď kromě nové literatury vydávají hojně ruští klasikové a dobrá literatura cizí. Z ruských klasiků-beletristů byl doposud nově vydán Puškin, Toljevský, Uspenský, Krylov, Saltykov-Scodrin a jiní. Vydání vyšla v padesáti až sto tisících výtiscích a díl Čechova stál na př. 1 rubl 50 kopějek. To stojí dnes jediná třešně více. V knižních skladech těchto knih již vůbec nenajdete. Proč jsem podtrhl jméno Tolstého a Dostojevského, jste asi pochopil. Je uctě k tvůrčím individualitám". Vydává se i literatura zahraniční a redakce knihovny autorů světové literatury byl pověřen Maxim Gorkij. Jistě Vás bude zajímati, že jsem mezi knihami, šířenými sovětskou vládou hlavně na venkově, nalezl i překlad „Psohlaveč“ Aloise Jiráska. Divné jsou cesty umění! Starý pán je vším možným spíše než bolševikem, a přece je možno, že vzpomínka na jeho Kozinu pomáhala také při vyhánění některého poměščka z jeho panství, a možná, že ještě při něčem horším, neboť na ruském venkově se místy daly věci docela nepěkné.

Zajímáte se o organizaci kulturní činnosti? Jest dosti složitá, ale snad se mi přece podaří objasnit Vám jí několika slovy, aby tento list nebyl nevitáných rozměrů. Ruská socialistická republika spadá na čtyřech sloupeček: Na systému Rad, jež jsou vlastním státním orgánem, na komunistické straně, která svými tykadly proniká do všech institucí a již se provádí diktatura proletariátu, na odborové organizaci, která reguluje hospodářský život a na armádu. Každá z těchto institucí má svá zvláštní kulturně osvětové oddělení. O armádě mluvit nebudu, to je konečně zřízení dočasné, ale že i ono pracuje, toho je důkazem, že vojenský oddíl ústředního výkonného výboru vydal za jediný rok 1918—1919 (novějších dat nemám po ruce) sto dvacet čtyři publikací v počtu dvanácti milionů výtisků. Systém Rad, strany a odborové organizace proniká z centra přes gubernské město, újezdni město, volostní městečko až do vesnice a každé jednotlivé továrny. Všude tam jsou jejich úřady a u každého z nich zvláštní oddělení, které nemá jiného na starosti, než pečovati o kulturní činnost. Kdybyste, pane Kvapile, nedej bůh, snad jednou zešílel, a chtěl cosi podobného zaváděti u nás, znamenalo by to, že by Vám bylo

ke každému okresnímu hejtmanství, okresnímu a obecnímu úřadu, do každé vesnické rychty a továrny dátí nejméně jednoho člověka, který by měl na starosti výhradně osvětu. A při tom byste vyřídil pouze práci Rad, a politických a odborových organizací byste se ani netkl. Tato hustá kulturně organizační síť v Rusku má úkol složitý. V prvé řadě jest ji vybudovati, znova zříditи či zreformovati školství a likvidovati negramotnost. S bojem proti analfabetismu a s mobilisací gramotných, kteří měli naučiti své zanedbané soudruhy čtení a psaní, bylo započato již na jaře letošního roku a přes nedostatek papíru, tužek a knih (psalo se uhlím na zdech a pecích, čtlo se ze starých novin) docíleno pěkných výsledků; ale v nejslibnějších počátcích přišla vojna s polskou šlechtou. Teď se práce zahajuje znova na podkladě dokonalejší organizace. Jsou právě svolávány gubernské, újezdní i volostní sjezdy učitelstva, které vezmou do rukou řízení prací a provedou její organizaci do všech podrobností. Koncem září, po dokonání polní práce bude zahájeno ve všech a závodech povinné vyučování čtení, psaní a počtům, spojené s propagandními socialistickými přednáškami a hospodářskými kursy. Ale to jest pouze část úkolu, který vykonává ruská kulturně-

osvětová síť. Jí se jest starati o knihovny, které byly zorganizovány z biblioték sebraných buržoasií; o muzea, která vznikla nejen ve venkovských městech z uměleckých památek bývalých panských sídel, nýbrž vznikají dělní i při továrnách a jednotlivých závodech; ona má na starosti divadla, koncerty, přednášky. Ideálem jest, aby každá větší továrna, každá ves měla svůj Národní dům. Mnoho jich již stojí, mnoho se jich staví a ke mnohým byly položeny základy při letošním „subotníku“ na prvního Máje. Národní domy v sobě mají soustřediti vše, co souvisí s kulturou obce či závodu. Mají velký sál s jevištěm, který je zároveň přednáškovou a koncertní síní a bývá často i obrazárnou. To je také budoucí odbytistě malířských a sochařských děl. Přijdete-li sem hostem, uvítá vás s jeviště sbor dělnických pěvců, provázený ze zdola dělnickým orchestrem. A zatleskáte-li v pochvalu, ukloni se vám s jeviště vlasatý dlouhán, o němž vám soudruzi povídí, že je to bývalý regenschori, který, poněvadž teď kostely málo vynášeji, zřekl se bývalého zaměstnání a přijal v Národním domě místo učitele zpěvu a hudby. Jsou tedy i cirkevní služebníci schopni revolučního vývoje. Tenhle sice táhne marsejžu tak trochu jako o pravoslavném funusu, ale

bůh s ním, svého potravinového přídechu si za-
slouží. Má práce dosti. Zájem o zpěv a hudbu
jest značný a kromě toho učí proletářské děti
hru na piano, o kterém již ani nikdo neví,
kому dříve patřívalo. Přednost mají děti na-
dané, mezi nimi opět děti nejchudších. Ze jest
se samo sebou. Ale bývají zde i nejrůznější
jiné věci a představa, že jsou tyto Národní
domy uniformní, byla by mylnou. Dělnici v
některých závodech přicházejí při vykopáv-
kách na nálezy, které dávají základ k malému
paleontologickému či archeologickému muzeu
v Národním domě, jiná krajina jest zajímavá
mineralogicky, jinde žije starý profesor a-
stronom, který dovedl v hloučku dělnické mlá-
deže vzbudití zájem o hvězdárství a zřídil se
astronomický kroužek s malou hvězdárnou. A
takých zvláštností při životi dělnické mládeže
po vědě a umění velmi mnoho. Všude ruch,
všude iniciativa ze země, všude neomezená
její podpora peněžitá i mravní. Malířské a
sochařské kurzy, jež řídí malíř či sochař
umělec, jsou při Národních domech velmi časté,
a hoch nebo děvče, které zde vyniknou, nechají
soustruhu či motyky, jehly či tkalcovského
člunku, a jsou posláni do města na malířskou
školu. Stejně tak jdou vynikající ochotníci na

školu boreckou a hudebnici a pěvci do učilišť
musikálních — chtějí ovšem. Taková jest,
pane Kvapile, v socialistické republice děta
nejen k tvůrčím individualitám, nýbrž již i k
talentům. Není-li v místě Národního domu, ne-
značí to nikterak, že zde není hudebních, he-
reckých, malířských a jiných „studii“, nýbrž
jen tolik, že „studia“ — tak tomu říkají —
nejsou pohromadě, nýbrž roztroušena po růz-
ných sálech závodů, po různých klubech a
sovětských budovách. Se „zlidověním všeho u-
mění“, na něž se mne ptáte, setkáte se ve
veřejném životě všude, kamkoli oči obrátíte.
Umění se pěstuje ve školách od opatrovny až
do university, v politických i odborových or-
ganisacích, v armádě, jeho popularisace jde do
nejširších lidových vrstev. V poslední době
jsou velmi oblíbeny tak zvané „Koncertní
mitinky“. Po dokončení politických schůzí
v divadelní či hudební síní se konávají kon-
certy, na nichž účinkují symfonické orchestry,
pěvecké sbory, soloví pěvci, virtuosové na hou-
sle a klavír, vesměs přední ruské síly. A ne-
myslete, že účelem těchto koncertů je přiměti
lidi k tomu, aby zároveň vyslechli také agi-
tační proslovy. Při vášni ruského lidu poslou-
chatí únavné politické řeči — vášni, západnímu
člověku až nepochopitelné — bych skoro řekl,

že je tomu právě naopak. Ale popularisace umění jde ještě dále. Jde až do žalářů. Začínat, jak bude jednou v mirových dobách vy padati v socialistickém státě a jaké se již v Rusku zřizují teď, v době války, revoluce a stálého vnitřního nebezpečí, bude totiž čímž jiným, než žaláře našich demokratických států. Bude ústavem, v němž soudruh vězň na osvobození, nebude se lišiti od jiných obětí. Také v žalářích jsou knihovny a přednášky, také tam jsou sochařská, malířská, řecká a hudební studia. Seděl jsem za letní noci v tulském táborevém vězení uprostřed soudruhů-vězňů (a byli mezi nimi těžci zločinci, byli i přestupníci úřední moci, byli kontrarevolucionáři) na volném prostranství před hudebním a divadelním pavilonem a naslouchal koncertu, jak by si ho lepšího ani bohaté pražské městactvo nemohlo přát a díval se na Ostrovsckého drama „Vinník bez viny“, v němž vedle herců vězňů spoluúčinkovaly přední sily gubernského divadla. A vzduch oné letní noci voněl novým životem.

Tedy tak to vypadá v barbarském Rusku se „zlidověním všeho umění“, pane Kvapile.

Na konec svého listu mám s Vámi ještě jed-

nu věc dohovořit. Je to odpověď na Vaši otázku po „nezbytné úctě k tvůrčím individualitám.“ Pokusil jsem se Vám již v minulých řádcích roztroušeně o ni něco říci. Zdá jste byl spokojen, ovšem nevím. Přiznám se Vám totiž, že se na Vaši otázku dívám se všech stran, že bych rád odpověděl co nejpřesněji, ale že se nevyznám, za který konec se jí chropit, poněvadž nevím, co jste kdy v „Národních Listech“, „Večeru“ nebo „28. Říjnu“ čtli a jaké pochybnosti to máte. Možná, že si věc představujete opravdu tak naivně, že za každým umělcem stojí bolševický komisař s nagajkou a předpisuje mu, co má tvořit a jak má tvořit. Tedy ne tak! Je sice pravda, že se teď, v době války, revoluce a nedostatku papíru nevydávají vyloženě protirevoluční knihy, ale že se tisknou publikace s velmi britkou kritikou nejen vlády Rad, nýbrž i revoluce samé, víte přece z českého překladu „Nečasových kapitol“ Maxima Gorkého. Výtvarné umění a hlavně sochařství jest celým svým uzpůsobením a nákladností materiálu, s nimž pracuje, závislé ještě více na veřejnosti než literatura a tím jest také vázána individualita umělce. Tedy ano: V Rusku by se dnes velmi těžko prodávala socha jenerála Rennenkamfa nebo velké realistické plátno, znázorňující ho-

stinu na dvoře cara Mikuláše, ale stejně špatně by byl před třemi lety pochodil umělec, vytváří sochu strůjce atentátu Željabova nebo plakát s karikaturou Razputina. Závislost tvůrčí individuality na veřejnosti není u nás v Čechách o nic menší. Pochybují na příklad, že bude v demokratické republice ještě možno vydržívat pánum Dostálku-Lutinovovi a Oskaru Nedbalovi špatné dynastické písničky, či mistru Myslbekovi tvoriti krásné cirkevní sochy. Ale tím není řečeno, že by si výtvarný umělec v sovětském Rusku nemohl malovat a modelovat, po chce, tím spíše, že se umělecká díla stále ještě soukromě kupují. Umělci jsou soustředěni v odborových organizacích zrovna tak, jako každý dělník. Tyto organizace „Dělníků krásných umění“ mají stejně velkou autonomii a pravomoc na řízení státu, jako kteříkoliv jiná odborová organizace. Rozhodují o všem, co se týká umění, jim, a nikoli jednotlivcům jsou zadávány všechny veřejné práce, ať již jde o pomník, plakát, ozdobení ulice při veřejné slavnosti či cokoli jiného, a na nich jest, aby uvnitř organizace o věci rozhodli. A od nich vychází také iniciativa o věcech týkajících se umění, kterou pak administrativně provádí „Oddělení výtvarných umění“ při Narkomprosu, neboť právě ta věc

to jest na socialistickém státě nejkrásnější, že iniciativa vychází nikoli z ústředí, nýbrž ze zdola. Ze při jednotě na venek jest uvnitř plno života, ruchu, sporů a bojů, tomu asi, pane Kvapile, rozumíte. Ale nedivil bych se pranic, kdyby nad tim někdo rozhorečeně vrčel hlavou. Odpovidalo by to docela maloměšťácké psychologii Evropy, která ještě včera byla přesvědčena, že jest sovětské Rusko peklem, a dnes se již rozčiluje nad tim, že není nebem, kde by se patrně i sochaři a malíři přenášeli v bezpohlavní anděly, pějici s harfami v rukou slávu novému ráji. Umělecké individuality na sebe narážejí, kamkoli pohlédnete. Sporných otázek jest mnoho, můžete je sledovat ve všech uměleckých i kulturních časopisech a často jsou hodně zásadní a jdou hodně do hloubky. Otázka proletařského umění jest stále časová a umělecká společnost rozdělena ve dva směry, stojící ostře proti sobě. Zástupcem jednoho jest Lunáčarský, který pokládá za nutno seznamovati proletariát s dějinami umění a v tom směru působí knižně, ve školách a svých přednáškách na dělnické universitě, mluvčím druhého směru jest Keržencev, který dokazuje, že nové umění může vzniknouti jen tehdy, bude-li převrána spojitost s uměním minulosti a počne-li se budovati nezá-

15
16
visle od něho, byť z počátků sebe primitivnějších. Umělecké individuality zde nikdo neznamená „nezbytná úcta k tvůrčí individualitě“ za účtu k individualitě kupujícího, a napadlo mne již také, nedopouštět-li se této osudné chyby i Vy, pane Kvapile. Nebudeme si přece vykládati o tom, co talentu bylo zkušeném podřízením se individualitám kupců, co umělců se proměnilo v kýčaře proto, že podlehli konjunktuře, dennímu vkusu, prodejnosti svých věcí. Či myslíte, že na příklad Riegrovo nabřeží v Praze vyjadřuje umělecké tvůrčí individuality? Bůh Vás chráň! Jen kupecké individuality domácích pánů. Zbohatlý řezník si poručil vystavěti dům „hodně secesní“, továrník viděl ve Vídni nějakou pseudogotiku a přál si to mít tak, paničce šťastného hráče na burse se libil v Benátkách palác a přenesla si jej do Prahy, pan lékárník se dal přesvědčit, že v Praze je možný jen barok, dceruška obchodníka obilím byla zrovna nadšena „Tisíci a jednou nocí“ a chtěla bydlit arabsky. I vzniklo Riegrovo nabřeží, kde se „tvůrčí individuality“ vzájemně políkají tak nemilosrdně, že je člověku do pláče, jak mohlo být takhle zohaveno jedno z nejkrásnějších míst Prahy. Tedy těmto „tvůrčím individualitám“

domácích pánů bude učiněn socialistickým státem definitivní konec. Nebude již soukromých majetníků domů, bude stavěti jen společnost, v níž o uměleckých věcech budou kolektivně rozhodovati umělci. Kde tu vidíte „neúcta k tvůrčím individualitám“? Bojte se snad uniformity? Pohledte na kutnohorskou svatou Barbaru, vystavěnou rovněž kolektivem, pohledte na Malou Stranu, jejíž „uniformita“ nikterak neznásilnila tvůrčí individuality Dienzenhofovy, a rozhodněte pak mezi nimi a demokratickým zmatkem moderní Prahy! Ze bude i výtvarné umění jednotnější, bude-li celá společnost jednotnější, je samozřejmo, a že budou vždy slabí umělci, podléhající dennímu vkusu a neschopní držeti krok s vývojem lidstva či jít dokonce před ním, rozumí se rovněž samo sebou, ale nebezpečí tohoto podlehnutí bude při kontrole uměleckého kolektivu mnohem menší než dnes, kdy jest výtvarný umělec hospodářsky závislý na vkusu bohatých hrobníků, advokátů a bankovních ředitelů. Ale abychom se vrátili k sovětskému Rusku, kde se tento budoucí umělecký život počiná krytalisovat! Povím Vám, kam až jde úcta vlády Rad k tvůrčím individualitám. Nově zřízené vzorné školy — tak mají v budoucnosti vypadati všechny — nemají více než 25 až 30

žáků stejných tělesných i duševních schopností. Děti přibližně shodného věku jsou nejakařsky, pedagogicky a psychotechnicky zkoumány. Když se příslušní činitelé dokonale seznámí s jejich vlastnostmi, jsou děti tríděny v nové 25—30členné skupiny, které nejlépe odmali soudruzi i nejspokojenější. Nenadané děti se dají dohromady, děti zvláštních schopností rovněž, děti zločinecky založené také, atd. atd. a každé skupině jest přidělen učitel odborník, který ví, jak postupovati. Záci ovšem naprostě nemají dojmu, že jedna škola je horší než jiná, nevědí výběc, proč chodi do té a nikoli do oné, a vypravuji si nejvýše, že soudruh Andrej Iványč (to je učitel) učí tak a soudruh Vasil Alexejěvič onak, nebo si závidí „o já, u vás je to lehké, u nás to máme mnohem těžší.“ A zcela zvláštní školy jsou i pro děti umělecky nadané. Talentované děti jsou k uměleckému tvoření vychovávány již od nejútlejšího mládi nebo od věku, kdy se v nich umělecký talent projeví. O prospěšnosti takovýchto uměleckých škol možno debatovati, debatuje se také, ale o tom přece není sporu, že svědčí nejen o „nezbytné úctě k tvůrčím individualitám“, nýbrž o dokonalé úctě k nim.

Tedy to jest má odpověď na Váš list, pane Jaroslave Kvapile. Předpokládám totiž, že Vaše psání bylo diktováno opravdovým zájmem o kulturní život v sovětském Rusku a že nemělo znamenati jen: „Vrat se, synu, budeš-li se rádně chovat, můžeš dostat místo v ministerstvu!“ Jsem proto také přesvědčen, že mi nezazlíte, že Vám odpovidám veřejně. O nový život, který v Rusku vzniká, mají kromě Vás zájem i jiní. Pozdravuji Vás.
I. O.

V Moskvě v srpnu 1920.

EDICE ČERVNA

SVAZEK

XX.

Nákladem

Fr. Borového v Praze

výtiskl

Alois Hanuš v Kolíně

1921

IVAN OLBRACHT

OBRAZY
ZE SOUTOBÉHO
RUSKA

III

34

NAKLADATEL

FR. BOROVÝ V PRAZE

EDICE ČERVNA

POPULÁRNÍ SBÍRKA VYBRANÝCH
SPISŮ BELETRISTICKÝCH I NAUČ-
NÝCH, PŮVODNÍCH I PŘELOŽENÝCH
PORÁDÁ

STANISLAV K. NEUMANN

Založili jsme tuto knihovnu pro onu širokou vrstvu lidovou, která vyhledává v krize poučení, povzbuzení a povznesení, nejsouc dosud zkušena lživou a podvodnou žurnalistikou ani fabrickou literaturou spisovatelskou a nakladatelskou stejně nesvědomitých. Vynořila se nám při tom vzpomínka na první ročníky Grégrovy Matice Lidu, která snažila se poskytnouti šířím vrstvám četbu ve své době jak nejlepší, tak nejpokročilejší. Rozumí se ovšem: mezi Edici Června a prvními svazky Matice Lidu jest půl století a našim osvětovým směrem a úkolem nemůže být již překonaný, odbytý liberalismus svobodomyslného městštectva. Vývoj ze základů položených revoluci francouzskou je dovršen, jako kdysi encyklopedisté tak v předchozí době socialisté připravili myšlenkový podklad pro nový převrat, který právě počíná jako Světová revoluce sociální, jejíž nutnost dokonale objasnila světová válka všem, kdož nesobecky uvážují. Edice Června, chtěje státí na výši doby, při veškeré své mnohostranosti nezapustí tudíž s oka svého buditelského úkolu socialistického. Nesmírné svizele a překážky, které činí dnes každému vydavatelskému podniku nezfízené lichva a jiné důsledky války i zápasu sociálního, nedovolují nám zatím nálezitého rozmachu a úplného rozvinutí širokého programu. Přesto však pozná každý ze svazků dosud vyšlých, jak pevně a vážně jde Edice Června za ideálem knihovny pro uvedomělé lid a jak se snaží poskytnouti svým čtenářům to nejlepší pro poučení a povzbuzení.

v Edici Června vyšly dosud nebo jsou v tisku tyto svazky:

1919

- Sv. 1 Charles-Louis Philippe: Bubu z Montparnassu. Román. Přel. J. Vobrubová-Veselá. Upravil s tit. kresbou V. H. Brunner. 116 str. K 4.
- Sv. 2 František Gellner: Nové verše. S autorovou tit. kresbou a vlastní dosud netiskněnou podobiznou. 80 str. K 3'60.
- Sv. 3 Bohumil Polan: Se Stanislavem K. Neumannem. Literární studie. 80 str. S Gellnerovou karikaturou St. K. Neumanna na obálce. K 3'60.

- Sv. 4 Fráňa Šrámek: Sláva života. První prósy. Upravil s titulní kresbou V. H. Brunner. 160 str. K 5'60.
- Sv. 5 Petr Kropotkin: Anarchistická morálka a jiné menší spisy. S obálkovou řezbou Jos. Čapka. 138 str. K 4'50.

- Sv. 6 Fráňa Šrámek: Tělo. Román. Upravil s tit. kresbou V. H. Brunner. 476 str. Druhé vydání. K 30'—.
- Sv. 7 Dr. Em. Vajtauer: Socialistický stát. Populární a časová studie. 72 str. K 2'50.

1920

- Sv. 8 Stanislav K. Neumann: Ať žije život! Kapitoly o umění. Úvodní slovo napsal dr. V. Nebeský. Se 14 obrázky a obálkovou řezbou J. Čapka. 251 str. K 21'— na lepším papíře K 30'—.
- Sv. 9 Mikuláš Lenin: Stát a revoluce. Přeložil Josef Reiner. Upravil V. H. Brunner. 150 str. K 6'60. Na lepším papíře K 10'—.
- Sv. 10 Fráňa Šrámek: Klavír a housle. Povídky. Upravil V. H. Brunner. 92 str. K 7'20.
- Sv. 11 Zdenek Nejedlý: Dr. Kramář. Rozbor politického zjevu. S karikaturou Zd. Kratochvíla na obálce. 68 str. K 3'90.
- Sv. 12 Hugo Sonnenschein: Slovensche Heimat. Básně. S dvojbarevnou kresbou Jos. Čapka na obálce. 60 str. K 8'10.

- Sv. 13. Dr. Em. Vajtauer: Kališníky a českým
socialismu. Casová úvaha. Str. 60. K 4'20.
- Sv. 14. Petr Kropotkin: Mladým lidem. Sto let
Přel. Junius. S řezbou Jos. Čapka na obálce. Str. 2.
K 4'80. Na lepším papíře K 7'20.
- Sv. 15. František Němec: Sebe i vás. Verše. S řezbou
Jos. Čapka na obálce. K 7'20.
- Sv. 16. Ivan Olbracht: Obrazy ze soudobého Ruska
Část I. 56 str. K 3'60. Na lepším papíře K 5'40.
- Sv. 17. Ivan Olbracht: Obrazy ze soudobého Ruska
Část II. 64 str. K 4'20. Na lepším papíře K 6'30.
- Sv. 18. Dr. Em. Vajtauer: Revoluce a diktatura
proletariátu. Populární úvahy. 96 str. K 7'20.

1921

- Sv. 19. Stanislav K. Neumann: Básně. Výbor, Upravil V.
H. Brunner. Str. 152. (Vyjde v březnu.)
- Sv. 20. Ivan Olbracht: Obrazy ze soudobého Ruska
Část III.
- Sv. 21. Maxim Gorkij: Vzpomínky na Lva Nikolaje
viče Tolstého. (V tisku.).

Pro další svazky připraveny jsou práce Dra. J. L. Fischera
(sbírka článků „Vlnění“), Jos. Hory (kníha básní a román),
Františka Šrámkové (Stříbrný výtr. II. vyd., kníha povídek a kníha
básní), St. K. Neumanna („Elbasan“ s ilustracemi), jakož i překlady
ruských povídek, výbor povídek Franze Kafky, dopisy
Rosy Luxemburgové atd.

Od dubna 1920 nový ročník týdeníku
ČERVEN
PROLETKULT – KOMUNISMUS – LITERA-
TURA – NOVÉ UMĚNÍ
(Spojené týdeníky „Červen“ a „Kmen“)
Číslo o 16 str. za 1 K, čtvrtletně 13 K,
Vydání na krásném papíře s obr. příl. ročně 150 K
Nakladatel Fr. Borový, Praha II.